

UNIVERZITET U SARAJEVU - FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

**DIDAKTIČKO-METODIČKI ASPEKTI REALIZACIJE ODJELJENSKE
ZAJEDNICE NA SEKUNDARNOM NIVOU OBRAZOVANJA**

Završni magistarski rad

Mentorica:

Prof. dr. Sandra Bjelan

Studentica:

Dženita Bešo

Sarajevo, decembar, 2024.

UNIVERSITY OF SARAJEVO – FACULTY OF PHILOSOPHY

DEPARTMENT OF PEDAGOGY

**DIDACTIC- METHODOICAL ASPECTS OF IMPLEMENTING CLASS
COMMUNITY LESSONS AT THE SECONDARY EDUCATION LEVEL**

Final master's thesis

Supervisor:

Prof. dr. Sandra Bjelan

Student:

Dženita Bešo

Sarajevo, December 2024.

ZAHVALNICA

Zahvalnost, prije svega želim iskazati svojoj obitelji i najbližim ljudima u svom životu, čija ljubav, motivacija i vjera u ono što radim nikada nisu izostali. Draga mama, draga seko, hvala Vam za ljubav, strpljenje i podršku koju mi pružate čitav život, pa tako i kroz ovo putovanje. Također, veliku zahvalnost dugujem svom partneru, osloncu, koji je sve ovo vrijeme bio moja ogromna podrška i vjetar u leđa.

Posebna zahvalu dugujem svojoj mentorici prof.dr. Sandri Bjelan, koja je svojim savjetima, strpljenjem učinila da ovaj rad poprimi oblik u kojem ga prezentujem. Zahvaljujem se, prije svega jer je predivna osoba, a zatim i profesorica od koje se mnogo može naučiti i primijeniti u odgojno-obrazovnoj praksi. Svako u životu treba da ima bar jednu osobu kao što je profesorica Sandra jer njen osmijeh, zagrljaj i topla riječ učine da se čovjek osjeća dobro.

Također, želim se zahvaliti i ostalim profesorima i asistentima Odsjeka za pedagogiju koji su mi prenijeli mnogo znanja, vrijednosti i savjeta koje nosim dalje sa sobom kroz život.

U konačnici, hvala svim učenicima, nastavnicima i pedagozima koji su učestvovali u ovom istraživanju i doprinijeli mogućem poboljšanju odgojno-obrazovne prakse, tačnije časovima Odjeljske zajednice.

Sadržaj

Uvod	1
Definiranje ključnih pojmova	3
I TEORIJSKI DIO RADA	6
1. Definiranje, struktura i pozicioniranost Odjeljske zajednice	7
2. Nastavnik u ulozi razrednika	12
3. Didaktičko-metodički aspekti Odjeljske zajednice	14
3.1. Didaktika i metodika	14
3.2. Faktori nastave	16
3.3. Zadaci nastave.....	17
3.4. Oblici nastavnog rada.....	17
3.5. Metode nastavnog rada.....	19
3.6. Nastavna sredstva i nastavna pomagala.....	22
4. Adolescentni period i odgojna komponenta srednje škole	25
II METODOLOŠKI DIO RADA	29
1. Predmet istraživanja	30
2. Cilj istraživanja	30
3. Zadaci istraživanja	31
4. Istraživačka pitanja	31
5. Metode, tehnike i instrumenti istraživanja	32
5.1. Metode istraživanja	32
5.2. Tehnike istraživanja	33
5.3. Instrumenti istraživanja	34
6. Uzorak istraživanja	34
III ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA	42
1. Analiza anketnog upitnika za učenike srednjih škola.....	43
2. Analiza anketnog upitnika za razrednike srednjih škola	57
3. Analiza podataka dobijenih polustrukturiranim intervjuom –sa pedagozima srednjih škola	68
IV INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA	75
Zaključak.....	85
Literatura.....	89
Popis tabela.....	92

Popis grafikona.....	92
Prilozi.....	94

SAŽETAK

Poslije obitelji, škola igra značajnu ulogu u odgoju svakog učenika. Obzirom da je škola odgojno-obrazovna ustanova, ona treba podjednako uspješno da obrazuje i odgaja učenike. Zadaci nastave igraju važnu ulogu u nastavnom procesu, a dijele se na: obrazovne, funkcionalne i odgojne. Srednja škola ima mnogo izazova s kojim se susreće, pa se vrlo često fokus stavlja na obrazovne i funkcionalne zadatke, a odgojni izostanu. Stoga, Odjeljska zajednica na sekundarnom nivou obrazovanja treba da služi kao prostor za realizaciju odgojnih zadataka. Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi didaktičko-metodičke aspekte realizacije Odjeljske zajednice. Rezultati su pokazali da su učenici uglavnom nezadovoljni organizacijom i temama koje realiziraju na časovima Odjeljske zajednice. Časovi Odjeljske zajednice često se koriste za rješavanje administrativnih poslova i rješavanje problema učenika. Također, rezultati su pokazali da razrednici ne koriste različite oblike, metode i nastavna sredstva i pomagala pri realizaciji časova Odjeljske zajednice, što znači da nisu ispoštovani svi didaktičko-metodički aspekti koji doprinose kvalitetnoj pripremi i realizaciji jednog nastavnog časa. Odjeljska zajednica predstavlja čas u kojem se realiziraju odgojni zadaci, pomaže učenicima u rješavanju svakodnevnih problema i izazova s kojima se susreću.

Ključne riječi: odjeljska zajednica, odgoj, razrednik, srednja škola, adolescencija

SUMMARY

After the family, school plays a significant role in the upbringing of each student. Since school is an educational and pedagogical institution, it should equally successfully educate and raise students. The tasks of lessons play an important role in the teaching process, and they are divided into: educational, functional, and pedagogical. Secondary schools face many challenges, so the focus is often placed on educational and functional tasks, while the pedagogical ones are neglected. Therefore, the Class Community lessons at the secondary education level should serve as a place for the implementation of pedagogical tasks. The aim of this research was to determine the didactic-methodical aspects of implementing the Class Community lessons. The results showed that students are generally dissatisfied with the organization and topics covered during Class Community lessons. Class Community lessons are often used for administrative tasks and addressing students' issues. Additionally, the results showed that class teachers do not use various forms, methods, and teaching aids during the Class Community lessons, which means that not all didactic-methodical aspects contributing to the quality preparation and implementation of a lesson have been respected. The Class Community represents a lesson in which pedagogical tasks are implemented, helping students resolve everyday problems and challenges they face.

Key words: class community, upbringing, class teacher, secondary school, adolescence

Uvod

Pred savremenu školu, danas, se stavlja mnoštvo različitih izazova. Od škole se danas očekuje da podjednako uspješno odgaja i obrazuje mladež. Međutim, sama uspješnost određene škole ovisi o pripremi i organizaciji nastavnog procesa. Glavnu ulogu u pripremi i organizaciji ima menadžment škole, te nastavnici, ali primarno nastavnici koji u isto vrijeme imaju i ulogu razrednika. Važnu ulogu u nastavnom procesu imaju zadaci nastave. Dijelimo ih na obrazovne, funkcionalne i odgojne zadatke. Kako bi škola mogla odgovoriti na sve izazove, mora jednaku pažnju posvetiti svim zadacima nastave. Vrlo često, odgojni zadaci izostanu, jer nastavnici veću pažnju posvećuju ostvarivanju obrazovnih i funkcionalnih zadataka. A odgojni zadaci imaju važnu ulogu u oblikovanju mladog bića, osobito jer pomažu sticanju potrebnih znanja, vještina, te navika, ali i svih drugih pozitivnih osobina ličnosti. Stoga, priliku za ostvarivanje odgojnih zadataka nastavnici imaju prilikom realizacije Odjeljske zajednice.

Odjeljska zajednica je prostor u kojem razrednik najčešće obavlja formalističko-administrativne poslove, kao što su pravljenje izostanka, pregled ocjena u dnevniku, te druge zadatke. Međutim, kvalitetna realizacija Odjeljske zajednice podrazumijeva i adekvatnu pripremu i organizaciju nastavnog časa. Na časovima Odjeljske zajednice, obrađuju se teme koje su učenicima od značaja u svakodnevnom životu, kao što su: zdravlje, opasnosti od NUS-a (neeksplozivnih ubojitih sredstava), alkohol, cigarete i droga, komunikacija i sl. Sve ove teme su izuzetno važne naročito u adolescentnoj dobi. Adolescencija je period u kojem su učenici najosjetljiviji, jer se njihove razvojne karakteristike mijenjaju. Svakom adolescentu je to buran period, nekome više, nekome manje, ali se većina njih susreće sa pitanjima o vlastitom identitetu, razmišljaju o očekivanjima okoline i sl., što dovodi do nestabilnog raspoloženja, anksioznosti, depresije i drugih neželjenih ponašanja. Da bi nastavnici omogućili učenicima da što lakše prevaziđu period adolescencije i izazove koje taj period nosi sa sobom, trebaju koristiti svaki minut da odgojno djeluju i komuniciraju sa njima, a kvalitetna i dobro osmišljena realizacija Odjeljske zajednice može tome doprinijeti.

Sekundarni nivo obrazovanja, odnosno srednja škola predstavlja ustanovu u kojoj se odgaja i obrazuje mladež nakon završenog primarnog nivoa obrazovanja, odnosno osnovne škole. Kao što smo već istakli, period adolescencije je veoma buran, a najveći dio perioda adolescencije zahvata

srednjoškolsko obrazovanje. Stoga smo stavili fokus na istraživanje realizacije Odjeljske zajednice u srednjim školama. Primarno, ovaj rad će se baviti didaktičko-metodičkim aspektima realizacije Odjeljske zajednice, jer ukoliko su ispoštovani svi didaktičko-metodički aspekti, zasigurno onda možemo govoriti o dobroj pripremi i ostvarivanju odgojnog, ali i drugih zadataka nastave.

Cilj ovog rada jeste da se utvrde didaktičko-metodički aspekti realizacije Odjeljske zajednice u srednjim školama u Kantonu Sarajevo. Uzorak ovog rada činili su učenici, razrednici i pedagozi srednjih škola. Također, dobijenim rezultatima nastojali smo prikazati trenutno stanje kada je riječ o nastavnim časovima Odjeljske zajednice, odnosno zanimalo nas je na koji način učenici, razrednici i pedagozi vide časove Odjeljske zajednice, te na koji način se uz pomoć njihovih preporuka i naših zaključaka, oni mogu poboljšati.

Definiranje ključnih pojmova

Didaktika je grana pedagogije koja se bavi teorijom odgojno-obrazovnog procesa. Odgojno-obrazovni proces se u tradicionalnoj terminologiji naziva nastava (Bognar i Matijević, 2002).

Didaktika je pedagoška disciplina koja proučava opće probleme i zakonitosti nastave i učenja u njihovom dijalektičkom jedinstvu (Vilotijević, 1999).

Didaktika se bavi istraživanjem dinamike poučavanja/ učenja u svrhu izgradnje teorija i umijeća planiranja, provedbe i vrednovanja ciljanih procesa poučavanja/učenja prema subjektu, predmetu i situaciji (Garmaz, 2005).

Metodika se najkraće može definirati kao znanstvena teorija nastavnog predmeta, odnosno nekog drugog pojedinačnog odgojno-obrazovnog programa (pod programom se misli na program pojedinog nastavnog predmeta u školi, kursu i sl., a ne cjeloviti program nekog zanimanja ili nivoa škole koji ima više predmeta). Ima onoliko metodika, koliko ima nastavnih programa (Bežen, 2008).

Metodika je „teorija o procesu sticanja znanja, vještina i navika iz područja određene naučne discipline, umjetnosti ili praktičnog ljudskog iskustva“ (Milat, 2000., prema Simić, 2015, str. 7).

Metodika nastave govori o nastavnim metodama, društvenim oblicima nastave, nastavnim pomagalicama i sredstvima, nastavnim postupcima, značaju nastavnika u nastavnom procesu, mjestu i ulozi učenika u nastavi, nastavnim programima i planovima, nastavnim udžbenicima, priručnicima, osmišljavanje i izvođenje nastavnih tema, organiziranje i izvođenje pojedinih nastavnih jedinica, postavljanje i ostvarivanje nastavnih ciljeva, visoko organizirane škole koje mogu jamčiti kvalitetnu nastavu, uzorno školsko ozračje, očekivanja okoline od školskog osoblja koje poučava kvalificirano, posebno oblici vrednovanja rada nastavnika, učenika, ishoda učenja i slično (Pranjić, 2011).

Metodika odgojnog rada odnosi se na specifičnu i kompleksnu odgojnu tematiku i ima šire, svestranije značenje od metodike pojedinih nastavnih predmeta. Metodike nastave pojedinih predmeta su vrlo konkretne, dok je metodika odgojnog rada na višem stepenu uopćenosti (Vukasović, 2001).

Nastavni čas je temeljna vremenska jedinica nastavnoga rada, koja najčešće traje 45 minuta. Ponekad se preporučuje i organizacija nastave u blok-satima (90 minuta), jer se cjelovitije obrađuju neke teme ili cjeline, zbog neprekinutog i dužeg bavljenja raznovrsnim aktivnostima u nastavi (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje).

Nastavni čas je najmanja vremenska jedinica koja se uzima kao osnova za planiranje cjelovito osmišljenih aktivnosti učenika i nastavnika (Radovanović i Matijević, 2011).

Odjeljenje predstavlja dio razreda s velikim brojem učenika koji ne mogu zajedno da rade u istom nastavnom objektu (Prodanović i Ničković, 1974., prema Žunić, Kafedžić i Žunić, 2022).

Zajednica se odnosi na one stvari koje su ljudima zajedničke, koje ih povezuju, i koje im daju osjećaj uzajamnog pripadanja (Zeman i Zeman, 2010, prema Žunić i sur., 2022). Na osnovu ponuđenih definicija za pojmove odjeljenje i zajednicu, možemo kreirati definiciju Odjeljenske zajednice. *Odjeljenska zajednica* je prostor u kojem učenici istog odjeljenja razmjenjuju stvari koje su im zajedničke, koje ih povezuju, te omogućava osjećaj uzajamnog pripadanja. Također, možemo reći da na Odjeljenskoj zajednici učenici razmjenjuju iskustva, usvajaju određena znanja, vještine i navike koje su im potrebne u svakodnevnom životu.

Čas odjeljenske zajednice ubraja se u ostale oblike neposrednog odgoja, koji postoje uz obavezne i izborne predmete u školi. Organizira ga nastavnik – razrednik prema pripremljenom planu jedan čas sedmično. Nastavnicima je data velika sloboda u kreiranju i realiziranju toga časa. Polazeći od konkretne pedagoške situacije, interesa i sklonosti učenika, nastavnik treba kreirati metodičke scenarije sata razrednoga odjela koji mlade ljude osnažuju za sudjelovanje u aktivnom građanstvu, preuzimanje obaveza i odgovornosti, inicijative, poduzetnosti, socijalne osjetljivosti itd. (Radovanović i Matijević, 2011).

Odjeljenska zajednica je čas koji vodi razrednik jednom sedmično i unutar njega se posvećuje aktuelnim zbivanjima pojedinca i grupe, te zajedno s učenicima obrađuje teme iz oblasti humanih odnosa, rada, moralnog i estetskog odgoja, prirode i kulture, životne sredine i sl. s ciljem da obrazuje i razvija kod mladih ljudi pozitivne vrijednosti i da im pomogne u socijalizaciji (Žunić i sur., 2022).

Učenik je naziv za polaznika osnovne i srednje škole, dok se na višem i visokom stupnju školovanja upotrebljava naziv student (Potkonjak i Šimleša, 1989).

Adolescencija je doba odrastanja u kojem osoba uspostavlja ravnotežu između djetinjstva i zrelosti, to je razdoblje, kako ga neki nazivaju, samoodgoja, kad mlada osoba odbacuje autoritete, odbija roditeljsku kontrolu i zbližava se s svojim vršnjacima (Buljan Flander, 2012).

Adolescencija je razvojno razdoblje puno iznenađenja koja nisu uvijek najugodnija. To je doba odrastanja, sazrijevanja, osamostaljivanja, traženja sebe i svoga mjesta u društvu (Đuranović, 2013).

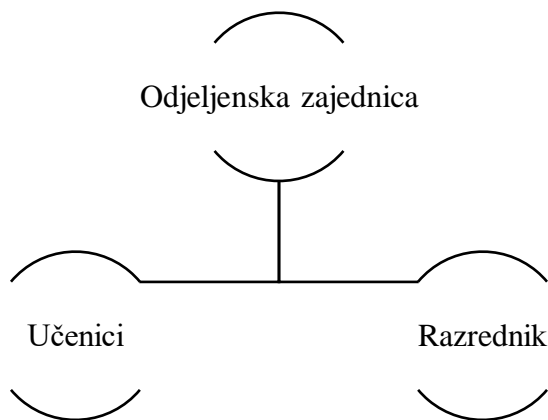
I TEORIJSKI DIO RADA

1. Definiranje, struktura i pozicioniranost Odjeljske zajednice

Prilikom upisa u školu, učenici bivaju raspoređeni prema hronološkoj dobi u odvojene skupine koje se nazivaju odjeli, odjeljenja ili razredi. Ukoliko se razred sastoji od jednog odjeljenja, onda se vrlo često upotrebljava termin „razred“ (Ajanović i Stevanović, 1998). Također, ta dva pojma nisu istoznačnice, te je važno razlikovati ih. Razred označava dob, starost, stepen do kojeg je došao učenik tokom svog školovanja, a dok odjeljenje predstavlja prostor, tj. učionicu u kojoj se izvodi nastava (Ajanović i Stevanović, 1998). Od pojmova razred i odjeljenja, prvo je nastala razredna, a nakon toga i odjeljska zajednica. Zajednica se odnosi na one stvari koje su ljudima zajedničke, koje ih povezuju i koje im daju osjećaj međusobnog pripadanja (Zeman i Zeman, 2010, prema Žunić i sur., 2022). Odjeljska zajednica predstavlja prostor u kojem nastavnici imaju priliku ostvariti odgojne zadatke nastave, te još više upoznati svoje učenike, komunicirati sa njima, te uvidjeti njihove potrebe i interesovanja.

Čas Odjeljske zajednice ubraja se u ostale oblike neposrednog odgoja, koje postoje pored onih obaveznih i izbornih predmeta. Organizuje ga nastavnik, koji je u ulozi razrednika, prema unaprijed pripremljenom planu jedan čas sedmično, što je ukupno 35 časova godišnje. Nastavnicima je data sloboda u kreiranju i realizaciji časa. Preporuka je da razrednici trebaju poći od konkretne pedagoške situacije, interesa i sklonosti učenika, te na osnovu toga da kreiraju metodičke scenarije časa Odjeljske zajednice (Matijević i Radovanović, 2011). Odjeljska zajednica je prilika da se učenici ravnopravno uključe u nastavni proces, da iznesu svoje mišljenje na određenu temu, da preduzmu određene inicijative i sl. Ne postoji koceptualiziran program odgojno-socijalizirajućih sadržaja, već je ostavljeno svakom razredniku da bira teme u skladu sa uzrastom učenika i konkretnom pedagoškom situacijom (Radovanović, 2008). Također, Matijević i Radovanović (2011) ističu da je čas Odjeljske zajednice vrijeme u kojem učenici predoče svoje ideje i probleme vezane za školski život i njihovo odrastanje, razrednu zajednicu, zajedničke projekte, te graditi novi i bolji odnos unutar škole. Svakako, to je prostor da učenici samostalno provode određene aktivnosti, te da doprinose izgradnji boljeg i sretnijeg okruženja za sve. Prema Kuselj (2022) unutar časova Odjeljske zajednice, fokus treba biti na: pronalaženju i postizanju zajedničkih ciljeva, stvaranju i postavljanju zajedničkih pravila, rješavanje aktuelnih problema, te razvijanje društvene klime i psihosocijalnih odnosa među članovima zajednice. Što znači da je primarni naglasak na odgojnom djelovanju unutar jednog odjeljenja.

Koncept Odjeljske zajednice podrazumijeva timsku i sadržajnu strukturu. Odjeljska zajednica ima svoje timove unutar zajednice, ali i mimo nje. Unutrašnja organizacija je ona organizacija koju prave sami članovi Odjeljske zajednice u saradnji sa razrednikom. To su na primjer, predsjednik razreda, zamjenik predsjednika razreda, blagajnik, ali i ostali članovi mogu imati određena zaduženja kao što su: praćenje aktuelnih dešavanja u školi, učestvovanje u humanitarnim akcijama i sl. (Žunić i sur., 2022). Na Shemi 1, predstavljena je timska unutrašnja struktura Odjeljske zajednice. Također, pored unutrašnje organizacije, postoji tim izvan Odjeljske zajednice (Shema 2). Taj tim čini školski pedagog koji u saradnji sa razrednikom prati rad i pomažu u unapređenju rada i realizaciji. Tim čini i menadžer škole koji je odgovoran za učenike i školsku zajednicu. Također, tim Odjeljske zajednice može činiti i školski psiholog, kao i socijalni radnik koji imaju za zadaću da pomažu svakom pojedincu i grupi unutar iste. Pored pobrojanih, uključeni još mogu biti i roditelji koji mogu dati svoj doprinos kao gosti predavači, učesnici u odgojno-obrazovnom procesu, ali isto tako i članovi nastavnog vijeća, kojeg čine profesori različitih stručnih profila. (Žunić, i sur., 2022). Vanjski tim čine i druge institucije koje su u neposrednoj vezi sa školom, kao što su fakulteti, škole, nevladine organizacije, zdravstvene ustanove i sl. (Shema 3) (Žunić, i sur., 2022). Timska unutrašnja i vanjska struktura, imaju veliku ulogu u ostvarivanju ciljeva i odgojnih zadataka Odjeljske zajednice.

Shema br. 1: *Timska unutrašnja struktura Odjeljske zajednice (Žunić, i sur., 2022, str.31)*

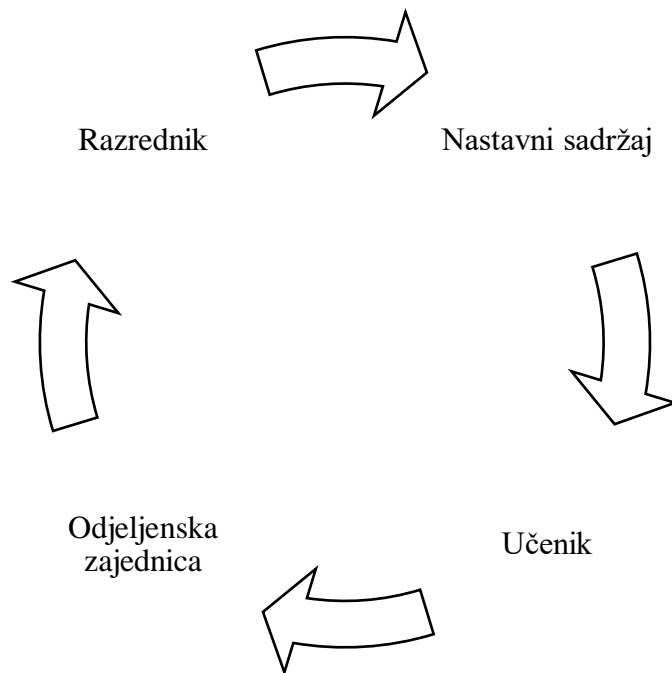
Shema br. 2: *Timska školska unutrašnja struktura Odjeljske zajednice (Žunić, i sur., 2022, str.32)*

Shema br. 3: *Timska vanjska struktura Odjeljske zajednice (Žunić, i sur., 2022, str.32)*

Sadržajna struktura Odjeljske zajednice, prema Žunić i sur. (2022), predstavlja osnovu na kojoj se učenje zasniva, ali i odgajanje mladih. Od ove strukture se u velikoj mjeri određuje karakter nastavnog procesa, a samim tim i ishod ostvarenih odgojno-obrazovnih ciljeva i zadataka. Na Shemi 4., predstavljena je sadržajna struktura Odjeljske zajednice. Ona je ciklična i uključuje više elemenata.

Shema 4. *Sadržajna struktura OZ – nastavni sadržaji* (Žunić, i sur., 2022, str.33)

Odjeljska zajednica, kao i svaki drugi obavezni ili izborni predmet zahtijeva temeljitu pripremu od strane realizatora iste, samo je poželjno da sam koncept nastavnog časa bude drugačiji i zanimljiviji od ostalih. Pripreme za čas Odjeljske zajednice treba da sadržavaju sve elemente nastavne pripreme kao i za bilo koji drugi nastavni čas, kao što su: naziv teme, cilj, zadatke, ishode učenja, pa sve do nastavnih sredstava i pomagala. Što je kvalitetnija i sveobuhvatnija priprema, to će i sama realizacija nastavnog časa biti uspješnija i učenici će željeti aktivno učestvovati, naročito ako je tema aktuelna i prilagođena njihovom uzrastu. Međutim, prije svega nastavnik koji je u ulozi razrednika treba imati određene vještine i znanja koje su potrebne za kvalitetan rad sa učenicima, a samim tim i pri realizaciji časova Odjeljske zajednice.

Jedan od dokumenata koji dokazuje da je Odjeljska zajednica obavezan predmet u srednjim školama jesu Pedagoški standardi i normativi iz 2024. godine. Ovaj dokument je kreiran s ciljem osiguravanja jednakih pedagoških i materijalnih uslova u svim srednjim školama (Službene novine Sarajevo, 2024). U toku jedne radne sedmice nastavniku su pored redovne nastavne, dati i ostali poslovi koje je potrebno da nastavnik realizuje, a to su: (Službene novine Sarajevo, 2024):

Tabela 1. *Opis poslova nastavnika u okviru radne sedmice*

Red. br.	Opis poslova nastavnika u okviru radne sedmice	Sati u okviru radne sedmice
I NEPOSREDNI ODGOJNO-OBRAZOVNI RAD		
1.	Redovna nastavna	30
2.	Realizacija laboratorijskih vježbi, laboratorijskog rada, praktičnog rada, praktičnih vježbi i eksperimenata	1
3.	Razredništvo sa časom odjeljske zajednice (rad na individualnom razvoju, dobiti i zaštiti zdravlja učenika, realizacija časa odjeljske zajednice, sistemsko praćenje i bilježenje učeničkog napredovanja, komunikacija i saradnja sa svim sudionicima odgojno-obrazovnog procesa koji mogu dati doprinos postizanju što boljih rezultata učenika kako u odgojnom tako i u obrazovnom smislu, uključujući i informacije i roditeljske sastanke, vođenje propisane pedagoške dokumentacije i evidencije, pripremanje izvještaja za sjednice odjeljskog i nastavničkog vijeća).	5,5
4.	Dodatna i fakultativna nastava, vannastavne aktivnosti (jedan nastavni čas)	1,5
5.	Dopunska, instruktivna, pripremna nastava (jedan nastavni čas)	1,5
II OSTALI POSLOVI		
1.	Stručno usavršavanje	1,5
2.	Rad u stručnim organima	1
3.	Vođenje stručnog aktiva škole	0,5

4.	Posjete kulturnim i javnim ustanovama, kulturno-historijskim spomenicima, prirodnim znamenitostima i naučno-tehnološkim ustanovama	0,5
5.	Smotre stvaralaštva, kulturna i javna djelatnost, obilježavanje značajnih datuma i sportske manifestacije	1
6.	Estetsko uređenje škole, organizacija izložbi, učešće na likovnim konkursima i grafika/dizajn školskog časopisa	1
7.	Vođenje ljetopisa škole	0,5
8.	Vođenje zapisnika sjednica nastavničkog vijeća	1
9.	Izrada projekata	2
10.	Proizvodni rad	2
11.	Dežurstvo nastavnika	6
12.	Mentorski rad sa učenicima na izradi maturalnih radova (po učeniku)	0,2
13.	Mentorski rad sa pripravnikom	2
14.	Za realizaciju nastave iz više od tri nastavna predmeta dodatak na pripremu po svakom narednom predmetu	0,25
15.	Drugi poslovi po nalogu direktora	2

U Okvirnom zakonu o osnovnom i srednjem obrazovanju Kantona Sarajevo (2024), pojam Odjeljske zajednice može se pronaći u Članu 98., koji se odnosi na sedmične obaveze radnika. U budućnosti bi bilo poželjno da se Odjeljska zajednica dodatno promovira kako kroz zakonsku regulativnu, tako i na stručnim usavršavanjima nastavnika. Odjeljska zajednica u srednjoj školi trebala bi imati značajnu ulogu u prevenciji neprihvatljivih oblika ponašanja, profesionalnoj orijentaciji učenika, ostvarivanju tema koje su u interesu svih učenika i drugo.

2. Nastavnik u ulozi razrednika

Vođenje jednog odjeljenja zadatak je nastavnika koji je dobio ulogu razrednika. Razrednik je nastavnik koji ima zadatak da vodi pedagošku, organizacijsku i administrativnu brigu o jednom odjeljenju. Također, on treba da bude prva osoba koja učenicima pomaže, pruža podršku, vodi ih i

usmjerava. Prva pretpostavka za uspješno i kvalitetno razredništvo ogleda se u poznavanju svojih učenika, pokazivanju interesa za njihovo slobodno nastavno i nenastavno vrijeme, za njihove individualne interese i sklonosti, pristupanje učenicima tako da oni osjete kako ih se cijeni kao osobe i da se vidi interes za napredak učenika (Matijević i Radovanović, 2011). Razrednik treba da upozna svoje učenike, te da uvidi njihove potrebe i želje, a to može postići samo ukoliko ima razvijene komunikacijske i socio-emocionalne vještine. Prema Bratanić (1993) za adekvatno obavljanje uloge razrednika odlučujuća je kvaliteta njegove ličnosti. Neke od osobina koje bi trebao imati uspješan razrednik su: stav prema ulozi razrednika, zainteresiranost za razred i pojedince, sposobnost socijalnog percipiranja, sposobnost procjenjivanja, empatičnost, razumijevanje učenika, komunikativnost, fleksibilnost, objektivnost, pravednost, dosljednost, stručnost, pedagoško-psihološku osposobljenost, usklađenost između uloge nastavnika i razrednika, te da mu odgojna uloga bude primarna.

Vremenom je uloga razrednika postajala sve složenija, te treba predvidjeti posebno vrijeme za obavljanje razrednikovih zaduženja u radu s razrednim kolektivom. Naročito se naglašava potreba oblikovanja kolektivne svijesti, učenja i borbe za uspjeh, discipline i kulturne navike, odnos prema tuđoj i narodnoj imovini, organizovanje takmičenja i drugih načina motivacije i drugo (Radovanović, 2008). Kako bi realizacija nastavnog časa Odjeljske zajednice, bila učenicima interesantna, potrebno da je razrednik uključi i same učenike u planiranje i programiranje. Prema Bratanić (1993) ako razrednik učenicima samo podnese svoj program rada, oni će to doživjeti kao nešto što je od njih otuđeno. Ali ako razrednik plan i program kreira zajedno sa učenicima, u tom slučaju će oni plan i program doživjeti kao nešto svoje, za čije će ostvarenje i sami osjećati vlastitu odgovornost. Svakako da ukoliko je nastavnik početnik i tek dobija ulogu razrednika, on na prvom mjestu treba biti spreman da upozna sve učenike, pa tek onda da planiraju i programiraju aktivnosti za realiziranje na časovima Odjeljske zajednice.

Briga za zdravu osobnost učenika jedna je od odgojnih zadaća razrednika. Iz tog razloga razrednik treba biti upoznat s uzrastom učenika i psihološkim procesima njegove dobi sa sredinom i uslovima u kojim učenik živi, te mora biti osposobljen prosuđivati o učenikovom ponašanju na osnovu simptoma, ali i uzroka, barem na razini njihove dijagnoze (Katavić i Batarelo Kokić, 2017). Stoga, možemo zaključiti da ulogu razrednika ne može obnašati svaki nastavnik, jer se od razrednika

očekuje da ima razvijene razne kompetencije kako bi mogao realizovati sve zadatke koji se od njega očekuju.

Razrednik ima višestruke zadatke, a neki od njih su administrativni i pedagoški zadaci. Prema Šori (2022) administrativni zadaci obuhvataju precizno vođenje razredne knjige sa imenikom učenika, pregledom rada i dnevnikom rada, te matične knjige, koje se danas uglavnom obavlja u elektroničkom obliku putem e-asistenata. U ove zadatke ubrajamo i razna izvješća na sjednicama razrednih vijeća, poslovi u vezi sa završetkom nastavne i školske godine te evaluacija i ispunjavanje upitnika. S druge strane, pedagoški zadaci razrednika mogu se podijeliti u dvije skupine, a to su: zadaci za sprječavanje problema u razredu i zadaci za rješavanje problema u razredu. Prvi tip zadataka, sprječavaju probleme, ali u isto vrijeme i izravno utiču na bolji uspjeh u učenju, dok drugi rješavaju probleme i utiču na bolje ishode učenja i odgoja.

Budući da dobrobit i atmosfera u odjeljenju uvjetuju rad, a time i uspješnost odjeljenja, razrednik mora voditi računa i o primjerenosti socijalnoj klimi (Juršnik, 2022). Razrednik mora omogućiti da se svaki učenik u odjeljenju osjeća prihvaćeno, te da uvijek može iznijeti svoje zamisli i ideje, kao i da aktivno učestvuje u nastavnom procesu.

3. Didaktičko-metodički aspekti Odjeljenske zajednice

3.1. Didaktika i metodika

Riječ didaktika je grčkog porijekla i izvorno znači poučavanje (didasko – poučavam, didaskein – poučavati). Taj su naziv u pedagošku terminologiju unijeli Ratke i Komensky u 17. stoljeću, iako se poučavanje kao pedagoška kategorija i funkcija javlja s pojavom čovjeka (Poljak, 1990). Didaktiku je J.A. Komensky afirmisao kao najopćenitiju teoriju efikasnog poučavanja po formuli *omnes, omnia, omnino* (da se svakoga, svemu i sasvim može poučiti) (Bežen, Jelavić, Pletenac i Kujundžić, 1993). Mnogi autori su definirali didaktiku. Prema Bognaru i Matijeviću (2002) didaktika je grana pedagogije koja se bavi teorijom odgojno-obrazovnog procesa. Odgojno-obrazovni proces se u tradicionalnoj terminologiji naziva nastava. Autor Šimleša (1983) ističe da je didaktika pedagojska disciplina koja proučava obrazovanje i nastavu, dok Poljak (1990) definiše didaktiku kao pedagošku disciplinu koja proučava obrazovanje u cjelini bez obzira na brojne specifičnosti u njezinoj diferencijaciji na brojne grane. Pri tome se misli da je didaktika

grana pedagogije koja proučava opće zakonitosti obrazovanja. Svaka od ovih definicija nam kazuje šta didaktika jeste, i bez obzira koju definiciju odaberemo, ona se primarno bavi nastavnim procesom, stavlja učenika u poziciju subjekta, te mu omogućava efikasne metode i tehnike za učenje.

Predmet didaktike jeste zakonitosti učenja i poučavanja u nastavi i vannastavnim aktivnostima. Ovako određenje obuhvata bitne odgojno-obrazovne aspekte, te oblike učenja i poučavanja pojedinaca (Muminović, 2013). Pored predmeta didaktike, važno je spomenuti i njene zadatke. Zadaci didaktike su, prema Muminović (2013) teorijsko-empirijski, te aplikativno-praktični. Kada govorimo o teorijsko-empirijskim zadacima, oni obuhvataju fundamentalne probleme istraživanja i unapređuju didaktičku misao i odgojno-obrazovnu praksu. Oni predstavljaju temelj didaktičkog promišljanja i poticaj za nova istraživanja. Tu ubrajamo probleme didaktičkih teorija, izbora sadržaja nastave, transponiranje sadržaja nastave u nastavne programe, sisteme nastave, tokove procesa učenja i poučavanja, valorizaciju itd. Aplikativno-praktični zadaci rasvjetljavaju sve aspekte i segmente prakse koji su teoriji implicirani.

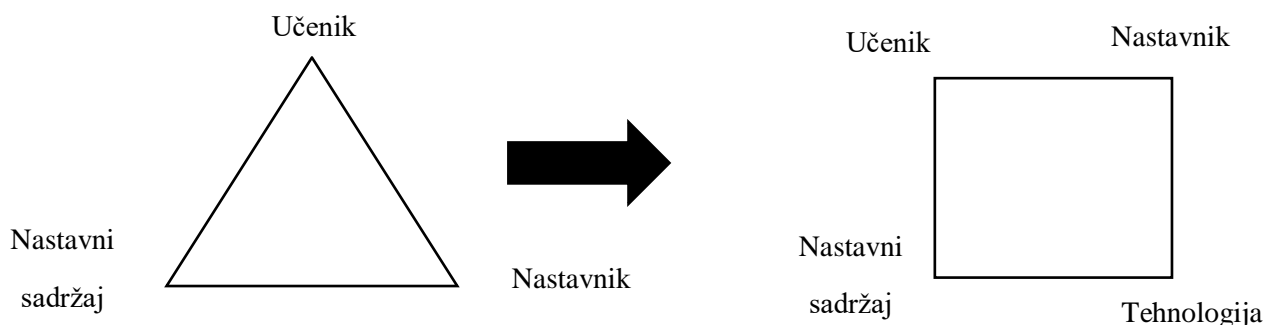
Poslije didaktike, važno je pojasniti i metodiku, jer su one neodvojive jedna od druge, zbog toga se vrlo često kaže da je metodika predmetom određena didaktika. Prema Vukasoviću (1986) metodika je utemeljena u pedagogiji, te je po naučnoj usmjerenosti, po predmetu istraživanja, po namjeni i funkciji, po karakteru i zadacima, po nastanku i razvoju izričito pedagoška nauka, grana ili disciplina u razgranatom sistemu pedagoške nauke koja proučava i unapređuje odgojno-obrazovni proces u nastavi odgovarajućeg nastavnog predmeta ili šireg odgojnog područja. Svakako, možemo jednostavnije reći da metodika proučava specifičnosti nastave pojedinog nastavnog predmeta. Metodika se oslanja na rezultate istraživanja psihologije obrazovanja i didaktike, te ostalih društvenih znanosti (Matijević, Radovanović, 2011). A rezultati dobijeni metodičkim istraživanjem doprinose efikasnijem poučavanju, te boljoj organizaciji nastave. Poljak (1986) naglašava da je metodika svojevrsan most koji spaja integralnu odgojno-obrazovnu teoriju sa praksom, s jedne strane, a s druge spaja integralnu praksu s odgovarajućom teorijom. U odgojno-obrazovnoj praksi, metodika ima onoliko koliko ima i nastavnih predmeta. Pa tako, na primjer razlikujemo metodiku maternjeg jezika, metodiku matematike, metodiku biologije itd. Metodika sama ne može garantovati uspješnost određenog nastavnog procesa, već uspješnost ovisi i o osobi koja ga realizira, tj. o nastavniku. Kao i svaki drugi nastavni predmet, i Odjeljenska zajednica

iziskuje da se ispoštuju sva didaktička i metodička pravila prilikom planiranja i realizacije samog nastavnog sata.

3.2. Faktori nastave

Nastava je organizirani proces učenja i poučavanja u školi, tačnije organizirani zajednički rad učitelja i učenika. Nastavu organiziraju nastavnici kako bi pomogli učeniku u njegovom razvoju, to jeste kako bi on sticao znanja, vještine i sposobnosti, te usvajao vrijednosti određenog sistema (Matijević, Radovanović, 2011). Nastava je uvijek jedan proces koji mora biti sistemski i svrhovito organiziran kako bi učenik usvojio sve ono što mu je potrebno za život.

Nastava se sastoji od tri glavna faktora, a to su: nastavnik, učenik i nastavni sadržaj. Ova tri faktora nastave zajedno čine tzv. didaktički trokut. Ukoliko bi se izostavio samo jedan od tih faktora, to više ne bi bila nastava (Poljak, 1990). Didaktički trokut predstavlja interakciju svih navedenih faktora uzajamno. Nastavnik je kvalifikovani stručnjak koji poučava učenika putem nastavnog procesa. Nastavni sadržaji određeni su nastavnim programom. Oni predstavljaju prerađene naučne i obrazovne sadržaje usklađene sa odgovarajućom vrstom škole i hronološkom dobi učenika (Osmić i Tomić, 2008). U savremenoj nastavi, nezaobilazna je i upotreba savremenih nastavnih tehnologija, pa didaktički trokut, postaje didaktički četverokut (Shema 5). Da bi nastavni čas Odjeljske zajednice bio uspješno realiziran važno je voditi računa o svim faktorima nastave, a da pritom ne narušimo kvalitet nastavnog procesa. Nastavnik mora obezbijediti interakciju između svih faktora međusobno, ukoliko bi samo jedan faktor izostao, onda ne bismo govorili o nastavnom procesu, stoga se mora voditi računa da svaki nastavni čas Odjeljske zajednice bude temeljito isplaniran i pripremljen, kako bismo ispoštovali ono što jeste didaktičko trokut, odnosno četverokut.

Shema 5. Didaktički trokut i didaktički četverokut

3.3. Zadaci nastave

Obzirom da je nastava proces koji mora biti veoma organiziran i svrhovit, potrebno je upoznati se i sa njenim zadacima. Zadaci nastave su: materijalni ili obrazovni; funkcionalni ili formalni; te odgojni. Sva tri zadatka se međusobno isprepliću (Osmić i Tomić, 2008). U nastavnom procesu potrebno je osigurati da se sva tri zadatka realiziraju, jer se vrlo često dogoditi da nastava bude obrazovna, a manje odgojna i funkcionalna, ili obratno. Prema Muminoviću (2013) obrazovni zadaci se usmjeravaju na usvajanje činjenica i drugih vrijednosti ponuđenih kurikulumom nastave, odgojni zadaci odnose se na razvijanje sposobnosti, interesovanja, motivacije, navika, umijeća, osobina pojedinca i nivoa aspiracija, dok su funkcionalni (formalni) zadaci definirani kao razvojne psihofizičke karakteristike pojedinca (razvoj senzornih, praktičnih, intelektualnih i drugih sposobnosti). Svakako je prilikom izvođenja svakog nastavnog časa potrebno voditi računa o svim zadacima nastave, međutim zbog opterećenosti nastavnika nastavnim planom i programom, te brigom da učenici usvoje predviđeno nastavno gradivo, zanemare se odgojni zadaci. Iako, u današnje vrijeme bi trebalo više pozornosti pridavati odgojnim zadacima, jer učenicima je potrebno da ih se usmjerava i da im se pružaju pozitivni primjeri, a prilika za to su časovi Odjeljske zajednice. Na časovima Odjeljske zajednice, učenicima treba dopustiti da aktivno sudjeluju u odabiru tema, ali i u njihovoj realizaciji kako bi se osjećali kao aktivni sudionici u cijelom procesu nastave. A samo onaj nastavnik koji posjeduje kompetencije upravljanja razredom, vještine planiranja, komunikacije, organizacije i sl. može osmisliti i realizirati kvalitetan nastavni čas u kojem će učenici neće biti pasivni posmatrači, već aktivni učesnici u tom procesu.

3.4. Oblici nastavnog rada

Sama organizacija nastavnog procesa uveliko ovisi o didaktičkom trokutu, to jeste o faktorima nastave. Ponekad nastavni sadržaji diktiraju koji će se oblik nastavnog rada koristiti, kao i mogućnosti učenika, ali i neke druge stvari poput broja učenika u odjeljenju, vještine nastavnika da prepozna koji oblik rada može koristiti za koji sadržaj i sl. U literaturi se najčešće pominju četiri oblika nastavnog rada, a to su: frontalni, grupni, rad u parovima (tandemu), te individualni oblik rada.

Frontalni oblik rada je rad kada nastavnik istovremeno poučava sve učenike istovremeno. U tom slučaju njegov rad prate svi učenici u nastavi, odnosno svi učenici su pod neposrednim vodstvom nastavnika i zajednički rade na istim zadacima (Poljak, 1990). Za ovaj oblik rada se vrlo često kaže da je ekonomičan upravo iz razloga jer nastavnik tumači isti sadržaj svim učenicima. Učenici su najčešće u pasivnom položaju, a sama nastava je usmjerena ka prosječnom učeniku.

Grupni oblik rada izvodi se tako što se unutar odjeljenja povremeno formiraju manje skupine učenika koje samostalno rade na određenim zadacima i s rezultatima svog rada upoznaju nastavnike, odnosno cijelo odjeljenje (Dževahirić, Kukić, Hadžiabdić, 2020). Za razliku od frontalnog oblika rada, u grupnom učenici imaju priliku razmjenjivati mišljenja, preuzimati odgovornost, razvijati komunikacijske vještine i drugo, što stavlja učenika u aktivan položaj, odnosno učenik postaje subjekt nastave. Grupni oblik rada, također pridonosi sticanju predodžbi i iskustava učenika o organizaciji radnih i životnih procesa te o razvijanju mehanizama kooperativnog djelovanja kroz postupak donošenja odluka (Vrkić Dimić, 2007). Mnoge su prednosti ovakvog oblika rada, neke od njih jesu te što učenici zajedno surađuju, pomažu jedni drugima, te samim tim razvijaju solidarnost i empatiju.

Rad u paru (tandemu) predstavlja oblik rada u kojem učenici obavljaju zadatke u parovima (Poljak, 1990). Također, mnoge su prednosti i ovog oblika rada. Ovaj oblik rada omogućuju sticanje suradničkih kompetencija, dolaženje do kvalitetnijih rješenja, zadovoljavanje učenikovih potreba i želja za razgovaranjem, racionalno iskorištavanje nastavne opreme i drugo (Matijević i Radovanović, 2011). Možemo reći da u ovom obliku rada učenici motiviraju jedni druge, što dovodi do toga zajedničkim naporom ostvaruju bolje rezultate i dolaze do efikasnijih rješenja zadataka.

Individualni oblik rada je onaj gdje svaki učenik u odjeljenju radi samostalno zadatak koji mu je postavljen (Simić, 2015). U ovom obliku rada uvažavaju se individualne sposobnosti, svaki učenik samostalno uči i rješava postavljene zadatke. U novije vrijeme, imamo i individualizirani oblik rada, gdje učenik radi na zadacima u skladu sa svojim potrebama i interesovanjima, tj. zadaci su kreirani i usklađeni na osnovu individualnih razlika među učenicima.

Svakako, ako govorimo u kontekstu realizacije Odjeljenske zajednice, radioničarski oblik rada može biti dobra prilika za realiziranje različitih tema na jedan drugačiji i inovativan način. Radionice predstavljaju savremeni model grupnog rada čiji je krajnji cilj dobit za učesnika, a koju

odlikuje: jasna, cilju usmjerena struktura izvođenja; poticajna i ugodna socijalno-psihološka atmosfera; lična afirmacija i zalaganje; otvorena i aktivna komunikacija, kao i prihvaćanje svih različitosti među učenicima (Radetić Lovrić, 2020). U radioničarskom obliku rada, svaki učesnik podjednako učestvuje čime stvara osjećaj uključenosti u nastavni proces. Radionice su dobra prilika da učenici iskažu svoje mišljenje, iskustva, ali i da pokažu svoju kreativnost. Radionice mogu izvoditi nastavnici, pedagozi, ali i učenici uz kvalitetne upute od strane nastavnika.

Svaki od navedenih oblika nastavnog rada ima svoje prednosti i nedostatke. Nastavnik je taj koji treba prepoznati koji će oblik koristiti prilikom realizacije nastavnog časa Odjeljske zajednice, kako bi na najbolji mogući način aktivirao učenike i stvorio ugodnu atmosferu za rad i učenje.

3.5. Metode nastavnog rada

Pored odabira oblika nastavnog rada, kako za druge nastavne časove, tako i za Odjeljsku zajednicu, potrebno je odabrati i metode nastavnog rada. Određenje pojma nastavne metode je ključno zbog toga što nije moguće valjano konstituirati i artikulirati nastavu kao didaktički osmišljen, svrhovito organiziran sistem poučavanja i učenja (Jelavić, 2003). Nastavne metode su načini rada nastavnika i učenika. Što znači da odabir nastavnih metoda ima ogroman značaj u odgojno-obrazovnom procesu. One predstavljaju sastavni dio nastavnog rada na svim dijelovima nastavnog procesa, i to uvijek i njihovoj dvostranosti jer se odnose i na nastavnike i na učenike (Poljak, 1990). Kroz historiju, mnogi autori su klasificirali nastavne metode, vodeći se različitim kriterijima. U tabeli 2, predstavljeno je nekoliko klasifikacija nastavnih metoda različitih autora.

Tabela 2. *Klasifikacija nastavnih metoda* (Muminović, 2013, str. 171)

<p>T. Prodanović N. Filipović</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Verbalno-tekstualne (usmeno izlaganje, razgovor i rad na tekstu) 2. Ilustrativno-demostrativne (ilustracija i demonstracija) 3. Laboratorijsko-eksperimentalne (laboratorijski radovi, eksperiment)
<p>V. Poljak</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Demonstracija 2. Praktični radovi 3. Crtanje (ilustrativni radovi) 4. Pismeni radovi 5. Čitanje i rad na tekstu 6. Razgovor 7. Usmeno izlaganje
<p>N. Kujundžić</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Verbalne (monološke-naučne i umjetničke; dijaloške-razvojni razgovor i polemika) 2. Vizuelne (demonstracija, ilustracija, metoda teksta) 3. Prakseološke metode
<p>M. Vilotijević</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Usmeno izlaganje 2. Razgovor 3. Ilustrativni radovi 4. Demonstracija 5. Praktični i laboratorijski radovi 6. Pismeni radovi 7. Čitanje i rad na tekstu
<p>M. Slatina</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Predavanja 2. Nastavni razgovor 3. Tekstualno komuniciranje 4. Pismeni radovi
<p>Okon i Kupisijević</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Metoda zasnovana na posmatranju (demonstracija, ilustracija, opservacija) 2. Metoda zasnovana na riječima (monolog, dijalog) 3. Metoda zasnovana na praktičnim aktivnostima (praktični i laboratorijski rad)

Svaka od klasifikacija nastavnih metoda je valjana i prihvatljiva. U nastavku ćemo ponuditi karakteristike pojedinih nastavnih metoda.

Metoda demonstracija u didaktičkom pogledu predstavlja pokazivanje u nastavi svega onoga što je moguće perceptivno doživjeti. Ona je najuže povezana primjenom nastavnih sredstava i pomagala (Poljak, 1990). Metoda demonstracije u nastavi podrazumijeva korištenje shema, grafikona, slika, eksperimenata, demonstriranje različitih radnji i aktivnosti, kako bi učenik imao uvid kako će nešto praktično raditi, kako posmatrati pojave u prirodi, razumijevati promjene i sl.

Metodu praktičnih radova, u literaturi još nazivaju i metodom laboratorijskih radova. Praktičan rad je aktivan odnos čovjeka prema određenoj materiji i prirodi, zbog njenog mijenjanja, pa prema tome metoda praktičnih radova znači način rada nastavnika i učenika na konkretnoj materiji (Poljak, 1990). Za upotrebu metode praktičnih radova, potrebni su određeni materijali i alati sa kojima bi učenici radili kako bi kreirali određeni rad.

Metoda ilustrativnih radova predstavlja način rada nastavnika i učenika gdje se pojedini dijelovi nastavnih sadržaja izražavaju crtežom (Osmić i Tomić, 2008). Ova metoda se koristi kako bi učenici svoja osjećanja, iskustva i kreativnost izrazili linijom i bojom.

Metoda pismenih radova predstavlja rad nastavnika i učenika gdje se postavljeni zadaci realizuju pisanjem (Osmić i Tomić, 2008). Korištenje ove metode obuhvata sve one segmente nastavnog časa gdje učenici i nastavnici pišu, prepisuju, odgovaraju na postavljena pitanja, skiciraju određene bilješke i sl.

Metoda čitanja i rada na tekstu u didaktičkoj literaturi se naziva još i čitanje i rad s knjigom, rad s tekstom, rad s udžbenikom i ostalim štampanim materijalom. U svim tim nazivima osnovno je čitanje (Poljak, 1990). Kod ove metode, važno je prikupljanje, čitanje i analiziranje određenih tekstova. Da bi učenici pravilno koristili ovu metodu od značaja je da od strane nastavnika dobiju jasne i konkretne upute, a nekad se te upute nalaze i samom tekstu, odnosno udžbenicima.

Metoda razgovora je takva metoda u kojoj se nastavni zadaci ostvaruju u obliku pitanja i odgovora, ili u obliku rasprave (Osmić i Tomić, 2008). Razgovor u nastavi ima široku primjenu. Ukoliko se pozivamo na didaktički zadatak, vrste razgovora su: razgovor za sticanje uvjerenja i razvoja sposobnosti, radi ponavljanja i radi ispitivanja znanja, ili na karakter didaktičkog vođenja on može biti: neposredno vođen od nastavnika (strogo kontrolisan razgovor); slobodan (nastavnik prepušta

inicijativu učenicima); i rasprava (razgovor u kojem se sukobljavaju mišljenja) (Vilotijević, 1999). U nastavi je važno pokrenuti razgovor u kojem učestvuju svi učenici. Tek kada nastavnik uspije animirati učenike da odgovaraju na njegova pitanja, te da učestvuju u raspravama, možemo reći da je on uspješno primijenio metodu razgovora. Ovom metodom se također ostvaraju zadaci nastave, samo je potrebno pronaći pravi način, te imati razvijene komunikacijske vještine koje će nastavniku pomoći da razgovorom riješi određena pitanja, ali i da animira učenike da aktivno učestvuju u nastavnom procesu. Metoda razgovora je možda i jedna od najčešće korištenih na časovima Odjeljske zajednice, a svakako dopušta učenicima da iskažu svoje mišljenje i ideje.

Metoda usmenog izlaganja predstavlja način rada u nastavi kad nastavnik ili učenici verbalno izlažu neke dijelove nastavnog sadržaja. Također se naziva i monološka metoda (Poljak, 1990). Ova metoda koristi govor kao osnovi način ljudskog izražavanja. Upotreba ove metode od nastavnika zahtijeva da tačno i jezički pravilno izražava, obzirom da on u nastavi objašnjava, opisuje, pripovijeda, obrazlaže i drugo.

Upotreba i odabir nastavnih metoda nije jednostavan posao, obzirom da sam odabir ovisi o tipu nastavnog časa, od broja učenika u odjeljenju, od uzrasta učenika, te od tehničko-materijalne opremljenosti škole. Sve to može biti prepreka korištenju određene nastavne metode, ali nikako ne smije biti prepreka kvaliteti nastavnog časa. Svaka metoda koja je navedena, može pronaći svoje mjesto i na časovima Odjeljske zajednice, na nastavniku je na koji način će kreativno osmisliti nastavni čas i odabrati adekvadne metode nastavnog rada.

3.6. Nastavna sredstva i nastavna pomagala

Usvajanje znanja u nastavi najbolje je pomoću opažanja prirodnih stvari i objekata. Međutim, ponekad to nije izvodljivo iz više razloga, pa je za učenje i podučavanje potrebno koristiti nastavna sredstva i pomagala. Od nastavnika ovisi način podučavanja, te odabir nastavnih sredstava i pomagala. Sigurno je da će nastavni čas biti kvalitetniji ukoliko ga je nastavnik osmislio na jedan drugačiji i kreativan način, to jeste ukoliko je planirao koristiti raznovrsne metode, oblike i nastavna sredstva i pomagala. Nastavna sredstva i nastavna pomagala, nisu istoznačnice. Nastavna pomagala su tehnički ili mehanički uređaji koji se u nastavi koriste za stavljanje u funkciju nekih nastavnih sredstava, kao što su projektori, table za pisanje i crtanje, i stalak za pridržavanje geografske karte i sl. Dok su nastavna sredstva izvor znanja, odnosno razni predmeti, slike, modeli,

zbirke, računarski programi i drugi zorni materijali koji pomažu učenicima u učenju (Matijević i Radovanović, 2011). Neizbježno je korištenje i nastavnih sredstava i nastavnih pomagala, obzirom da od njihove upotrebe uveliko ovisi kvalitet nastavnog procesa, te da ona zamjenjuju izvornu stvarnost. Najčešća klasifikacija nastavnih sredstava jeste na: vizuelna, auditivna, audio-vizuelna i tekstualna nastavna sredstva (Poljak, 1990).

Tabela 3. *Prikaz vizuelnih nastavnih sredstava* (Poljak, 1990, str. 57)

	DVODIMENZIONALNA	TRODIMENZIONALNA
Statična	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Crteži, ➤ Slike ➤ Fotografije ➤ Dijagrami ➤ Grafikoni ➤ Karte (geografske i dr.) ➤ Kartogrami ➤ Plakati ➤ Tabele itd. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kolekcije (veoma brojne i veoma raznovrsne) ➤ Preparati (suhi i mokri) ➤ Modeli ➤ Makete ➤ Reljefi ➤ itd.
Dinamična	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Aplikacije ➤ Dimanične slike ➤ Film ➤ Televizijske emisije ➤ itd. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Dinamični modeli ➤ Instrumenti ➤ Aparati ➤ Strojevi ➤ Računaljke ➤ Globus ➤ Planetarij ➤ itd.

- ✓ Vizualna nastavna sredstva zasnivaju se na video-komponenti i zbog toga imaju vidljive dimenzije i vanjska osjetna svojstva. S obzirom na dimenzije, dijele se na trodimenzionalna i dvodimenzionalna, a s obzirom na njihovu didaktičku funkciju – statična i dinamična.
- ✓ Statična su ona koja su u svojoj strukturi nepokretna i služe za upoznavanje stanovitih oblika i njihovih struktura, a dinamična nastavna sredstva u nekim svojim dijelovima su

pokretna i služe za upoznavanje procesa i njihovih dinamičnih struktura (Poljak, 1990). U tabeli 3, prikazana su trodimenzionalna i dvodimenzionalna nastavna sredstva, a koja mogu biti i statična i dinamična.

- ✓ Auditivna nastavna sredstva zasnivaju se na audio-komponenti i služe kao slušni izvori znanja. Tu ubrajamo: zvučne snimke ljudskog izražavanja, snimke glasanja životinja i raznih drugih šumova i zvukova iz prirode (Poljak, 1990). Pored ovih, još jedan bitan izvor znanja jeste živa riječ, kako nastavnika, tako i drugih sudionika. Nekada su se zvučne snimke snimale na magnetofonsku vrpcu ili gramofonsku ploču, a danas se snimaju na CD-ove, USB-ove, računare i sl.
- ✓ Audio-vizualna nastavna sredstva su tako kombinirana da u sebi imaju i audio-komponentu i video-komponentu. Tipična audiovizualna nastavna sredstva jesu filmovi i televizijske emisije (Poljak, 1990). Ova vrsta nastavnih sredstava omogućavaju učenicima da u isto vrijeme i vide i čuju o čemu se govori, što doprinosi boljem i trajnijem usvajanju znanja i određenih činjenica.
- ✓ Tekstualna nastavna sredstva obuhvataju sve ono što se odnosi na pisanu riječ ili tekst i služi za učenje u cjelini ili samo u dijelovima. U ovu vrstu nastavnih sredstava ubrajamo: udžbenike, priručnike, enciklopedije, zbornike, članke, književna djela, itd. (Poljak, 1990). U nastavi se ponajviše koristi ova vrsta nastavnih sredstava, obzirom da svaki nastavni predmet najčešće ima svoj odgovarajući udžbenik i određene dodatke udžbeniku, kao što su radne sveske, praktikumi, izvještaji i dr.

Pored nastavnih sredstava i imamo i nastavna (tehnička) pomagala, koja predstavljaju alat za rad. U nastavna sredstva ubrajamo: trokut, uglomjer, šestar, demonstracijski stol, vješalice, okvire, čekić, kliješta, ekran, televizor, mikroskop, mjerne instrumente itd. (Poljak, 1990). Korištenje nastavnih pomagala u nastavi, doprinosi se razvijanju radnih sposobnosti, što je ujedno povezano i sa ostvarivanjem funkcionalnog zadatka nastave. Ukoliko se nastavnik adekvatno pripremi za čas, odnosno pripremi sva sredstva i pomagala potrebna na jednom nastavnom času, uključujući i fotokopiranje materijala, provjeru opreme, razmještanje stolova i stolica, učenici će uvidjeti da je nastavniku stalo da im prenese znanje (Kyriacou, 1995). Primjerena organizacija prostora, upotreba različitih nastavnih sredstava i pomagala, pomoći će učenicima da se ugodnije osjećaju u učionici i samim tim, bit će značajno više motivirani za učenje u takvom ambijentu. Na časovima

Odjeljske zajednice važno je koristiti se raznim sredstvima i pomagalicama jer na taj način možemo kod učenika probuditi radoznalost, ostaviti dojam dobre pripreme za čas, ali i omogućiti im da aktivno učestvuju u nastavnom procesu. Svakako da nije moguće iskoristi svako navedeno nastavno sredstvo i pomagalo, jer je dosta njih van upotrebe. Napretkom tehnologije, dolaze noviji i moderniji načini učenja i podučavanja, stoga treba ići u korak s vremenom i uzimati ono što se nudi, prilikom realizacije nastavnog časa.

4. Adolescentni period i odgojna komponenta srednje škole

Svaki razvojni period nosi sa sobom određene izazove i promjene u ljudskom životu. Najburniji period u životu čovjeka jeste adolescencija jer zamjenjuje bezbrižno djetinjstvo sa periodom koji sa sobom donosi različite psihičke i tjelesne promjene. Adolescencija predstavlja doba odrastanja u kojem osoba uspostavlja ravnotežu između djetinjstva i zrelosti, to je razdoblje, kako ga neki nazivaju, samoodgoja, kad mlada osoba odbacuje autoritete, odbija roditeljsku kontrolu i zbližava se s vršnjacima (Buljan Flander, 2012). Adolescencija je kritično razdoblje odrastanja u kojem su mladi ljudi izloženi brojnim rizicima i u kojem se manifestiraju različiti oblici poremećaja u ponašanju (Meščić-Blažević, 2007). Obzirom na promjene koje se događaju u životu svakog adolescenta, možemo reći da je period adolescencije veoma izazovan i nepredvidiv. U srednjem vijeku, adolescentom se opisuje mladi čovjek do 30-te godine života koji još nije imao socijalna prava. Danas se donja granica pomakla do 11 godine, a gornju granicu je teško odrediti, ali većina autora se slaže da 22 godine života predstavlja granicu za ulazak u odraslo doba (Protić, 2020). Vrlo često se smatra da su adolescencija i pubertet sinonimi, međutim između ova dva pojma postoji razlika. Pubertet podrazumijeva fizičke promjene, a dok adolescencija obilježava psihičke promjene koje prate tjelesne. Adolescencija zapravo započinje početkom puberteta, a završava se formiranjem identiteta. Možemo reći da je to period u kojem se tijelo djeteta, pretvara u tijelo odrasle osobe. Upravo zbog tih tjelesnih i psihičkih promjena, adolescenti sve više žele da se povezuju sa suprotnim spolom, da stupaju u prve ljubavne veze i više izlaze. To može biti uzrok neprimjerenih oblika ponašanja na nastavnim časovima i slabijeg uspjeha na kraju osnovnoškolskog i na početku srednjoškolskog obrazovanja. U periodu adolescencije mladi ljudi se udaljavaju od obitelji i sve više se okreću društvu, pokušavaju naći svoje mjesto u okolini koja ih okružuje, ali isto tako se spremaju donijeti bitne odluke za budućnost. Bitni su im odnosi sa

obitelji, a sa druge strane im je važno da se uklape u vršnjačko društvo, kao i uživanje sa prijateljima (Anić i Osmanović, 2014). Upravo zbog tih dilema, odnosno neodlučnosti, razmišljanju o važnim životnim odlukama, dolazi do određenih problema u ponašanju. Problemi u ponašanju mogu biti internalizirani i eksternalizirani. Internalizirani ili pasivni problemi odnose se na ponašanja koja su pretjerano kontrolirajuća i usmjerena prema sebi kao što su: depresija, anksioznost, povlačenje i zatvaranje u sebe, beživotnost i drugi (Bouillet i Uzelac, 2007). Ono što je karakteristično za ovu vrstu problema u ponašanju jeste to što ih okolina mnogo teže detektuje, nego eksternalizirane. Eksternalizirani problemi u ponašanju odnose se na nedovoljno kontrolirana ponašanja koja su usmjerena na okolinu. Neki od njih su: hiperaktivnost, nepažanja, neposlušnost, agresivnost, destruktivnost, delikvencija, nepoštivanje pravila i autoriteta (Bouillet i Uzelac, 2007). Kako ne bi došlo do problema u ponašanju kod adolescenta, naročito u srednjim školama, važno je da ih nastavnici i okolina razumiju i pružaju podršku, a ključnu ulogu ima i prevencija problema u ponašanju kako ne bi dolazilo da razvoja istih. Ukoliko dođe do problema u ponašanju, oni mogu dovesti do neuspjeha u školu, zloupotrebe opojnih droga, alkoholizma, sukoba sa vršnjacima i nastavnicima. Stoga je važno da škola osigura preventivne mjere i pobrine se da svaki učenik dobije adekvatnu podršku i pomoć ukoliko mu je potrebna.

Škola je najprije odgojna, a zatim obrazovna ustanova. Vrlo često od iskusnih nastavnika i pedagoga čujemo upravo tu rečenicu. Međutim, u praksi vrlo često izastone odgojna komponenta, te se nastavnici više baziraju na obrazovnu, smatrajući da će tako učenike pripremiti za život, odnosno za fakultet ili posao. A zadaća svake škole izgraditi cjelovitu ličnost, onu koja će imati potrebna znanja i vještine za obavljanje određenog posla, ali isto tako onu koja će usvojiti određene vrijednosti, norme i stavove, koje će mu omogućiti da bude ravnopravan član društva koji će biti u stanju odlučivati o svom životu. Odgoj je međuljudski složen i osjetljiv odnos i proces oblikovanja ljudskog bića i u funkciji je poticanja rasta i razvoja ličnosti (Mlinarević, 2022). Primarni odgajatelji u životu djeteta jesu roditelji, odnosno obitelj, a sekundarni je škola, odnosno odgojno-obrazovne ustanove u kojima se planski i organizirano odgaja i obrazuje mladež. U školama najveću ulogu u odgoju djece ima razrednik jer je on taj koji sa djecom razgovara o njihovim interesovanjima, ocjenama, problemima, ali isto tako uspostavlja kontakt i sa roditeljima. Prilikom ostvarivanja odgojnog zadatka razrednik ima na časovima Odjeljske zajednice. Odgojni zadaci bilo kojeg nastavnog predmeta usmjereni su ka razvijanju osobnosti, pozitivnog odnosa prema radu, usvajanja higijenskih i društveno prihvatljivih navika, pristojnog ophođenja i sl (Krelja

Kurelović, i sur., 2013). Svaki nastavnik mora težiti pozitivnom razvoju svojih učenika. Pozitivan razvoj djece i mladih podrazumijeva prihvatanje nove perspektive ljudskog razvoja i potencijala, salutogeno orijentirane, po kojoj se na djecu i mlade gleda kao na resurs koji treba podržati i osnažiti do punog potencijala, a ne kao na probleme koje treba popravljati (Lerner i sur., 2005.a.; Lerner i sur., 2013, Novak i sur., 2019, prema Badurina, 2021). Srednjoškolci najveći dio vremena provode u školi, stoga je potrebno težiti da škole budu usmjerene na učenika, a ne na druge faktore. Važno je obezbijediti uslove u kojima će svako dijete ostvariti svoj puni potencijal i da će školu uvijek doživljavati kao ustanovu koja je pružila svoj maksimum i obezbijedila optimalne uslove za razvoj i učenje. Ukoliko se dogoditi da škola ne obezbijedi uslove za djetetove potrebe, onda to može dovesti do pojave različitih oblika ponašanja. Tada škola mora preventivno djelovati, a važnu ulogu u tome ima i program sekundarne prevencije. Program sekundarne prevencije pretpostavlja rano prepoznavanje indikatora koji mogu da dovedu dijete u opasnost da postane počinitelj ili žrtva različitih oblika nasilja (Kafedžić, i sur., 2019). Ovakvi programi imaju za cilj pružiti podršku učeniku i njegovoj obitelji. Cilj provođenja odgojno-obrazovne podrške u okviru ovog programa je da učenik usvoji učinkovita individualno i društveno prihvatljiva ponašanja razvijajući vještine potrebne za cjelovit rast i razvoj, te brižno ophođenje prema sebi, drugima i okruženju (Kafedžić, i sur., 2019). Časovi Odjeljenske zajednice predstavljaju prostor u kojem razrednik može prepoznati koji učenik potencijalno može postati počinitelj ili žrtva nekog oblika ponašanja. Ukoliko se problem na vrijeme detektuje, lakše će se i doći do rješenja. U slučaju uočavanja problema, razrednik u tom slučaju saraduje sa drugim stručnjacima, ali i roditeljima kako bi se djetetu pružila adekvatna podrška.

Srednja škola kao odgojna institucija s jasnom postavljenim ciljevima i zadacima, planski i organizirano djeluje, a svoju odgojnu funkciju realizuje: ukupnim obimom programskih sadržaja; različitim metodama, oblicima i sredstvima rada; međusobnim odnosima nastavnika i učenika; tradicijom; izgledom i dr. (Ajanović, 1995:36). Uz dobru organizaciju i međuljudske odnose, moguće je uspješno ostvarivati, kako obrazovne, tako i odgojne zadatke. Prema Ajanović (1995), nastavom, ali i drugim oblicima školskog rada realizuju se mnogobrojni sadržaji odgoja kao što su:

- sticanje socijalne kulture,
- obogaćivanje sistema vrijednosti i radnih navika za budući poziv,

- priprema za društveni i porodični život.

Ostvarivanje odgojnih zadataka je dio cjelokupnog pedagoškog rada i djelovanja, a časovi Odjeljske zajednice ostavljaju prostor za ostvarivanje istih.

II METODOLOŠKI DIO RADA

1. Predmet istraživanja

Savremena škola susreće se određenim izazovima, a na koje ona mora biti u stanju adekvatno odgovoriti. Brojna istraživanja pokazuju da škola, pored obitelji, ima najvažniju ulogu u odgoju djeteta i pružanju pozitivnih modela, kako bi svaki učenik dostigao svoj maksimum i usvojio ona znanja i vještine koje su mu potrebe za život.

Važnu ulogu u nastavnom procesu imaju zadaci nastave. Dijelimo ih na obrazovne, funkcionalne i odgojne zadatke. Većina nastavnika, veliku pažnju posvećuje obrazovnim i funkcionalnim zadacima, te vrlo često odgojni zadaci u nastavnom procesu, izostanu, iako su sastavni dio svakog nastavnog časa. Upravo iz toga proizilazi važnost kvalitetne realizacije Odjeljske zajednice, gdje nastavnici imaju priliku i prostor za ostvarivanje odgojnog zadatka.

Odjeljska zajednica predstavlja priliku i prostor gdje učenici obrađuju teme od društvenog značaja. Zajednica se odnosi na one stvari koje su ljudima zajedničke, koje ih povezuju, i koje im daju osjećaj uzajamnog pripadanja. Odjeljska zajednica otvara mogućnost za slušanje tuđih mišljenja, predanost djelima, odgovaranje, vježbanje i organizovanje. To je veoma važno za svakog pojedinca i uči se na Odjeljskoj zajednici (Žunić, i sur., 2022).

Važnost kvalitetne realizacije Odjeljske zajednice na sekundarnom nivou obrazovanja ogleda se u tome da su srednjoškolci u razvojnem periodu adolescencije. Taj period je uvijek izazovan, obzirom da su učenici u tom periodu najosjetljiviji, jer se njihove razvojne karakteristike mijenjaju.

Predmet ovog istraživanja jeste utvrditi na koji način se Odjeljska zajednica realizuje, tj. istražiti na koji način nastavnici predstavljaju teme predviđene za realizaciju Odjeljske zajednice, tj. uvidjeti koje oblike, metode, nastavna sredstva i pomagala koriste prilikom realizacije sadržaja na nastavnom času.

2. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja jeste da se utvrde didaktičko-metodički aspekti realizacije Odjeljske zajednice u srednjim školama u Kantonu Sarajevo.

3. Zadaci istraživanja

Iz postavljenog cilja, proizilaze sljedeći zadaci:

1. Utvrditi osnovne karakteristike Odjeljske zajednice pregledom relevantne literature.
2. Ispitati učenike o načinu realizacije Odjeljske zajednice od strane razrednika.
3. Utvrditi izazove realizacije Odjeljske zajednice.
4. Ispitati razrednike na koji način se pripremaju za realizaciju Odjeljske zajednice.
5. Ispitati stavove razrednika o didaktičko-metodičkim aspektima realizacije Odjeljske zajednice.
6. Ispitati pedagoge o njihovoj ulozi u realizaciji Odjeljske zajednice.

4. Istraživačka pitanja

Na osnovu navedenih zadataka istraživanja, izvode se sljedeća istraživačka pitanja:

1. Na koji način je teorijski predstavljena i prepoznata važnost adekvatne realizacije Odjeljske zajednice?
2. Na koji način učenici doživljavaju realizaciju Odjeljske zajednice od strane razrednika?
3. Koji su izazovi realizacije Odjeljske zajednice?
4. Na koji način se razrednici pripremaju za realizaciju Odjeljske zajednice?
5. Koje metode, oblike i nastavna sredstva i pomagala koriste razrednici za realizaciju Odjeljske zajednice?
6. Koja je uloga pedagoga u realizaciji Odjeljske zajednice?

5. Metode, tehnike i instrumenti istraživanja

5.1. Metode istraživanja

U ovom radu korištene su sljedeće metode: deskriptivna metoda, metoda teorijske analize, servej metoda i metoda analize sadržaja.

U ovom istraživanju za opisivanje postavljenog predmeta, dobijenih rezultata i njihove interpretacije korištena je *deskriptivna metoda* istraživanja. Deskriptivna metoda se u istraživanju odgoja i obrazovanja predstavlja skup znanstveno istraživačkih postupaka kojima se opisuju pojave u odgoju i obrazovanju, tj. ispituje se stanje, a time i njihove osobine, a bez obzira na njihove uzroke (Mužić, 1999). Deskriptivna metoda je u pedagoškim istraživanjima poznata i pod nazivima kao *neeksperimentalna i empirijska* metoda. Oslanja se na empirijske činjenice koje postoje u pedagoškoj praksi i koje se uzimaju u obzir prilikom istraživanja (Knežević Florić, Ninković, 2012).

Metoda teorijske analize podrazumijeva korištenje pedagoško-psihološke literature, priručnika, udžbenika, stručnih i naučnih radova, enciklopedija i sl., te omogućava da se nakon proučavanja izvora, prikupljenih činjenica i analiziranih veza i odnosa, proučavanja predmeta i pojava dođe do novih rješenja i naučnih zaključaka (Mužić, 2004). Metoda teorijske analize korištena je za pregled dostupne relevantne literature o postavljenom predmetu istraživanja.

Servej metod se obično određuje kao vrsta neeksperimentalnog istraživanja koje kao osnovni izvor podataka koristi lične iskaze o mišljenjima, uvjerenjima, stavovima i ponašanju. Servej metoda se najčešće vezuje za upitnik i intervju kao osnovne instrumente prikupljanja podataka (Knežević Florić, Ninković, 2012). Ovu metodu koristit ćemo za prikupljanje podataka. Pomoću servej metode ispitivali smo učenike, razrednike i pedagoge o realizaciji Odjeljenske zajednice, kako bismo mogli odgovoriti na postavljene zadatke i istraživačka pitanja.

Metoda analize sadržaja – zaslužuje posebno mjesto među nenametljivim metodama (Milas, 2006:500). Po svojoj metodološkoj opredjeljenosti metoda analize sadržaja usmjerena je na „objektivan i očigledni“ sadržaj, ali pri posmatranju i obradi određenog fenomena, da akcent na neophodni kauzalitet. Operacionalno rečeno, analiza sadržaja mora težiti u svom konačnom iskazu dinamičkom tretmanu pojave koja je predmet istraživanja, zahvatiti što je više moguće cjelinu

prostora i vremena kako bi se uočio varijabilitet fenomena u njegovim nijansama (Stojak, 1990). Metoda analize sadržaja korištena je za pregled Pedagoških standarda i normativa, kao i drugih dokumenata bitnih za postavljeni predmet.

5.2. Tehnike istraživanja

Tehnike koje su se koristile u ovom radu su: rad na dokumentaciji, anketiranje i intervjuiranje.

Rad na dokumentaciji - skup sačuvanih podataka koji su vezi sa problemima odgoja. Riječ je o dokumentima koje su ranije izradile druge osobe, a istraživač iz njih izvlači zaključke (Mužić, 1963). Tehnika rad na dokumentaciji bit će korištena za prikupljanje informacija i činjenica o odabranom predmetu istraživanja.

Tehnika anketiranja je postupak u kojem anketirani pismeno odgovaraju na pitanja koja se odnose na činjenice koje su im poznate ili na pitanja u vezi sa njihovim osobnim mišljenjem. Važnost tog postupka leži u okolnosti da se često jedino anketom može doći do traženih podataka, a da je vremenski ekonomično. (Mužić, 1999). Tehniku anketiranja koristili smo kako bismo ispitali učenike i razrednike srednjih škola o načinima realizacije Odjeljske zajednice, izazovima realizacije, ali i o didaktičko-metodičkim aspektima.

Tehnika intervjuiranja – najdostojniji i najljudskiji način prikupljanja podataka – razgovor s onima od kojih se podaci prikupljaju. Prema autoru Mužiću (2004), važnost postupka leži u okolnosti da se koristeći slobodni intervju na temelju upoznavanja „slučaja“ mogao pronaći put pomoći za njegovo rješavanje. Za ovo istraživanje koristit ćemo polustrukturirani intervju iz razloga što zadržava donekle prirodnu i nenamještenu atmosferu, ali je ipak sam intervju vođen od strane istraživača. Samo vođenje je vrlo fleksibilno jer omogućava ispitivaču da kontroliše razgovor, kad ispitanik skrene sa željene teme ili kad želi razgovor usmjeriti na probleme o kojima nije bilo govora. Tehnika intervjuiranja korištena je za ispitivanje pedagoga o njihovoj ulozi u realizaciji Odjeljske zajednice.

5.3. Instrumenti istraživanja

U ovom radu koristili smo: evidencioni list, matricu za analizu dokumenata, anketni upitnik, te protokol intervjua kao instrumente istraživanja.

Evidencioni list - u ovom radu korišten je u svrhu iščitavanja određenih tekstova, rječnika, enciklopedija, članaka te njihovog analiziranja i skiciranja bilješki, kako bismo što obuhvatnije kreirali teorijski okvir istraživanja, ali i odgovorili na prvi postavljeni zadatak, tj. da bismo utvrdili osnovne karakteristike realizacije Odjeljenske zajednice.

Matrica za analizu dokumenata – korištena je za analiziranje Pedagoških standarda i normativa, te Zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju Kantona Sarajevo.

Anketni upitnik - Upitnik je rasprostranjen i koristan instrument za prikupljanje podataka u anketnim istraživanjima zato što osigurava strukturirane, često numeričke podatke, jer se može primjeniti bez nazočnosti istraživača i jer ga je, u usporedbi sa drugim instrumentima, razmjerno lako analizirati (Cohen, Manion i Morrison, 2007). Anketni upitnik korišten je kao instrument za prikupljanje podataka od strane učenika i nastavnika (razrednika) srednjih škola.

Protokol intervjua – Polustrukturirani intervjua je, kao što mu i ime govori, kombinacija strukturiranog i nestrukturiranog intervjua. Intervjuer slijedi određeni orijentacijski vodič – plan rada, kojeg može prilagođavati. Dok strukturirani intervjua ima strogu strukturu pitanja koja ne dopuštaju da se razgovor preusmjeri, polustrukturirani intervjua je otvoren, omogućuje stvaranje novih ideja i pitanja koja proizlaze iz odgovora ispitivačevog sagovornika (Stanić, 2015). Svrha korištenja ovog mjernog instrumenta se ogleda u slobodi odgovora ispitanika o vlastitim situacijama u praksi, ali i nastavljanje i produbljivanje razgovora kada istraživač uvidi potrebu za to. Za potrebe ovog rada konstruisan je protokol intervjua za pedagoge, u skladu sa postavljenim zadacima istraživanja.

6. Uzorak istraživanja

Uzorak istraživanja čine učenici srednjih škola i nastavnici koji obnašaju funkciju razrednika, te pedagozi, sa područja Kantona Sarajevo. Ukupno je u istraživanju sudjelovalo 578 učenika, 53 razrednika i 8 pedagoga. Ovo istraživanje provodeno je u 12 srednjih škola u Sarajevu, a to su:

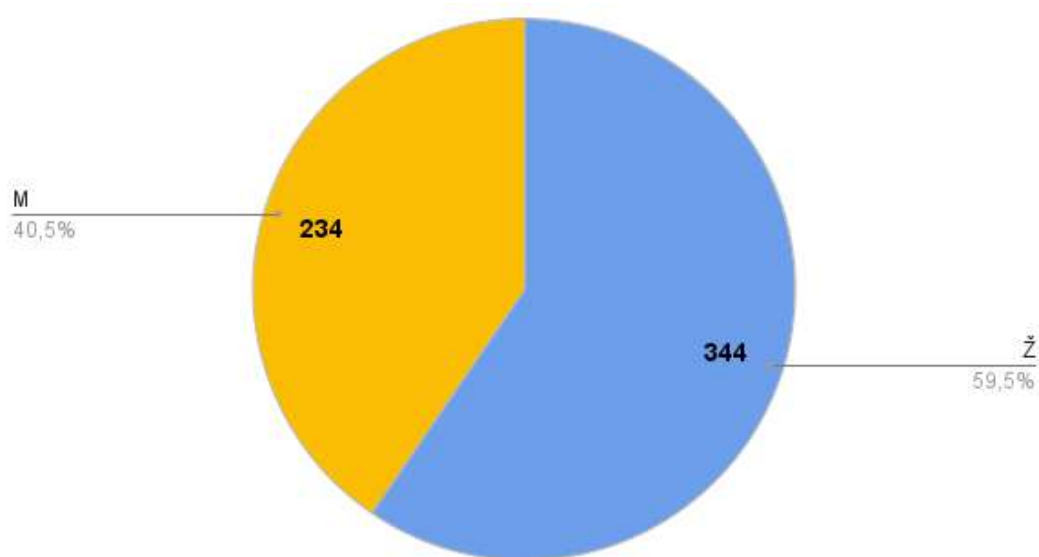
Gazi Husrev-begova medresa, Srednja tehnička škola grafičkih tehnologija dizajna i multimedije, Prva gimnazija, Treća gimnazija, Peta gimnazija, Gimnazija Obala, Četvrta gimnazija, Srednja medicinska škola Jezero, Srednjoškolski centar Hadžići, Srednja građevinsko-geodetska škola, Srednja elektrotehnička škola i Srednja škola poljoprivrede, prehrane, veterine i uslužnih djelatnosti. Istraživanje je bilo u potpunosti anonimno i zasnovano na dobrovoljnom sudjelovanju učenika i razrednika. Za istraživanje je dobivena saglasnost nadležnog Ministarstva. U Tabeli br. 4 prikazan je broj i postotak ispitanika koji su sudjelovali u istraživanju prema srednjim školama koje pohađaju.

Tabela br. 4: Broj i postotak učenika s obzirom na škole koje pohađaju

R.br.	Naziv škole	Frekvencija	Postotak
1.	Srednja tehnička škola grafičkih tehnologija dizajna i multimedije	88	15,22%
2.	Četvrta gimnazija	84	14,54%
3.	Treća gimnazija	74	12,80%
4.	Srednjoškolski centar Hadžići	73	12,62%
5.	Srednja medicinska škola Jezero	65	11,24%
6.	Gazi Husrev-begova medresa	55	9,51%
7.	Srednja elektrotehnička škola	36	6,20%
8.	Gimnazija Obala	34	5,88%
9.	Peta gimnazija	32	5,33%
10.	Srednja građevinsko-geodetska škola	22	3,80%
11.	Srednja škola poljoprivrede, prehrane, veterine i uslužnih djelatnosti	13	2,24%
12.	Prva gimnazija	2	0,34%
	Ukupno:	578	100%

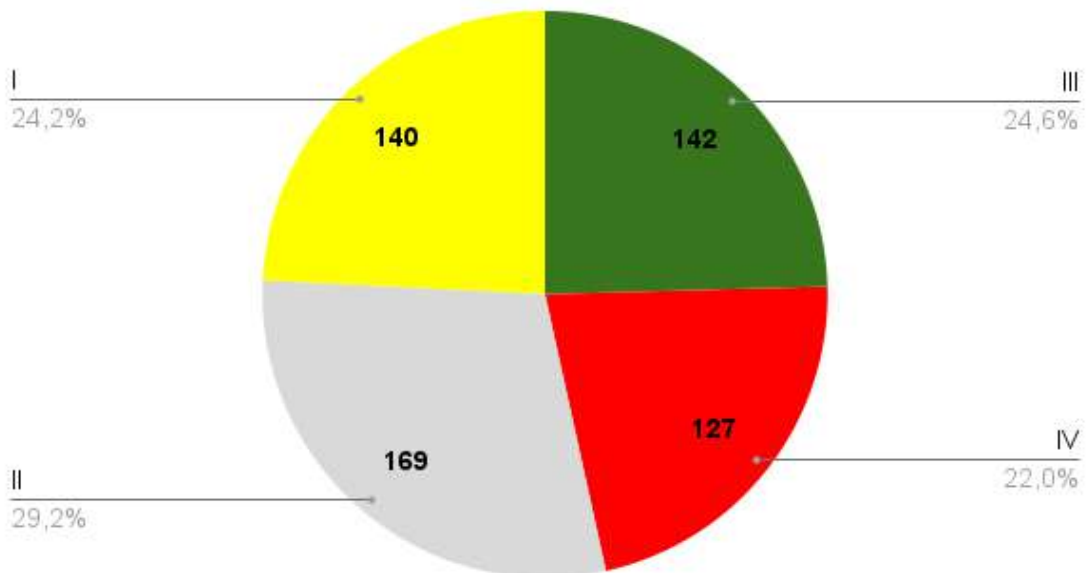
Na osnovu Tabele br. 4, možemo uočiti da najveći broj učenika (njih 88, odnosno 15,22%) pohađa Srednju tehničku školu grafičkih tehnologija dizajna i multimedije, zatim Četvrtu gimnaziju (84 učenika, odnosno 14,54%), nakon toga slijedi Treća gimnazija (74 učenika, odnosno 12,80%),

zatim Srednjoškolski centar Hadžići (73 učenika, odnosno 12,62%), te Srednja medicinska škola Jezero (65 učenika, odnosno 11,24%) i Gazi Husrev-begova medresa (55 učenika, odnosno 9,51%). Poslije toga idu Srednja elektrotehnička škola (36 učenika, odnosno 6,2%) i Peta gimnazija (32 učenika, odnosno 5,53%), a najmanji broj učenika koji je sudjelovao u istraživanju pohađaju Srednju građevinsko-geodetsku školu (22 učenika, odnosno 3,80%), zatim Srednju školu poljoprivrede, prehrane, veterine i uslužnih djelatnosti (13 učenika, odnosno 2,24%) i Prvu gimnaziju (2 učenika, odnosno 0,34%).

Grafikon br. 1: Broj i postotak učenika s obzirom na spol

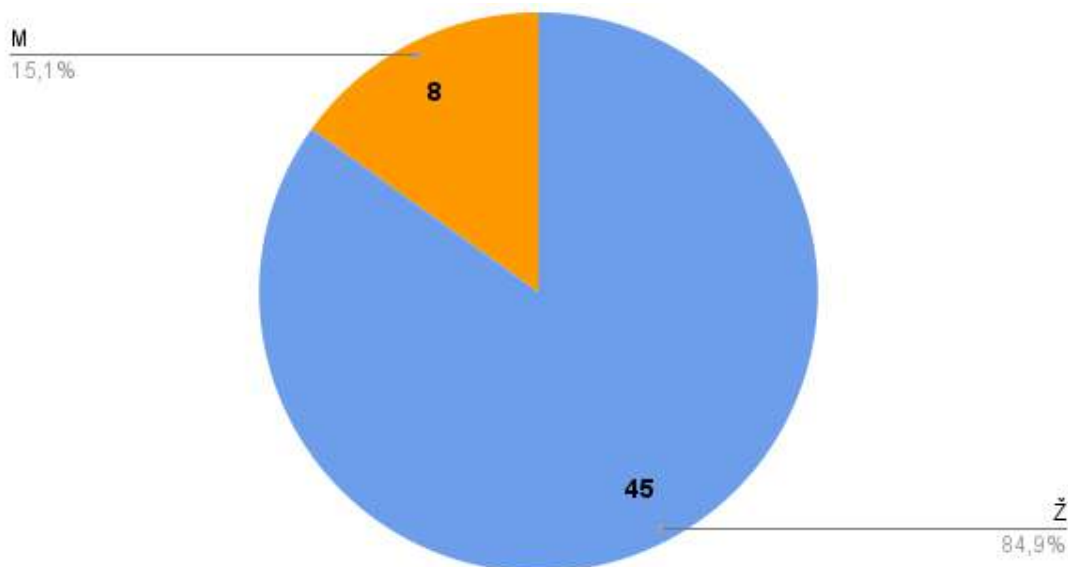
Kada je u pitanju spol, na Grafikonu br. 1, uočavamo da je veći broj učenika koji je pristupio istraživanju ženskog spola, njih 344, odnosno 59,5%, dok je učenika muškog spola 234, što je 40,5%. Pored škole koju pohađaju i spola, od učenika je traženo da navedu i razred koji pohađaju, što je prikazano na Grafikonu br. 2.

Grafikon br. 2: *Broj i postotak učenika s obzirom na razred koji pohađaju*

Posmatrajući Grafikon br. 2, možemo uočiti približan broj ispitanika iz svih razreda. Najveći broj učenika pohađa drugi razred, tj. njih 169 (29,2%), zatim slijede učenici trećih razreda 142 (24,6%), poslije toga učenici prvih razreda, njih 140 (24,2%), i najmanji broj učenika pohađa četvrti razred 127 (22%).

U istraživanju su sudjelovali i nastavnici/razrednici, njih 53. Na Grafikonu br. 3. prikazan je spol razrednika. Znatno veći broj čine osobe ženskog spola, njih 45 (84,9%), dok je osoba muškog spola 8 (15,1%).

Grafikon br. 3: *Spol razrednika*

Poslije socio-demografskih podataka koji se odnose na spol, od razrednika je traženo da navedu i godine radnog staža u nastavi, oblast/struku kojoj pripadaju i vrstu škole u kojoj rade.

U Tabeli br. 5. prikazane su godine radnog staža razrednika u nastavi. Obzirom na raznolikost odgovora, odlučili smo za klasifikaciju godina radnog staža prema *Hubermanovom konceptu* koji sadrži pet razvojnih faza profesionalne nastavničke karijere. Te faze su sljedeće: 0-3 - ulaz u karijeru, 4-6 – stabilizacijska faza, 7-18 – burno razdoblje aktivizma i eksperimentiranja, 19-30 – mirno razdoblje i 31-40 – potpuno dezangažiranje (Ajanović i Stevanović, 1998:207).

Tabela br. 5. *Godine radnog staža razrednika*

Godine radnog staža	Frekvencija
0-3	6
4-6	8
7-18	20
19-30	18
31-40	1
Ukupno:	53

Iz Tabele br. 5. vidimo da je prvoj fazi „ulaz u karijeru“ 6 razrednika, u drugoj „stabilizacijskoj fazi“ 8 razrednika, najveći broj razrednika, njih 20, je u fazi „burnog razdoblja aktivizma i eksperimentiranja“, zatim, njih 18 pripada fazi „mirnog razdoblja“, dok je samo 1 razrednik u fazi „dezangaziranja“.

Tabela br. 6: *Oblast podučavanja razrednika*

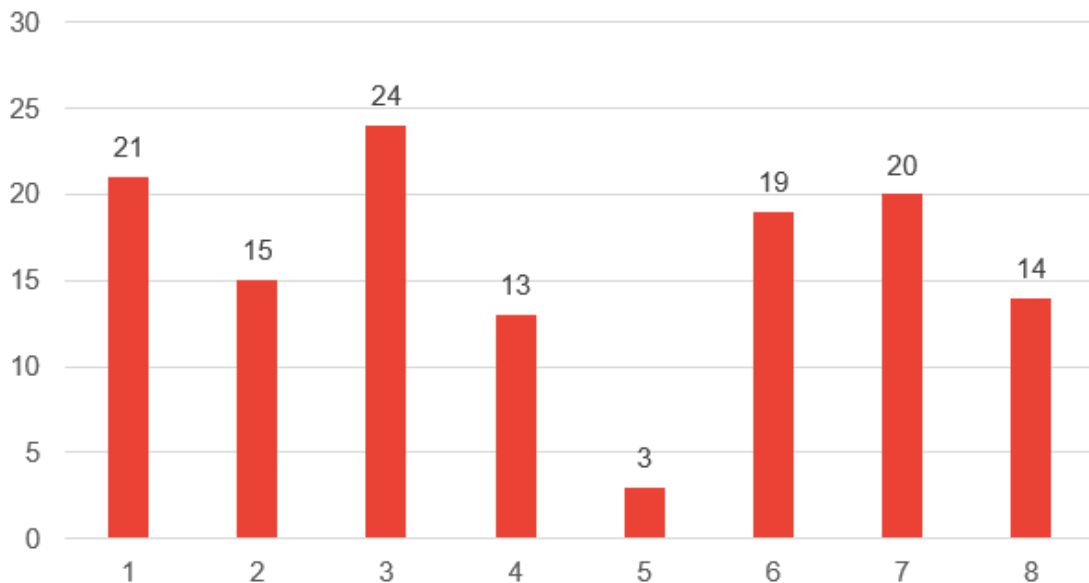
Oblast podučavanja razrednika	Frekvencija
Matematika	8
Bosanski/Hrvatski/Srpski jezik i književnost	8
Hemija	6
Stručni predmeti	5
Praktična nastava	4
Fizika	4
Tjelesni i zdravstveni odgoj	3
Engleski jezik	3
Njemački jezik	2
Informatika	2
Biologija	2
Latinski jezik	1
Pedagogija	1
Turski jezik	1
Informatika	1
Likovna kultura	1
Historija	1
Vjeronauka	1
Ukupno:	53

Tabela br. 7: Vrsta škole u kojoj razrednici rade

Vrsta škole u kojoj rade	Frekvencija
Gimnazija/opći smjer	26
Tehnička škola	16
Stručna škola	7
Medicinska škola	3
Vjerska škola	1
Ukupno:	53

Iz Tabele br. 7. vidljivo je da najveći broj razrednika zaposleno u sarajevskim gimnazijama, njih 26, zatim u tehničkim školama 16, stručnim 7, medicinskim 3 i 1 razrednik u vjerskoj školi.

Kada je riječ o pedagogima srednjih škola, uzorak je činilo osam osoba ženskog spola. Pored spola, pitane su i o godinama radnog staža, a dobijeni rezultati su prikazani na Grafikonu br. 4. Vidimo da je najveći broj pedagoga (njih 5) s radnim stažom između 10 i 20 godina, dok je jedan pedagog sa 3 godine radnog staža i dva pedagoga iznad 20 godina radnog staža.

Grafikon br. 4: Godine radnog staža pedagoga

Kada govorimo o vrsti škole, četiri pedagoga radi u tehničkoj školi, dva u gimnaziji/opći smjer, jedan pedagog u umjetničkoj školi i jedan u medicinskoj.

III ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja bio je da se utvrde didaktičko-metodički aspekti realizacije Odjeljske zajednice u srednjim školama u Kantonu Sarajevo. Kako bismo odgovorili na postavljeni cilj, u nastavku ćemo analizirati rezultate dobijene anketnim upitnicima za učenike i razrednike.

1. Analiza anketnog upitnika za učenike srednjih škola

Anketni upitnik za učenike sastojao se od socio-demografskih podataka, kao što su: spol, razred, škola koju pohađaju, zatim od dijela kojeg čine tvrdnje za izražavanje stepena učestalosti (četverostepena Likertova skala), gdje su imali zadatak da odrede da li se slažu sa navedenim tvrdnjama o Odjeljskoj zajednici i na samom kraju postavljeno im je nekoliko pitanja otvorenog tipa. U nastavku bit će ponuđena analiza dobijenih podataka.

Tabela br. 8: *Odgovori učenika o realizaciji časa Odjeljske zajednice*

Tvrdnje o Odjeljskoj zajednici	U potpunosti se ne slažem		Ne slažem se		Slažem se		U potpunosti se slažem	
	f	%	f	%	f	%	f	%
1. Na časovima Odjeljske zajednice vlada ugodna i opuštana atmosfera.	32	5,5	42	7,3	238	41,2	266	46,0
2. Na časovima Odjeljske zajednice razrednik obrađuje teme koje su aktuelne i zanimljive.	46	8,0	100	17,3	249	43,1	183	31,7
3. Razrednik na časovima Odjeljske zajednice rješava probleme u odjeljenju.	41	7,1	22	3,8	199	34,4	316	54,7
4. Odjeljska zajednica služi samo za pravdanje časova i pregled ocjena.	133	23,0	275	47,6	107	18,5	63	10,9
5. Osjećam da razrednik dolazi pripremljen na čas Odjeljske zajednice.	59	10,2	77	13,3	254	43,9	188	32,5
6. Na časovima Odjeljske zajednice radimo u grupama i u parovima.	164	28,4	209	36,2	151	26,1	54	9,3
7. Prilikom realizacije časa Odjeljske zajednice razrednik se koristi različitim nastavnim sredstvima (prezentacije, filmovi, fotografije, enciklopedije, anketni upitnici i dr.).	117	20,2	133	23,0	189	32,7	139	24,0

8. Na časovima Odjeljske zajednice imam priliku reći sve što mislim bez ikakvog ustručavanja.	49	8,5	46	8,0	204	35,3	279	48,3
9. Na časovima Odjeljske zajednice naučim nešto novo.	81	14,0	119	20,6	243	42,0	135	23,4
10. Osjećam da časovi Odjeljske zajednice pozitivno utiču na mene.	70	12,1	97	16,8	252	43,6	159	27,5
11. Na časovima Odjeljske zajednice razrednik se posvećuje svim učenicima i njihovim problemima.	45	7,8	45	7,8	217	37,5	271	46,9
12. Na časovima Odjeljske zajednice osjećam da razrednik cijeni moje mišljenje.	44	7,6	46	8,0	247	42,7	241	41,7
13. Na časovima Odjeljske zajednice razrednik koristi različite nastavne metode (razgovor, debate, objašnjavanje, demonstriranje, crtanje i sl.)	66	11,4	82	14,2	233	40,3	197	34,1
14. Aktivno sam uključen u planiranje i rad Odjeljske zajednice.	102	17,6	145	25,1	233	38,6	108	18,7
15. Zadovoljan sam načinom realizacije časova Odjeljske zajednice.	55	9,5	49	8,5	256	44,3	218	37,7
16. Na časovima Odjeljske zajednice realizujemo radionice.	155	26,8	196	33,9	144	24,9	83	14,4
17. Odjeljsku zajednicu kvalitetnije realiziraju pedagozi/psiholozi nego razrednika/ica.	160	27,7	245	42,4	10	8,5	6	11

Kako bismo odgovorili na postavljeni cilj istraživanja, učenici su trebali iskreno odgovoriti na postavljena pitanja. U Tabeli br. 8 vidljiv je broj i postotak odgovora na svako ponuđeno pitanje. Na prvu postavljenu tvrdnju, koja glasi: „*Na časovima Odjeljske zajednice vlada ugodna i opuštenu atmosfera*“, učenici su rekli da su uglavnom slažu. Njih 266 (46%) odgovorilo je da se *u potpunosti slaže*, a 238 (41,2), da se *slaže*. Ostatak učenika tj. 42 (7,3%) se *ne slaže* i 32 (5,5%) se *u potpunosti ne slaže* sa navedenom tvrdnjom. Na tvrdnju: „*Na časovima Odjeljske zajednice razrednik obrađuje teme koje su aktuelne i zanimljive*“ 183 (31,7%) ispitanika su odgovorila da se *u potpunosti slaže*, njih 249 (43,1%) da se *slaže*, 100 (17,3) da se *ne slaže*, a ostalih 46 (8%) da se *u potpunosti ne slaže* sa postavljenom tvrdnjom. Treća tvrdnja, koja glasi: „*Razrednik na časovima Odjeljske zajednice rješava probleme u odjeljenju*“ je imala sljedeće rezultate: 316 (54,7%)

ispitanika je odgovorilo da se *u potpunosti slaže*, 199 ispitanika (34,4%) da se *slaže*, dok je 22 (3,8%) odgovorilo da se *ne slaže*, a 41 (7,1%) da se *u potpunosti ne slaže* sa navedenom tvrdnjom. Na četvrtu tvrdnju, koja glasi: „*Odjeljska zajednica služi samo za pravdanje časova i pregled ocjena*“, ispitanici su dali sljedeće odgovore: njih 63 (10,9%) se *u potpunosti slaže*, 107 (18,5%) se *slaže*, dok se 275 (47,6%) *ne slaže*, a 133 (23%) se *u potpunosti ne slaže* sa navedenom tvrdnjom. Peta tvrdnja koja glasi „*Osjećam da razrednik dolazi pripremljen na čas Odjeljske zajednice*“ dala je sljedeće rezultate: 188 (32,5%) *u potpunosti se slaže*, 254 (43,9%) se *slaže*, 77 (13,3%) se *ne slaže*, a 59 (10,2%) se *u potpunosti ne slaže* sa postavljenom tvrdnjom. Kod šeste tvrdnje, koja glasi: „*Na časovima Odjeljske zajednice radimo u grupama i parovima*“ 164 (28,4%) ispitanika odgovorilo je da se *u potpunosti ne slaže*, 209 (36,2%) da se *ne slaže*, dok je 151 (26,1%) da se *slaže*, a 54 (9,3%) da se *u potpunosti slaže* sa navedenom tvrdnjom. Sedma tvrdnja bila je: „*Prilikom realizacije časa Odjeljske zajednice razrednik se koristi različitim nastavnim sredstvima (prezentacije, filmovi, fotografije, enciklopedije, anketni upitnici i dr.)*“, a dobijeni su sljedeći rezultati: 139 (24%) se *u potpunosti slaže*, 189 (32,7%) se *slaže*, 133 (23%) se *ne slaže*, a 117 (20,2%) se *u potpunosti ne slaže* sa onim što je navedeno u tvrdnji. Na osmu tvrdnju, koja glasi: „*Na časovima Odjeljske zajednice imam priliku reći sve što mislim bez ikakvog ustručavanja*“ ispitanici su dali sljedeće odgovore: njih 279 (48,3%) se *u potpunosti slaže*, 204 (35,3%) se *slaže*, dok se 46 (8%) *ne slaže*, a 49 (8,5%) se *u potpunosti ne slaže* sa navedenom tvrdnjom. Deveta tvrdnja koja glasi „*Na časovima Odjeljske zajednice naučim nešto novo*“ dala je sljedeće rezultate: 135 (23,4%) ispitanika se *u potpunosti slaže*, 243 (42%) se *slaže*, 119 (20,6%) se *ne slaže*, a 81 (14%) se *u potpunosti ne slaže* sa navedenom tvrdnjom. Na desetu tvrdnju „*Osjećam da časovi Odjeljske zajednice pozitivno utiču na mene*“ ispitanici su dali sljedeće odgovore: njih 159 (27,5%) se *u potpunosti slaže*, 252 (43,6%) se *slaže*, 97 (16,8%) se *ne slaže*, a 70 (12,1%) se *u potpunosti ne slaže* sa postavljenom tvrdnjom. Sljedeća postavljena tvrdnja je jedanaesta po redu, a glasi: „*Na časovima Odjeljske zajednice razrednik se posvećuje svim učenicima i njihovim problemima*“. Ova tvrdnja imala je sljedeće rezultate: 271 (46,9%) se *u potpunosti slaže*, 217 (37,5%) se *slaže*, dok se 45 (7,8%) *ne slaže*, a isti broj 45 (7,8%) se *u potpunosti ne slaže* sa jedanaestom tvrdnjom. Na dvanaestu tvrdnju, koja glasi „*Na časovima Odjeljske zajednice osjećam da razrednik cijeni moje mišljenje*“ ispitanici su dali sljedeće rezultate: njih 241 (41,7%) se *u potpunosti slaže*, 247 (42,7%) se *slaže*, a 46 (8%) se *ne slaže*, dok se 44 (7,6%) *u potpunosti ne slaže* sa navedenom tvrdnjom. Na trinaestu tvrdnju, koja glasi: „*Na časovima*

Odjeljske zajednice razrednik koristi različite nastavne metode (razgovor, debate, objašnjavanje, demonstriranje, crtanje i sl.), 197 (34,1%) ispitanika je odgovorilo da se u potpunosti slaže, 233 (40,3%) da se slaže, 82 (14,2%) da se ne slaže, a 66 (11,4%) da se u potpunosti ne slaže sa navedenom tvrdnjom. Sljedeća tvrdnja „Aktivno sam uključen u planiranje i rad Odjeljske zajednice“ dala je ovakve rezultate: 233 (38,6) se slaže, 108 (18,7) se u potpunosti slaže, dok se 145 (25,1%) ispitanika ne slaže, a 102 (17,6%) se u potpunosti ne slaže. Petnaesta tvrdnja glasi: „Zadovoljan sam načinom realizacije časova Odjeljske zajednice“, a dala je sljedeće rezultate: 256 (44,3%) se slaže, 218 (37,7%) se u potpunosti slaže, 55 (9,5%) se u potpunosti ne slaže, a 49 (8,5%) se ne slaže. Na tvrdnju „Na časovima Odjeljske zajednice realizujemo radionice“ ispitanici su dali sljedeće odgovore: njih 196 (33,9%) se ne slaže, 155 (26,8%) se u potpunosti ne slaže, 144 (24,9%) se slaže, a 83 (14,4%) se u potpunosti slaže sa navedenom tvrdnjom. Posljednja, sedamnaesta izjava glasi: „Odjeljsku zajednicu kvalitetnije realiziraju pedagozi/psiholozi nego razrednik/ica“. Odgovori na ovu tvrdnju su sljedeći: 245 (42,2%) se ne slaže, 160 (27,7%) se u potpunosti ne slaže, 107 (18,5%) se slaže, dok se 66 (11,4%) ispitanika u potpunosti ne slaže.

U nastavku se od ispitanika tražilo da odgovore na otvoreno pitanje: „*Koje se nastavne teme najčešće realiziraju na časovima Odjeljske zajednice?*“, a dobijeni odgovori su različiti. Najfrekventniji odgovori tiču se *ocjena, rješavanja problema u odjeljenju*, te teme koje govore o *različitim oblicima nasilja*. U nastavku su ponuđeni najčešći odgovori učenika:

- *Ocjene, izostanci i rješavanje problema u odjeljenju.*
- *Nasilje i vrste nasilja.*
- *Droga, alkohol i cigarete.*
- *Komunikacija i međuljudski odnosi.*
- *Mentalno zdravlje.*
- *Ekskurzija.*
- *Ne realiziramo nikakve teme.*

Pored mnoštva odgovora koji se tiču ocjena, rješavanja problema u odjeljenju, i sl., neki odgovori ispitanika su se istakli po obimu, ali i načinom opisanog, a navest ćemo ih u nastavku.

- *„Realiziraju se aktualne teme u Bosni i Hercegovini, neki filmovi na temelju humanitarnih svrha, obilježavanje kulturnih događaja i značajnih datuma.“*
- *„Skoro uvijek se samo pravdaju časovi i slušamo uprazne priče od kojih apsolutno niko nema koristi.“*
- *„Ponašanje, učenje, ne konzumirati alkohol i narkotike, planiranje predstava, radionica, odlazaka na izlete, studijska putovanja, ekskurzija, odluke Nastavničkog vijeća, Vijeća roditelja, Ministarstva obrazovanja.“*
- *„Razgovaramo o školskim inicijativama, važnim događajima ili projektima koji doprinose pozitivnoj atmosferi u školi. Cilj je sticanje suradnje među učenicima i razvijanje zajedničke odgovornosti za školsku zajednicu.“*
- *„Na časovima naše Odjeljske zajednice uopće ne obrađujemo teme osim na online nastavi, i to nam nam razrednica pošalje dokumente u PDF-u vezano za tu temu. Voljela bih kada bi više razgovarali o tim temama koje su veoma bitne za sve nas.“*
- *„Rješavanje problema razreda i pojedinaca u razredu; razgovaranje o aktuelnim temama (školska putovanja, izleti, itd.); sklapanje novih prijateljstava, uklapanje u novo okruženje, itd.“*
- *„Uvijek iste, nasilje, psihoaktivne supstance, opasnost na internetu...“*
- *„Svaki čas je različita tema, neke od obrađenih su nasilje, sexting, kockanje, i općenito stvari koje ne bi trebali raditi, i načini prevencije i sl.“*
- *„U zadnje vrijeme se uglavnom fokusiramo na pedagoško-psihološke projekte za školu kao taj smjer, pričamo mnogo i o fakultetima i prilikama za studiranje.“*
- *„Rješavanje stresa i anksioznosti i planiranje vremena i obaveza u školskoj radnoj sedmici.“*
- *„Na časovima Odjeljske zajednice se često realizuju različite teme koje se tiču školskog života, međusobnih odnosa učenika, timskog rada, komunikacije, rješavanja konflikata, ali i teme koje su važne za lični razvoj učenika kao što su samopouzdanje, motivacija, postavljanje ciljeva i sl. Također, često se obrađuju i teme koje su vezane za aktuelne*

događaje, društvene probleme ili važne datume. Ove teme pomažu učenicima da razviju socijalne vještine, steknu znanja i vještine za uspješno suočavanje sa svakodnevnim izazovima.“

- *„Međuljudskim odnosima, o preprekama sa kojim se susrećemo tokom školovanja i mnogim temama koje nas izgrađuju kao dobre i uspješne osobe.“*
- *„1.Kako se nositi sa strahom od ocjenjivanja, 2.Sigurnost učenika u digitalnom okruženju 3. Zakon o srednjem obrazovanju.“*
- *„Pored izostanaka, ocjena i problema u razredu i školi, često pričamo o situacijama u državi, svijetu i promatramo ih kroz gledište srednjoškolca.“*
- *„Najčešće se nastoji dati značaj iskrenosti, poštenju, pravdi, te promovisati važnost da naše društvo postane kritična masa.“*
- *„Naš razrednik nas najviše uči životu. Da budemo dobri ljudi i da ne budemo dio zajednice koja našu državu ne vodi u bolju budućnost.“*
- *„Palestina/Izrael; politika u BiH.“*
- *„Nastavne teme se odrađuju jednom ili dvaput mjesečno. Još se i ne sjećam nijedne dosad urađene.“*
- *„Uobičajeno one koje su za naše godine, hajmo reći najbitnije, tipa: kako organizirati vrijeme, kako postaviti prioritete, kako donositi i razlikovati dobre od loših odluka itd.“*
- *„Vječito vršnjačko nasilje.“*

Nakon pitanja o tome koje se najčešće teme realiziraju na časovima Odjeljske zajednice, učenicima je postavljeno pitanje *„O kojim temama bi volio/voljela više razgovarati na časovima Odjeljske zajednice?“*, a neku od odgovora ponuđeni su nastavku:

- *„O budućnosti, poslovi koji nas kasnije čekaju, fakultet, kako dalje u životu, kako biti produktivniji, načini učenja, odnosi sa ljudima.“*
- *„O tome kako povećati svijest kod mladih, to jest da smo više opušteniji u razgovorima sa profesorima.“*

- *„Vršnjačko nasilje - "provociranje" od strane drugih kolega; odnos profesor – učenik; kvalitetno prijateljstvo koje se čuva i nakon srednje škole...“*
- *„Mogli bismo razgovarati o važnim pitanjima zajednice poput planova za unapređenje školskog okruženja, organizaciji događaja ili aktivnostima koje podržavaju međusobnu povezanost među učenicima. Također, rasprava o projektima za poboljšanje školskog duha može biti interesantna.“*
- *„Neki projekti na nivou škole za zabavljanje i edukovanje učenika.“*
- *„Kako još bolje unaprijediti međuodnose u razredu, kroz različite zanimljive sadržaje poput radionica, igara, rada u grupama...“*
- *„Mentalnom zdravlju, samopouzdanju, razvijanju vještina za život. Savjeti i načini da prevaziđemo strahove i poteškoće na koje nailazimo u svakodnevnom životu, kako da se suočimo sa teškim danima. Kako možemo postati bolji ljudi za sebe i okolinu, sa zdravijim umom i tijelom. Razgovarati o univerzalnim problemima mladih. Kako se odreći loših navika. Savjeti za srednju školu uopće. Kako biti koristan član zajednice.“*
- *„Sviđa mi se Odjeljska zajednica kakva i jeste, ali kad bih nešto birala to bi bilo više ovakvih anketa.“*
- *„Volio bih razgovarati više o aktualnim temama u odjeljenju, školi, gradu i društvu (kao npr. predavanja o sklapanju prijateljstava, uklapanje u novo školsko okruženje), umjesto ustaljenih tema kao što su NUS, mentalno zdravlje (mentalno zdravlje je dobra tema, ali se loše realizuje - umjesto da gubimo vrijeme pokušavajući definisati mentalno zdravlje, mogli smo razgovarati o našim problemima, ali pitanja kao što su 'Šta je mentalno zdravlje?', 'Šta su emocije?', itd. unište atmosferu koja je potrebna da se učenici zaista otvore o svojim problemima i solucijama za rješavanje tuđih.“*
- *„Voljela bih razgovarati na temu "odnosi učenika, druženje, izlasci i odbacivanje osoba iz društva".“*
- *„Volio bih da se više razgovara o temama vezanim za budućnost, snalaženje u svijetu, te pronalazak vlastitih zanimanja i usmjeravanje ka tome.“*

- *„Kako odlučiti koji fakultet upisati, više upoznavanja sa fakultetima i izborima radnih mjesta za našu budućnost, mislim da je to jako važna tema kojoj bi se trebalo posvetiti i koja je nama neophodna ali nažalost se niko ne bavi time a mi nemamo dovoljno razvijenu svijest o mogućnostima koje imamo, pogotovo uzimajući u obzir da idemo u gimnaziju. Hvala.“*
- *„Psihičkim problemima, boljem učenju, razvoju našeg uma.“*
- *„Načinima poboljšanja školskog i internastkog života, poboljšanje učenja, lakše savlađivanje gradiva i pamćenje, uzimanje korisnog, pripremanje za život, iskorištavanje vlastitog potencijala na najbolji način.“*
- *„Bilo bi lijepo da se malo više pažnje posveti na mentalno zdravlje učenika i moguću preopterećenost učenika sa obavezama.“*
- *„Planovima promjene organizacije škole, profesora i sistema ocjenjivanja.“*
- *„Seksualni odgoj.“*
- *„Pritisak roditelja na učenike, metodama lakšeg učenja.“*
- *„Način na koji se organizirati, smjestiti školske obaveze i vannastavne.“*
- *„Temi uključivanja i prihvatanja učenika sa invaliditetom i kako se trebamo ponašati prema njima i što više uključiti u društvenoj zajednici da budu u svemu ravnopravni.“*
- *„Na Odjeljskoj zajednici možemo razgovarati o putovanjima, omiljenim destinacijama, hobijima i još mnogo toga!“*
- *„Voljela bih da se više razgovara o tome kako je nama učenicima u školi, da li smo pod stresom, imamo li vremena za sebe i općenito o tome kako doživljavamo srednju školu.“*
- *„Ne želim razgovarati na Odjeljskoj, bolje je kad imamo slobodan čas za opuštanje, ponavljanje nekog predmeta i sl. Mrzim časove gdje obrađujemo neke teme, bude previše dosadno i ne naučim ništa novo.“*
- *„Sve što je vezano za nas tinejdžere npr. ljubav, kako se ponašati u određenim situacijama, škola, praksa, izlasci, sva dešavanja u svijetu koja mogu loše uticati na naš život: ucjena, raditi nešto kako nam neko kaže..“*

- *„Voljela bih da razredni starješina svakog učenika pita pojedinačno kako se osjeća, da li mu nešto smeta itd.“*
- *„Voljela bih razgovarati o temama koje su interesantne i zabavne, a mogu doprinijeti našem odnosu u razredu. Većini nas treba razgovor i zanimljiv odnos pred kraj časa odjeljske zajednice. Bilo bi lijepo da uključimo zanimljivosti i kreativnosti na Odjeljskoj zajednici gdje svi možemo sudjelovati.“*
- *„Nemam tačnu temu, ali da u glavnom razrednik/ca drži pažnju svima nama i da je u glavnom tema o izgradnji našeg identiteta za budućnost. U glavnom da se tema odnosi na izgradnju nas učenika na što veći nivo.“*
- *„Volio bih razgovarati o temama poput timskog rada u razredu.“*
- *„Dobrovoljni rad i aktivnosti u školi.“*
- *„Životne potrebne stvari koje su neophodne svakom čovjeku (npr. teme o porodici, teme o stanovanju i poslovanju, finansijama, slanju pošte i sl.).“*
- *„Možemo razgovarati o mnogim zanimljivim temama kao što su značaj volontiranja, važnost timskog rada, održivi razvoj, kulturna raznolikost i tolerancija, kao i društvena odgovornost. Takođe, možemo istraživati teme kao što su ljudska prava, zaštita životne sredine, digitalna pismenost i mnoge druge.“*
- *„Općim problemima u školi kao što je odnos profesora prema učenicima, kriteriji ocjena i rješavanje tih istih problema za našu dobrobit i dobrobit budućih generacija.“*

Na prethodno pitanje učenici su ponudili različite vrste odgovora. Od konkretnih prijedloga tema za realizaciju nastavnog časa Odjeljske zajednice, do toga šta očekuju od razrednika. Iako je ovo pitanje uveliko oslikalo činjenicu da je učenicima potrebno mnogo više odgojnog rada i različitih tema koje su učenici naveli kao potrebne i moguće, od njih je traženo da napišu i preporuke za kvalitetniju realizaciju časova Odjeljske zajednice. Neke od njih su sljedeće:

- *„Uključivanje nekih metoda tipa igre ili sl.“*
- *„Da radimo neke projekte zajedno, radionice itd..“*

- *„Smatram da je komunikacija ključ svega. Na Odjeljenskim zajednicama nije dovoljno samo razgovarati o nekim temama, dobro je uključiti prezentacije, predavanja na malo drugačiji način, zanimljiviji, upečatljiviji...“*
- *„Dva puta sedmično uvesti časove Odjeljenske zajednice.“*
- *„Bolja komunikacija na nivou razrednik – učenik. Pristupanje svakom problemu i nedoumici svakog učenika sa krajnjim poštovanjem i milošću. Umjesto "dosadnog", ustaljenog načina odvijanja časa Odjeljenske zajednice (rješavanje neopravdanih izostanaka, problemi sa vladanjem, ponašanjem, ocjenama i sl.) uvesti češće, obavezne radionice gdje će učenici samostalno i/ili u paru moći rješavati probleme/situacije koje su im ponuđene i tako predlagati možda neka nova rješenja. U obrazovni program Odjeljenske zajednice uključiti i pedagoge, psihologe (psihološke lekcije učenicima), doktore, farmaceute, policajce, hitnu pomoć (pružanje prve pomoći) i sl. Mislim da bi to bilo mnogo zanimljivije i privlačnije učenicima nego "puka" teorija i video.“*
- *„Povremeno održavanje časova OZ van škole(npr. jednom u mjesecu i sl.).“*
- *„Preporučujem fokusiranje na interaktivne aktivnosti koje potiču međusobno razumijevanje i podršku među učenicima. Teme kao što su timski rad, rješavanje problema, komunikacijske vještine i mentalno zdravlje mogu se obraditi kroz diskusije, igre uloga ili radionice. Također, važno je stvarati siguran prostor za dijalog i poticati svakog učenika da iznese svoje mišljenje.“*
- *„Preporučujem fokusiranje na interaktivne aktivnosti koje potiču međusobno razumijevanje i podršku među učenicima. Teme kao što su timski rad, rješavanje problema, komunikacijske vještine i mentalno zdravlje mogu se obraditi kroz diskusije, igre uloga ili radionice. Također, važno je stvarati siguran prostor za dijalog i poticati svakog učenika da iznese svoje mišljenje.“*
- *„Možda dodavanje nekih novih tema koje su aktuelne širom svijeta koje će eventualno pokrenuti debatu te će svaki učenik biti uključen i bit će zanimljivo za svaku individuu.“*
- *„Za bolju realizaciju časova Odjeljenske zajednice bilo bi dobro da pričamo o temama koje uključuju aktivnosti kao što je izgradnje tima, komunikacijske vještine i strategije rješavanja problema.“*

- *„Da bude kreativnija.“*
- *„Malo više pažnje posvetiti drugim stvarima, a ne samo pravdanju časova i odsustvima.“*
- *„Bolja posvećenost razrednog starješine rješavanju problema koje mi nismo u moći riješiti (u vezi drugog nastavnog osoblja).“*
- *„Uključiti još kreativnije načine izrade zadataka, kako bi svi učenici željeli samovoljno da se uključe.“*
- *„Više radionica sa pedagogom.“*
- *„Možda da se jednom mjesečno časovi Odjeljske zajednice održavaju u prirodi.“*
- *„Razrednici bi se trebali potruditi da sa spremljenim i prikupljenim materijalom djeci na najbolji način prikažu bitne teme, koje će ih zanimati i držati im pažnju. Taj materijal bi mogao uključivati kratke prezentacije, kvizove, debate, grupne projekte itd. Teme bi ponekad mogli i učenici birati, ili međusobnim dogovorom ili glasanjem tema koje razrednik/ica ponudi.“*
- *„Promjena nastavnih tema Odjeljske zajednice i načina realizacije. Radionice sa ciljem rješavanja problema u razredu bi bile mnogo korisnije od predavanja o sigurnosti na internetu koje pati od istog problema sa realizacijom kao i mentalno zdravlje.“*
- *„Više i slobodnije razgovarati, obrađivati i teme van škole.“*
- *„Veći akcenat na izbor fakulteta i zanimanja.“*
- *„Trebalo bi se više bazirati na stvarima koje se mogu prevesti u nešto korisno u pravom životu, usavršavanje određenih sposobnosti i sl.“*
- *„Da se razrednici savjetuju sa učenicima o temama koje bi voljeli realizovati i da uvijek imamo zabavne projekte i teme u toku časova.“*
- *„Slušanje učenika i problema iz njihove perspektive kako bi se stvorio optimalan prostor za napredak.“*
- *„Rad u paru, više tema o kojima bi sjeli i razmislili ili da nas navedu na dalje istraživanje/ razmišljanje. Također vođenje debata, i više radionica.“*

- *„Profesionalni gosti na časovima Odjeljene zajednice, realizacija izleta, materijali (prezentacije).“*
- *„Ljudskost, razgovor sa razrednom kao da razgovaram sa bilo kojom drugom osobom. O svim ovim temama sluša se svaki dan, bilo na televiziji, društvenim mrežama ili od drugih ljudi. Određene teme su realno govoreći dosadne za slušati jer se stalno ponavljaju i takvi se časovi svedu na međusobne razgovore među učenicima. Lakše je i zanimljivije kada razgovaramo kao ljudi a ne kao profesor i učenici, naravno uz svo poštovanje i manire.“*
- *„Da razrednik nekada sasluša šta učenici imaju da kažu jer su nekada i oni u pravu i da vika i frustracija nije rješenje.“*
- *„Moje preporuke su da se svaka minuta što kvalitetnije upotrijebi, ne samo kao razgovor između razrednika i učenika, nego i međusoban razgovor učenika, zajedničko rješavanje problema na radionicama, više edukativnog materijala i kvizova...“*
- *„Da se realizuju samo po potrebi ukoliko ima neki problem ili jednom mjesečno za pravdanje časova.“*
- *„Interaktivnost: Uključite učenike u aktivnosti tokom časa kako bi se povećao njihov angažman i motivacija. Možete koristiti grupne zadatke, igre ili diskusije. 2. Raznolikost materijala: Koristite različite vrste materijala kako biste zadržali pažnju učenika. To može biti tekst, video, audio ili interaktivni sadržaj. 3. Individualizacija: Pokušajte prilagoditi nastavu prema interesima i potrebama učenika. Ovo može uključivati davanje izbora zadatka ili prilagođavanje sadržaja prema njihovim interesima. 4. Aktivno učenje: Podstičite učenike da aktivno učestvuju u času, postavljajući pitanja, podstičući diskusiju i podstičući ih da primene naučeno na praktične primjere. 5. Koristite tehnologiju: Iskoristite prednosti tehnologije u nastavi. Možete koristiti interaktivne tablete, online alate za učenje ili aplikacije koje podržavaju interaktivnost.“*
- *„Imati više puta sedmično.“*
- *„Da se razrednik/ca više posvećuje učenicima kao ličnostima, a ne samo kao da smo mi čas na kojem bi se mogli oni odmoriti. Da se posvećuje učenicima kao kolektivu i prijateljima što bi unaprijedilo radnu atmosferu.“*

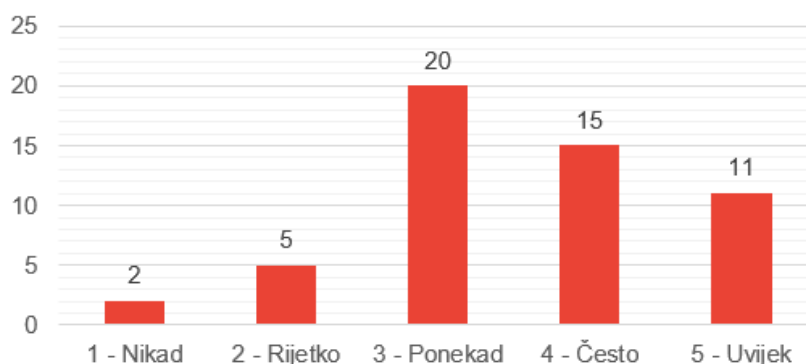
- *„Manje pasivnog održavanja časa gdje se samo pročita prezentacija o nekoj temi koju smo vjerovatno čuli bezbroj puta.“*
- *„Uvesti obavezne teme/plan rada od strane Ministarstva koji će profesor biti dužan ispuniti.“*
- *„Uključiti sve učenike u razredu koje žele da izjasne svoje mišljenje. Također, zaobilaziti teme koje nisu toliko interesantne za učenike.“*
- *„Treba biti opuštena atmosfera, trebamo biti otvoreni za razgovor, ako treba neko da završi neku zadaću ili da ponovi predmet da to smije uraditi, na časovima trebamo gledati neke filmove, raditi neke zabavne aktivnosti itd.“*
- *„Iskreno da kažem nisam sigurna, ali možda da razrednik/ca bude na raspolaganju da pomogne učeniku, i da da učeniku šansu da iskaže svoje mišljenje o nečemu, i najprije da svakog učenika tretira isto, tj. ravnopravno.“*
- *„Što manje suhoparnih tema, učešće svih učenika u razgovoru, razmjena mišljenja.“*
- *„Pa da na primjer donesu profesori neke materijale nešto da mi pravimo ili da pripremamo debate uglavnom nešto gdje ćemo mi većinskim dijelom učestvovati.“*
- *Moja preporuka bi bila da se u srednjoj školi teži više životnim temama koje će nama svima sutra biti neophodne, a da se ove uobičajene nastavne teme malo potisnu, ne mislim skroz, već da ne budu iste učestale na časovima Odjeljske zajednice.“*
- *„Moje preporuke su da raznovrsno koristite interaktivne metode, uključite učenike u diskusije i aktivnosti, koristite vizualne materijale i primere iz stvarnog života. Takođe, možete organizovati gostujuće predavače ili terenske posete da biste obogatili časove.“*
- *„Ukinuti časove Odjeljske zajednice.“*
- *„Da se priča o globalnim temama gdje bi kroz razgovor i raspravu izgradili svoja mišljenja i sposobnost javnog izlaganja te naučili stajati iza svojih riječi.“*
- *„Po mom mišljenju, razrednik treba da bude najbolji prijatelj svojim uenicima. To ne znači da uvijek ide u njihovu korist, ali naravno da treba uvijek biti voljan pomoći i saslušati učenike.“*

- *„Da se odjeljska postupa na profesionalan način od strane razrednika i da on/ona kao autoritet uzmu sve stavke u obzir jer učenici zbog svoje pozicije u školskom sistemu nemaju pravo ili ne znaju kako postupiti u određenim situacijama kada se vrši nepravda nad njima.“*
- *„Moje preporuke su da čas Odjeljske zajednice iskoristimo kao čas našeg mentalnog zdravlja, gdje ćemo se maksimalno opustiti, pričati sa razrednom o problemima koje nas muče, davati neke svoje prijedloge, realizovati radionice i iznositi naša mišljenja.“*
- *„Mislim da bi bila dobra ideja da na papiriće napišemo razne teme koje su aktuelne danas, koje bi stavili u jednu kutiju i svaki čas odjeljske zajednice izvlačili po jednu i razgovarali o njoj.“*

Iz navedenih odgovora, možemo uvidjeti da učenici znaju šta Odjeljska zajednica kao nastavni čas predstavlja, te da su spremni ponuditi svrhovite i moguće primjenljive načine unaprjeđenja iste. Isto tako, učenici mogu biti pokretači promjena, ali ih se treba saslušati i njihove prijedloge staviti na primarno mjesto i njima omogućiti da aktivno kreiraju izgled nastavnog časa Odjeljske zajednice.

2. Analiza anketnog upitnika za razrednike srednjih škola

Kao i kod analize anketnog upitanika za učenike, analizu anketnog upitanika za nastavnike/razrednike počet ćemo od skale Likertovog tipa. U pomenutoj skali razrednici su imali zadatak odgovoriti na 14 tvrdnji. Ponuđeni odgovori bili su: nikad, rijetko, ponekad, često i uvijek. Drugi dio anketnog upitanika bila su pitanja otvorenog tipa gdje su razrednici trebali odgovoriti na pitanja poput: „Na koji način se pripremate za časove Odjeljske zajednice?“, „Koji su najveći izazovi u realizaciji časova Odjeljske zajednice?“ i „Koje su Vaše preporuke za unaprjeđenje realizacije časova Odjeljske zajednice?“.

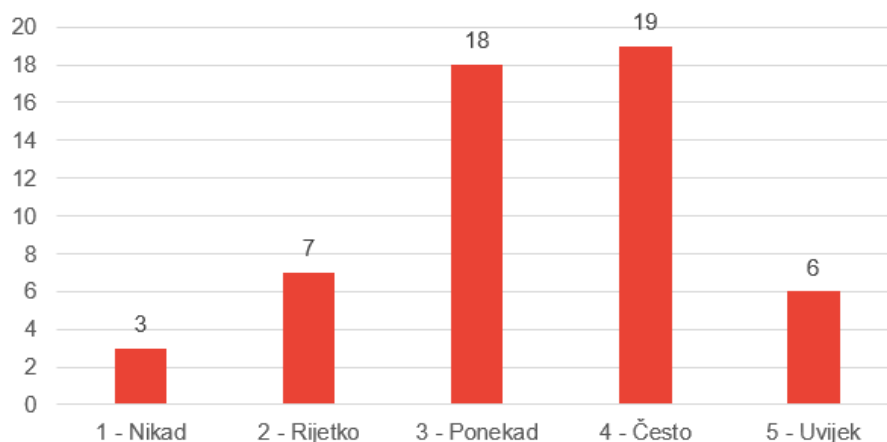

Grafikon br. 5: *Odgovori na tvrdnju br. 1: Na časovima Odjeljske zajednice bavim se administrativnim zadacima (pravdam časove, pišem izvještaje i sl.).*

Prva postavljena tvrdnja bila je „Na časovima Odjeljske zajednice bavim se administrativnim zadacima (pravdam časove, pišem izvještaje i sl).“, a odgovori razrednika (Grafikon br. 5) pokazali su da se njih 20, ponekad bavi adiministrativnim zadacima, 15 često, 11 uvijek, rijetko 5

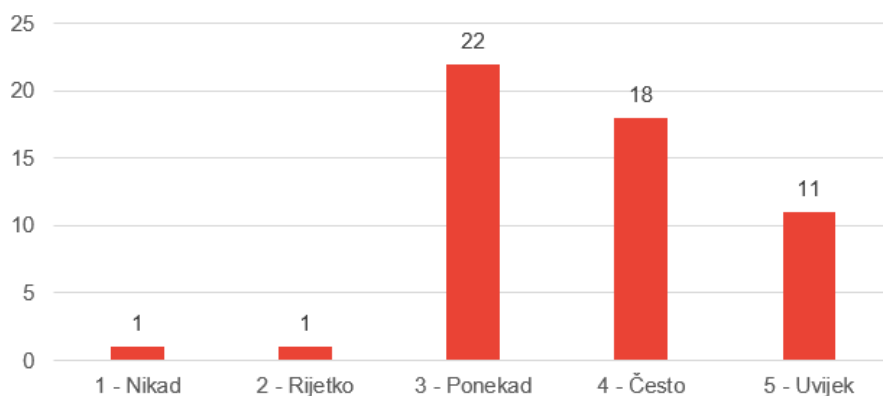

razrednika, a 1 od njih se nikada ne bavi administrativnim zadacima na časovima Odjeljske zajednice.

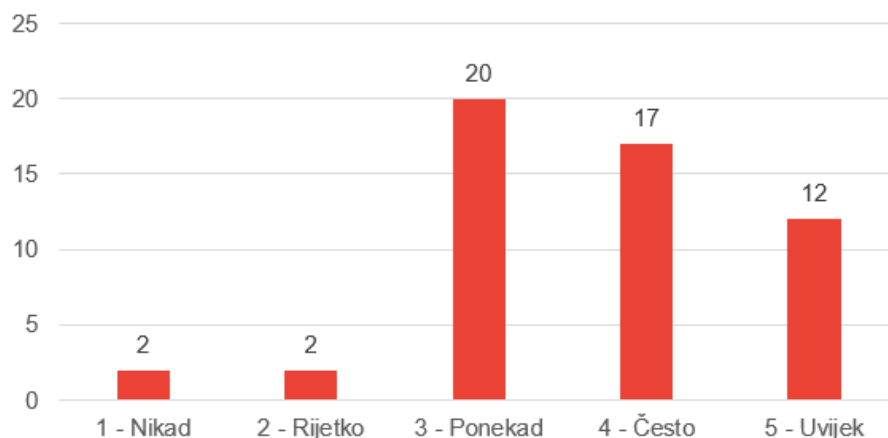
Grafikon br. 6: *Odgovori na tvrdnju br.2 „Na časovima Odjeljske zajednice preferiram koristiti frontalni oblik rada.“*

Na Grafikonu br. 6, prikazani su odgovori na drugu tvrdnju koja glasi: „Na časovima Odjeljske zajednice preferiram koristiti frontalni oblik rada“. Iz prikupljenih odgovora možemo vidjeti da 19 razrednika često, 18 ponekad, 7 rijetko, 6 uvijek i 3 nikad ne preferira koristiti frontalni oblik rada.

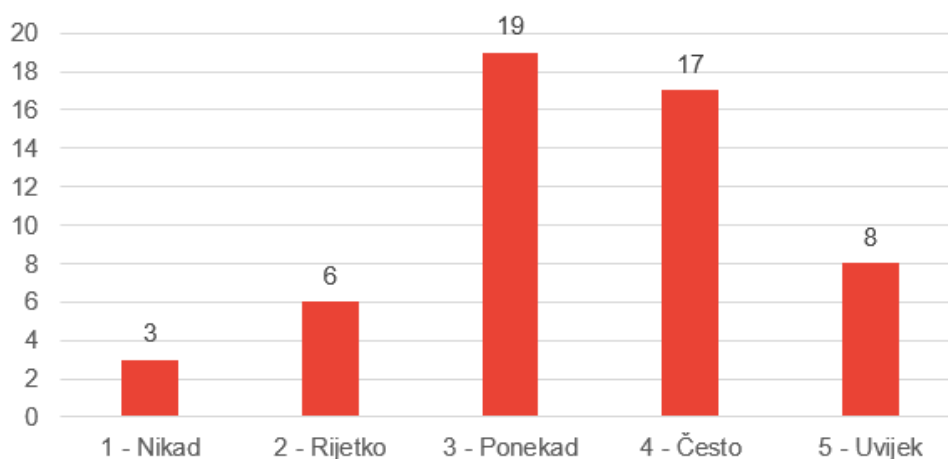
Grafikon br. 7: *Odgovori na tvrdnju br. 3 „Kao razrednik trudim se učenike uključiti u proces pripremanja i programiranja za časove Odjeljske zajednice“.*

Na Grafikonu br. 7, prikazani su odgovori na tvrdnju „Kao razrednik trudim se učenike uključiti u proces pripremanja i programiranja za časove Odjeljske zajednice“. Odgovori su pokazali sljedeće: 22 razrednika ponekad, 18 često, 11 uvijek, 1 rijetko i 1 nikad ne uključuje učenike u proces pripremanja i programiranja za časove.

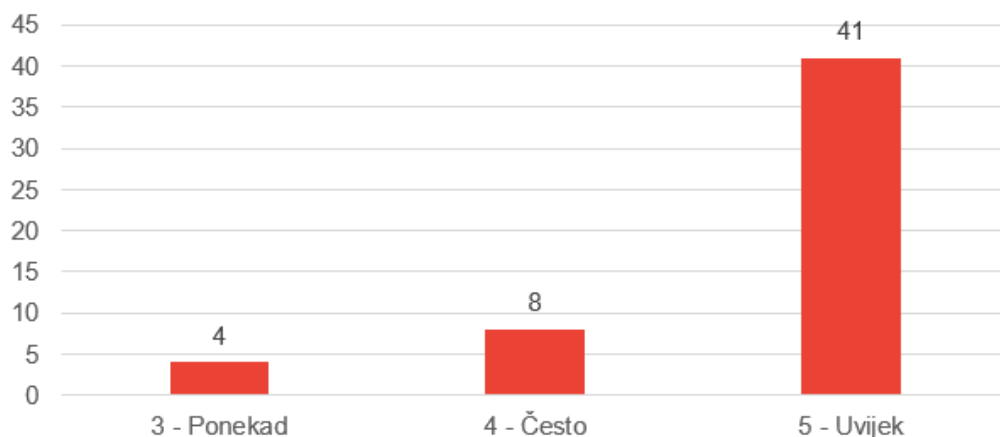
Grafikon br. 8: *Odgovori na tvrdnju br. 4 „Na časovima Odjeljske zajednice koristim raznovrsna nastavna sredstva i pomagala (računar, projektor, film, TV, radio...)“*

Iz gore dostupnih podataka (Grafikon br. 8) možemo vidjeti da 20 razrednika na časovima Odjeljske zajednice koristi raznovrsna nastavna sredstva i pomagala, 17 često, 12 uvijek, 2 nikad i 2 rijetko.

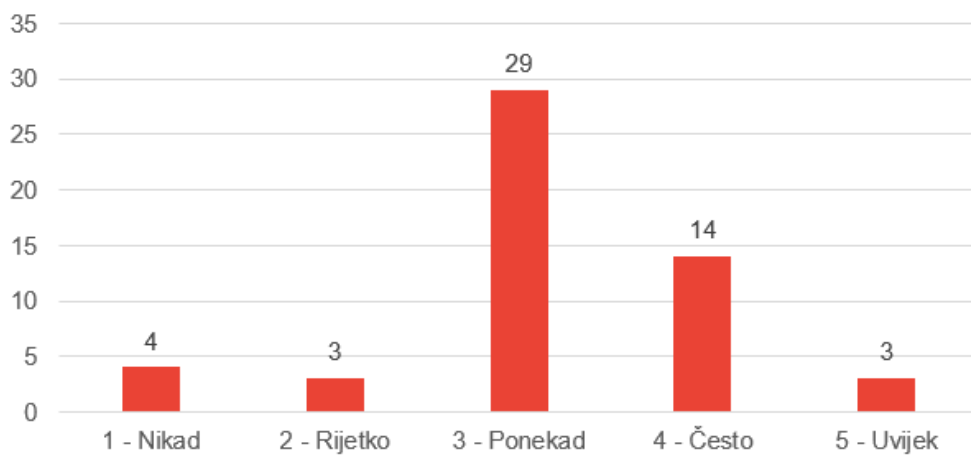
Grafikon br. 9: *Odgovori na tvrdnju br. 5 „Na časovima Odjeljske zajednice kombiniram različite nastavne metode“*

Kada je riječ o odgovorima na petu tvrdnju „Na časovima Odjeljenske zajednice kombiniram različite nastavne metode“ (Grafikon br. 9), 19 ispitanika ponekad kombinira različite nastavne metode, 17 često, 8 uvijek, 6 rijetko, a 3 ispitanika nikad.

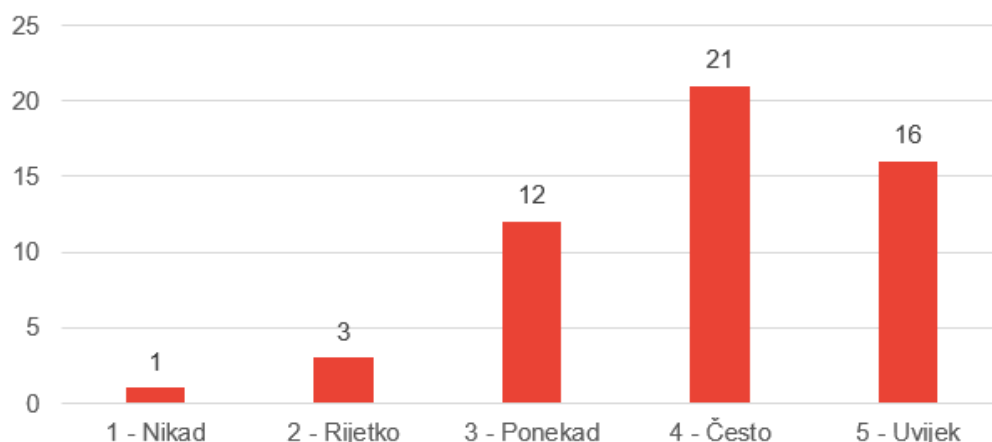
Grafikon br. 10: *Odgovori na tvrdnju br. 6 „Kao razrednik posvećujem pažnju svim učenicima i slušam njihove probleme, ideje, mišljenja i iskustva“*

Grafikon br. 10, pokazuje odgovore na šestu tvrdnju. 41 razrednik je rekao da uvijek posvećuje pažnju svim učenicima i da sluša njihove probleme, ideje, mišljenja i iskustva, 8 razrednika često, a 3 ponekad.

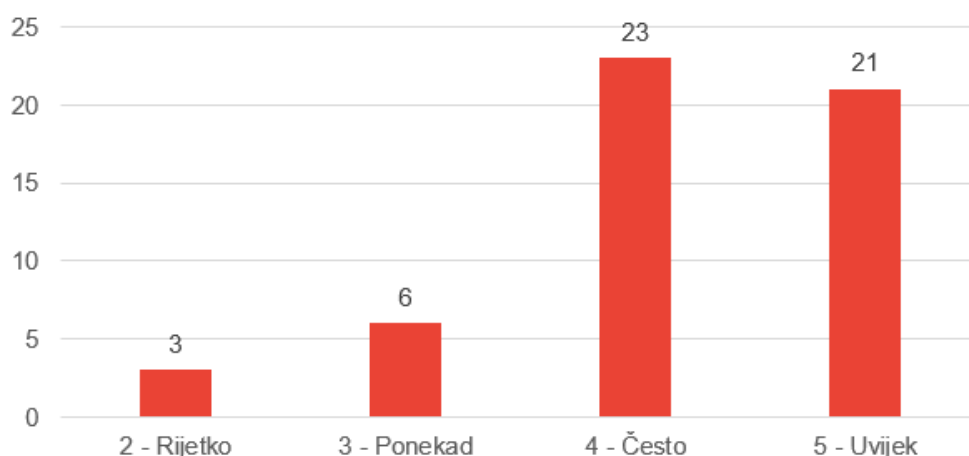
Grafikon br. 11: *Odgovori na tvrdnju br. 7 „Na časovima Odjeljenske zajednice učenici rade u grupama ili parovima“*

Na Grafikonu br. 11 prikazani su odgovori na sedmu postavljenu tvrdnju „Na časovima Odjeljske zajednice učenici rade u grupama ili parovima“. Odgovori su sljedeći: 29 ispitanik rekao je da ponekad učenici rade u grupama ili parovima, 14 često, 4 nikad, 3 rijetko i isto toliko uvijek.

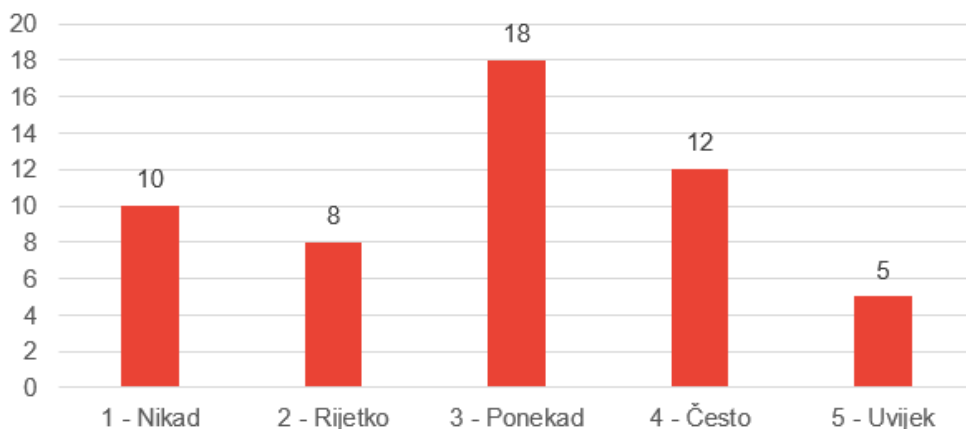
Grafikon br. 12: *Odgovori na tvrdnju br.8: „Na časovima Odjeljske realizujem aktuelne teme koje su interesantne srednjoškolcima“*

Kada je riječ o odgovorima na osmu tvrdnju „Na časovima Odjeljske realizujem aktuelne teme koje su interesantne srednjoškolcima“ (Grafikon br. 12) 21 razrednik često, 16 uvijek, 12 ponekad, 3 rijetko, i 1 nikad ne realizuje aktuelne teme na časovima Odjeljske zajednice.

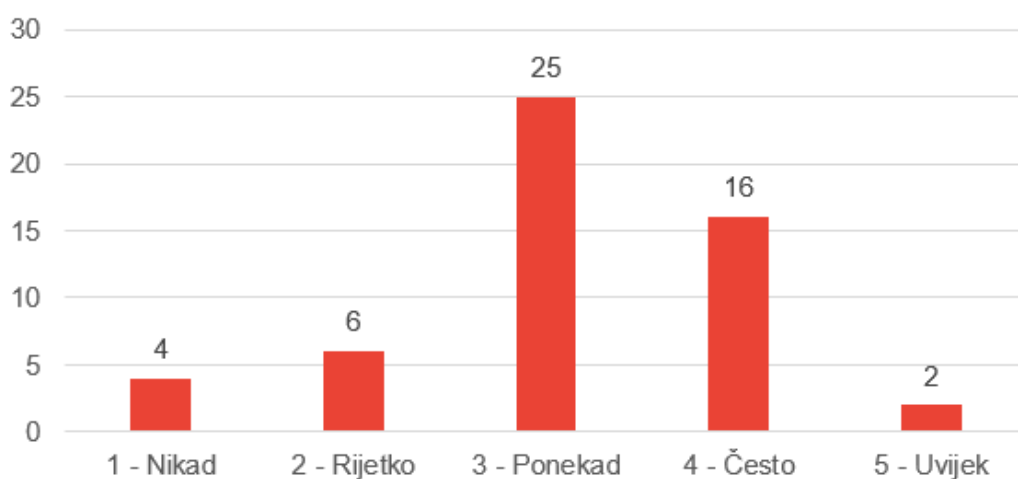
Grafikon br. 13: *Odgovori na tvrdnju br. 9: „Na časovima Odjeljske zajednice ostvarujem odgojne zadatke nastave“*

Na Grafikonu br. 13, prikazani su odgovori na devetu tvrdnju. Vidimo da je 23 ispitanika reklo da često na časovima Odjeljske zajednice ostvaruje odgojne zadatke nastave, 21 ispitanik uvijek, 6 ponekad, dok 3 ispitanika rijetko.

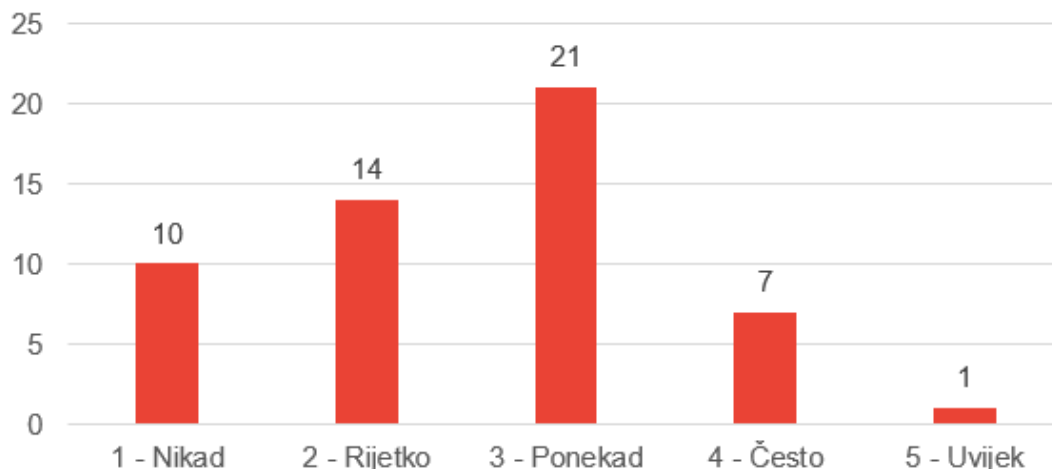
Grafikon br. 14: *Odgovori na tvrdnju br. 10: „Za časove Odjeljske zajednice kreiram nastavne pripreme“*

Na desetu tvrdnju „Za časove Odjeljske zajednice kreiram nastavne pripreme“ ispitanici su dali sljedeće odgovore (Grafikon br. 14): 18 ponekad, 12 često, 10 nikad, 8 rijetko, a 5 ispitanika uvijek kreira nastavne pripreme za časove OZ.

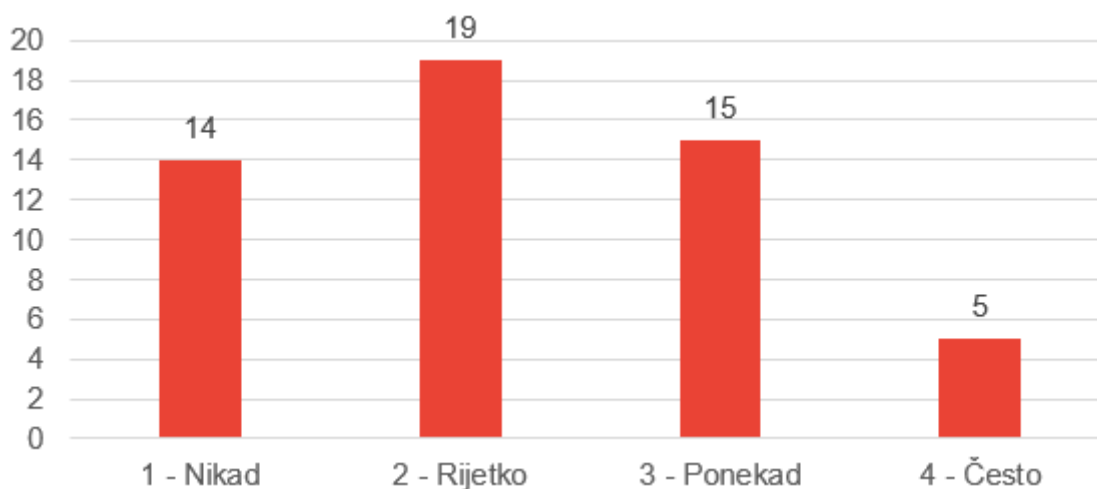
Grafikon br. 15: *Odgovori na tvrdnju br. 11: „Na časovima Odjeljske zajednice koristim radionice kao oblik rada.“*

Na Grafikonu br. 15 prikazani su odgovori na jedanaestu tvrdnju „Na časovima Odjeljske zajednice koristim radionice kao oblik rada“. Odgovori razrednika pokazali su da 25 njih ponekad koristi radionice kao oblik rada, 16 često, 6 rijetko, 4 nikad i 2 razrednika uvijek.

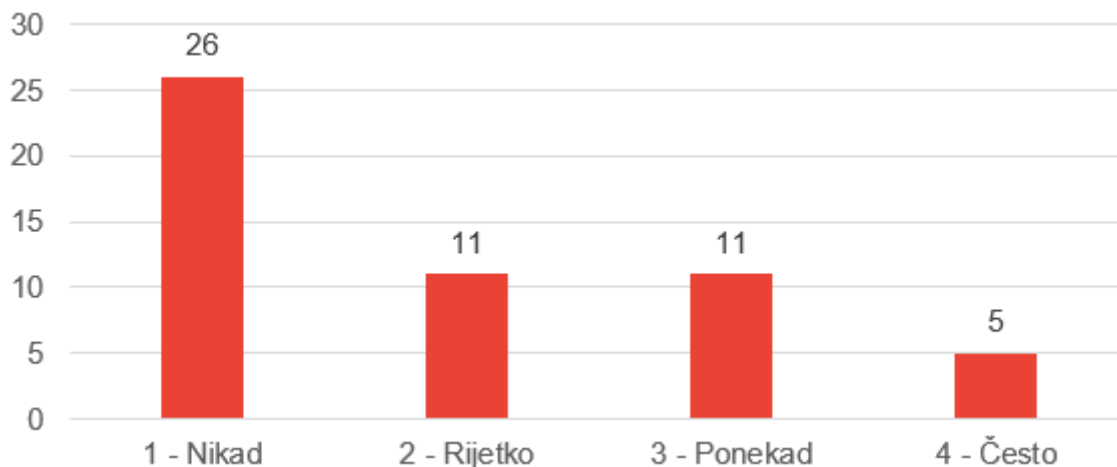
Grafikon br. 16: *Odgovori na tvrdnju br.12: „Časove Odjeljske zajednice realizira pedagog, socijalni radnik ili psiholog“*

Grafikon br. 16 pokazuje odgovore na dvanaestu tvrdnju. 21 razrednik rekao da je da ponekad časove Odjeljske zajednice realizira pedagog, socijalni radnik ili psiholog, 14 rijetko, 10 nikad, 7 često i 1 uvijek.

Grafikon br. 17: *Odgovori na tvrdnju br. 13: „Prilikom pripreme i realizacije Odjeljske zajednice saradujem sa institucijama kao što su: fakulteti, NVO, kulturne ustanove i sl.“*

Odgovori na prethodnu tvrdnju prikazani su na Grafikonu br. 17., a oni su sljedeći: 19 razrednika odgovorilo je da rijetko surađuje sa institucijama iz lokalne zajednice, 15 ponekad, 14 nikad, dok je 5 razrednika odgovorilo često.

Grafikon br. 18: *Odgovori na tvrdnju br. 14: „Časove Odjeljske zajednice realiziramo izvan škole“*

Posljednja postavljena je tvrdnja br. 14, koja glasi: „Časove Odjeljske zajednice realiziramo izvan škole“, a razrednici su odgovorili sljedeće: 26 je odgovorilo nikad, 11 ponekad, također 11 rijetko, dok je 5 odgovorilo često.

Da bismo imali kvalitetniji uvid u didaktičko-metodičke aspekte realizacije Odjeljske zajednice kao važnog i obaveznog nastavnog časa, pitali smo razrednike i na koji način se pripremaju za časove. U nastavku ćemo ponuditi najfrekventnije i najzanimljivije odgovore koje su razrednici ponudili prilikom odgovaranja na postavljeno pitanje. Neki od odgovora su:

- „U zavisnosti od teme koja je predviđena za Odjeljsku zajednicu nađem adekvatan materijal.“
- „Pratim aktuelna dešavanja, interesovanja učenika, pripremim interesantne tekstove.“
- „Zavisno od tematike koja će se voditi kroz taj čas. Ako je neophodno da se cijeli čas bavim administrativnim poslovima, onda se sva priprema svodi na što efikasnije pravdanje časova ili čitanje ocjena. Ako učenici imaju probleme koje trebaju i žele da riješe sa mnom kao razrednikom, onda se za taj čas ne pripremam, jer su to uvijek nepredvidive situacije.“

Ukoliko imamo zadanu konkretnu temu koja se treba obraditi u sklopu ovog časa, onda se pripremam pregledajući različite internet stranice i videe na zadanu tematiku. “

- *„Pregled dnevnika i trenutna situacija diktiraju pripremu časa. “*
- *„Aktuelna problematika u razredu. “*
- *„Imamo već unaprijed plan i program, učenici realiziraju zadate teme. “*
- *„Prema godišnjem planu i programu prikupljam korisne i interesantne informacije. “*
- *„Koristim materijale koje nam dostavlja Uprava škole. “*
- *„Ne pripremam se za časove skoro nikada, dođem na čas i počnemo razgovorati o raznim temama, to je sve. “*
- *„Pripremam različite aktuelne teme prema godišnjem planu i programu, te aktuelnosti koje se svakodnevno javljaju. Nekada prihvatim ideje stručne službe u smislu radionica s djecom. “*
- *„Na prijedlog učenika biramo temu ukoliko nije vezana za neku stručnu službu zatim istražimo i dodjelim zadatke i sebi i učenicima. Nakon istraživanja i prezentiranja slijedi diskusija na datu temu. Obično insistiram na prevenciji nasilja, korištenja narkotičkih i nedozvoljenih supstanci, timski rad i solidarnost, prijateljstvo, porodica, značajniji datumi vezani za državu, grad... “*
- *„Učenicima prenosim svu filozofiju života i radosti. Pomažem im da pronađu svoju autentičnost, hrane dušu i um. Radimo radionice iz psihologije, književnosti itd. “*
- *„Istražujem teme predviđene planom rada Odjeljske zajednice, prikupljam materijal sa interneta, prilagođavam ga interesovanju učenika i strukturi grupe sa kojom radim, ukoliko pronađem interesantnu radionicu na datu temu koju je moguće realizirati za 45 minuta rado je primjenim... “*

Kada je u pitanju priprema nastavnika za časove Odjeljske zajednice, vidimo da postoji heterogenost u odgovorima. Neki razrednici se itekako pripremaju i istražuju aktuelne teme kako bi zadovoljili potrebe svojih učenika za nekim novim i drugačijim načinom realizacije časova, dok se neki oslanjaju na administrativne zadatke i njima daju prednost.

Također, vjerujući da postoje određeni izazovi sa kojima se susreću svi razrednici, imali smo potrebu i pitati ih o tome. Razrednicima je postavljeno pitanje „*Koji su najveći izazovi u realizaciji časova Odjeljske zajednice?*“. Obzirom da ima sličnih odgovora, mi ćemo ih grupirati po sličnosti. Neki najvećih izazova realizacije Odjeljske zajednice koje su razrednici naveli su:

- Održati disciplinu.
- Saradnja sa drugim institucijama.
- Motiviranje učenika.
- Biti zanimljiv učenicima i zadovoljiti njihovu znatiželju.
- Veći broj učenika u odjeljenju i rješavanja aktuelnih problema.
- Nedovoljno vremena (samo jedan čas od 45 minuta sedmično).
- Pravljanje časova i disciplinski problemi.
- Priprema za časove Odjeljske zajednice.
- Nedostatak literature za preporučene teme.

Kada je riječ o izazovima realizacije Odjeljske zajednice, koje su razrednici naveli, oni su uveliko ponavljanju, te možemo uvidjeti da su izazovi manje-više slični kod svih razrednika, u svim školama koje su sudjelovale u istraživanju.

Od razrednika je, kao i od učenika, traženo da navedu preporuke za unaprjeđenje časova Odjeljske zajednice, a oni su predložili sljedeće:

- „*Uključiti pedagoge, psihologe da vode radionice na časovima OZ.*“
- „*Nemam ideje za unapređenje, nek ostane kako jeste, sve modifikacije i noviteti se nama kao bumerang vrati, tako da sam protiv nekih noviteta i cirkusa.*“
- „*Da svi razrednici pažljivo pripreme pedagoške teme koje žele realizirati u razredu.*“
- „*Preporuka je smanjiti administraciju ili povećati časove odjeljske na 2 časa sedmično, gdje bi se jedan čas mogao posvetiti administraciji a drugi aktuelnim kvalitetnim temama vezanih za uzrast učenika.*“

- *„Više vremena i više mogućnosti da djeca gostuju ili sa ugoste nekoga van škole.“*
- *„Uvesti više radionica od strane educiranih lica o porocima kojima su skloni mladi.“*
- *„Razrednik mora da bude kreativan i angažovan u planiranju i vođenju aktivnosti koje će podržati zajedništvo, saradnju i razvoj socijalnih veština među učenicima.“*
- *„Uključiti sve učenike u realizaciju časa.“*
- *„Obogatiti GPP interesantnijim temama, sistemske posjete pedagoga, psihologa, ljekara, osoba različitih zanimanja...“*
- *„Katalog sa prijedlogom priprema i radionica.“*
- *„Mogućnost organizovanja časova van učionice.“*
- *„Što više se baviti odgojnim radom.“*
- *„Npr. Ja bih lično uključila stručnjake i institucije po pitanju problematike droge alkohola, kocke, delinkvencije, vršnjačkog nasilja ali uz posjetu tim radnim mjestima i stručnjacima. Prezentacija i priča je za nove generacije suvišna a da posjete neki Kampus, centar da uvide tu problematiku mislim da bi je ozbiljnije shvatali. Treba ih usmjeriti da volontiraju i budu društveno korisni.“*
- *„Priručnik za nastavnike izrađen od strane stručnih osoba za aktuelne teme koje se obrađuju na časovima Odjeljske zajednice koji bi sadržavao pripreme za časove i radne materijale koje bi nastavnik primjenio prilikom rada, više vremena za rad nastavnika sa djecom a manje administrativnih zadataka za razrednike, više aktuelnih tema koje njih zanimaju...“*
- *„Preporuke su bolje odgojno disciplinske mjere u koje ih trebaju uputiti sami roditelji. Nažalost mi kao Škola smo nemoćni na "nekoj već formiranoj bazi" nadograđivati naše odgojne mjere!“*

Pitanje o preporukama bilo je posljednje u anketnom upitniku za razrednike, te smo s njim završili analizu dobijenih rezultata kada su u pitanju razrednici. Pored nastavnika i učenika, uzorak u ovom istraživanju činili su i pedagozi srednjih škola sa područja Kantona Sarajevo. U nastavku rada ćemo analizirati odgovore pedagoga dobijene polustrukturiranim intervjuom.

3. Analiza podataka dobijenih polustrukturiranim intervjuom –sa pedagozima srednjih škola

U ovom intervjuu sudjelovalo je osam pedagoga. Svrha ovog intervjuja bila je uvidjeti ulogu pedagoga u realizaciji časova Odjeljske zajednice u srednjim školama. Uzorak ispitanika činile su osobe ženskog spola, a intervjui su provedeni u martu i aprilu 2024. godine. Istraživanje je bilo anonimno i na dobrovoljnoj osnovi, te im je garantirana povjerljivost prilikom analize dobijenih rezultata.

Na prvo pitanje koje glasi: „*Kako biste opisali Vašu ulogu u pripremi i realizaciji odgojnoj rada kroz Odjeljske zajednice u školi u kojoj radite?*“, pedagozi su dali različite odgovore, a oni su ponuđeni u nastavku:

P1: „*Uloga pedagoga u pripremi i realizaciji Odjeljske zajednice je: koordinator, savjetnik, realizator, organizator, priprema prijedloga plana rada OZ za sve razrede, analiza rezultata, kreiram sama i neke od sadržaja rada.*“

P2: „*Teme za OZ priprema pedagog i psiholog i kao takve se dostavljaju razrednicima. Pedagog ima ulogu da pomogne razrednicima pri realizaciji same teme, a ne samo pri odabiru tema.*“

P3: „*Učešće u izradi Programa rada odjeljske zajednice i realizacija tema po potrebi.*“

P4: „*Značajna je uloga pedagoga i u pripremi i realizaciji odgojnog rada kroz Odjeljsku zajednicu. Pedagog zajedno sa razrednicima izrađuje Godišnji program rada odjeljske zajednice.*“

P5: „*Priprema plana i programa, saradnja sa drugim institucijama, priprema materijala za OZ, realizacija dijela radionica i prezentacija na OZ.*“

P6: „*Neophodno, primarno prof.razrednicima, stalna pomoć ali i svijest da je za odgojnu ulogu, razgovora o aktualnim temama i poteškoćama taj čas od izuzetne važnosti.*“

P7: „*Uloga pedagoga je veoma važna u formiranju tema i dostupnosti određenih materijala za razrednike kako bi lakše mogli realizovati kvalitetno sadržaje na OZ. Primarno teme se biraju i prilagođavaju uzrastu adolescentnog razvojnog perioda i svim odrednicama i aktuelnostima koje*

taj period obilježava. Razrednicima šaljem online i praktično dajem pripremljene radionice o određenim temama.“

P8: „Priprema se ogleda na početku školske godine pri izradi NPP-a za OZ, u smislu sugestija planiranja određenih tema koje su aktualne ili propisane naknadno od strane Ministarstva. Odgojni rad kroz realizaciju se ogleda u vidu planiranja tema koje će uraditi stručna služba po mjesecima, ali najčešće u praksi radi nepredvidivih situacija se sati realiziraju u različitom vremenskom intervalu od planiranog. Npr. koristi s prigoda kada su nastavnici odsutni radi bolesti da se realiziraju sati, ili kada su neke iznenadne situacije u razredu pa se treba brzo reagirati i sl.“

Dobijeni odgovori pokazuju da je uloga pedagoga u pripremi i realizaciji časova Odjeljske zajednice veoma važna, obzirom da pedagozi rade na izradi NPP-a za Odjeljsku zajednicu, formiraju teme, obrađuju teme i dostavljaju ih razrednicima, realiziraju teme i pomažu razrednicima kada god im je pomoć i podrška potrebna.

Na pitanje koje glasi: *„Koje su to teme koje Vi realizirate za srednjoškolce na časovima Odjeljske zajednice? Jesu li one propisane ili odluku o temama donosite na temelju potreba i interesovanja učenika/ica?“*, pedagozi su odgovorili sljedeće:

P1: “Neke teme smo obavezni raditi preme uputama nadležnog Ministarstva, ali većinu tema izaberem prema potrebama i interesima učenika i u dogovoru sa razrednicima i učenicima. Ako je pitanje koje teme ja lično realiziram na časovima OZ-a onda su to: Tehnike učenja, Sreća, Konstruktivno rješavanje sukoga i medijacija, Nenasilna komunikacija, Donošenje odluka, Vršnjački pritisak, Nasilje na internetu, Nasilje u mladenačkim vezama, Samopouzdanje/samopoštovanje, Asertivan komunikacija, Rješavanje problema, Postizanje ciljeva, Tolerancija, Glasine i odnosi, Donošenje opasnih odluka, Emocionalni tobogan, program profesionalne orijentacije... Neke od tema mijenjam, a neke zadržim u ovisnosti od potreba učenika. Često neke teme uradim zajedno sa učenicima pa onda učenici uz moju podršku realiziraju sami na časovima (vršnjačka podrška) i te teme najčešće mijenjam godišnje. Odabir tema koje ja samostalno realiziram ovisi od kompliciranosti i razini stručnosti koju neka tema zahtjeva.“

P2: „Teme koje realizujem nisu iste za sve učenike. Osluškuju se problemi i na osnovu toga se planira tema. Neke od tema koje sam ciljano realizovala su: Trgovina ljudima (za maturante), Učenje i motivacija u srednjoj školi (za učenike prvih razreda), Neopravdani časovi (odjeljenja sa većim brojem izostanaka), Zloupotreba snimanja drugih osoba (odjeljenja gdje je bilo problema ovakve vrste), Kome se obratiti za pomoć (učenicima prvih razreda), Prevencija nasilja... Teme se usvajaju do kraja septembra, ali općenito područje, tako da se može obuhvatiti bliža problematika.“

P3: „Prema potrebi teme koje su planirane Programom, odnosno teme iz oblasti Aktuelna zbivanja.“

P4: „Jedan dio tema je propisan od strane Ministarstva za odgoj i obrazovanje KS, a za drugi dio imamo autonomiju. Teme se odnose na rad stručne službe u funkciji zadovoljenja dječijih potreba, zaštita psihofizičkog zdravlja učenika, saobraćajna kultura vozača i pješaka, zdravi životni stilovi, prevencija nasilja i slično.“

P5: „Oboje. Upoznavanje učenika sa stručnom službom, maloljetnička delikvencija, profesionalna orijentacija, prevencija trgovine ljudima, sigurnost učenika u školi itd.“

P6: „Obavezne propisane u kombinaciji sa aktualnom trenutnom problematikom.“

P7: „Teme za OZ rade se prema okvirnom planu po mjesecima i oblastima, obzirom da su odlukama Ministarstva mnoge određene. Plan je okvirnog sadržaja pa prema tome i dozvoljava fleksibilnost. Ja realizujem teme prema planu ali i stvarnim potrebama i interesovanjima učenika koje prate aktuelni razvoj adolescenta, emocionalni, psiho- socijalni, moralni... Od prvog razreda i rada na temama o: razvojnim odrednicama adolescencije; razvoj temeljnog identiteta; komunikacija; prevencija cyber nasilja i neprihvatljivih ponašanja; socijalne mreže; emocije i reakcije: uticaj vršnjaka; do četvrtog razreda i profesionalne orijentacije i interesovanja.“

P8: „Najčešće teme se odnose na zaštitu psihofizičkog zdravlja učenika, upoznavanje i kanaliziranje osnovnih vrsta emocija s posebnim nalaskom na strah i ljutnju, nasilje - posebno sexsting i cybernasilje, trgovina ljudima, pitanje ovisnosti i slobodnog vremena, identiteta, metoda i tehnika učenja, upoznavanje putem projekivnih tehnika i sl. Obično su teme propisane planom OZ ili ažurirane radi uputa Ministarstva. Znamo pratiti potrebe razreda ukoliko je neka osjetljiva

situacija ili iznenadna u pitanju, a moje dosadašnje iskustvo govori da učenici ne pokazuju veći interes u predlaganju tema, posebno učenici III i IV razreda. “

Ako pogledamo odgovore pedagoga, vidimo da je jedan dio tema propisan od strane Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, a drugi dio tema pedagozi određuju osluškujući aktuelna zbivanja, ali i potrebe učenika.

Treće postavljeno pitanje pedagozima, a prethodno je postavljeno i učenicima i razrednicima, bilo je: *„Koji su najveći didaktičko-metodički izazovi realizacije Odjeljske zajednice u srednjim školama? “*. Pedagozi su rekli sljedeće:

P1: *„Pravilan odabir nastavnih metoda, didaktičko-metodička kultura razrednika, razrednikovo poznavanje metodike odgojnog rada, osiguravanje vanjskih suradnika kako bi se časovi odjeljske zajednice obogatili, bogaćenje nastavnih planova i programa s ciljem unaprjeđenja odgojnog rada.* “

P3: *„Osnaživanje voditelja odjeljenja da časove Odjeljske zajednice realizuju i u formi radionica, ne samo realizacija tema u obliku teoretskog izlaganja.* “

P4: *„Najveći izazov je postojanje samo jednog časa Odjeljske zajednice po odjeljenju. I drugi izazov je što u srednjim školama čas Odjeljske zajednice nije normiran, te ne podliježe ozbiljnom pripremanju razrednika.* “

P5: *„Učiniti teme zanimljivim učenicima.* “

P6: *„Sama realizacija onoga što čas OZ treba da bude.* “

P7: *„Izazov za rad na OZ sa adolescentima je u kvalitetnoj i kreativnoj pripremi za čas /radionicu. Poznavati i upoznati specifičnosti i potrebe uzrasta i samim tim didaktičko - metodička zasnovanost nastavnog časa je u pedagoškoj emotivnoj klimi u kojoj se svi sudionici dobro osjećaju.* “

P8: *„Vremenska artikulacija sata. Ponekad je potreban dvočas, posebno kada je upitanju radionički tip nastave. Također, prilikom planiranja rasporeda dobro je planirati ove sati staviti na početku ili na kraju smjene, baš radi specifičnosti vremenskog izvođenja ili ukoliko je potrebno s učenicima imati izvanučioničnu nastavu. Potrebna je dobra priprema nastavnika, jer su ovi sati zahtjevni u smislu držanja pažnje, motivacije i uključivanje podjednako broja učenika.* “

Uvidjeli smo i da pedagozi uočavaju izazove koje se pred časove Odjeljske zajednice stavljaju.

Četvrto postavljeno pitanje tiče se pripreme i realizacije časova od strane razrednika, a glasilo je: „*Koje je Vaše stručno mišljenje o pripremi i realizaciji časova Odjeljske zajednice koje realiziraju razrednici?*“

P1: „*Ovisi o razredniku. Ima razrednika koji se zaista mnogo trude da tu svoju ulogu ispune što bolje inovativnije, kreativnije, a ima i onih razrednika koji se drže formalnog okvira. Dakle, kakav pristup razrednici imaju u svojoj ulozi razrednika, takva je i njihova priprema za realizaciju i sama realizacija časa Odjeljske zajednice.*“

P2: „*Razrednici se u većini slučajeva trude pri realizaciji tema i pokušavaju prihvatiti svaki savjet i sugestiju. Neki od razrednika veliki broj tema razrađuju u vidu radionica kako bi učenicima bilo zanimljivije.*“

P3: „*Zavisno od profesionalnog pristupa i lične odgovornosti voditelja odjeljenja časovi Odjeljske zajednice ostvaruju svoju svrhu.*“

P4: „*Priprema bi bila uspješnija i ozbiljnija da je čas odjeljske zajednice normiran i da se razrednici češće konsultuju da pedagogom.*“

P5: „*Neohodna im je podrška u pripremi časova.*“

P6: „*Priprema vrlo skromna, realizaciji više skloni mladi razrednici.*“

P7: „*Nerijetka realnost je da su razrednici koji primarno trebaju na OZ odgojno i edukativno raditi sa učenicima u situaciji da se bave administrativnim i tehničkim formama i manje ostaje vremena za teme ali se i one kroz fond časova realizuju kroz konkretne situacije i primjere u razredu.*“

P8: „*Razrednici obično ove sate koriste za realiziranje aktualne problematike. Moje iskustvo pokazuje da su im potrebni takvi sati u smislu rada na tjednim teškoćama ili problemima. Ne mislim da realiziraju sve predviđene teme, niti opserviram ove sate i mislim da bi se trebalo ostaviti prostora i za realizaciju tema ali i više sati za tjedne osvrte o razrednoj klimi, ocjenama, izostancima. Osobno poznajem razrednike koji smatraju da nisu dovoljno kompetentni u realizaciji odgojnih tema i koji nemaju "šire vidike" od metodike predmeta kojeg predaju. U tim situacijama, posebno u srednjim školama, poznajem razrednike koji učenicima daju obradu i istraživanje pojedinih tema, a oni ih samo usmjeravaju. Također, razrednici koriste ove sate za izvanučioničnu*

nastavu, posjete ili pripremu za školske manifestacije kao što su maskembali, bazari, ispraćaj maturanata i sl.

Odgovori pedagoga pokazuju da se razrednici nedovoljno pripremaju za časove Odjeljenske zajednice, te da im je potrebna podrška pedagoga, a i sama priprema ovisi od osobina i motivacije svakog pojedinog razrednika.

Posljednje, peto pitanje postavljeno u intervjuu, jeste: *„Koje su Vaše preporuke za unaprjeđenje realizacije časova Odjeljenskih zajednica?“*

P1: *„Stalni razgovori sa učenicima i oslušivanje njihovih potreba, angažman vanjskih suradnika, bogatstvo multimedijalnog materijala, dati prostor učenicima da otvoreno iskazuju svoje emocije i mišljenja, što više debate, odjeljenske zajednice trebaju biti prilika da se učenici upoznaju međusobno, da realiziraju zajedničke zadatke, projekte ili jednostavno odu negdje sa razrednicom/kom da se druže, upoznaju svoju lokalnu zajednicu, razvijaju svoju kreativnost i kritičko mišljenje, odgajaju se za istinske ljudske vrijednosti.“*

P2: *„Mislim da bi mnogo bolje bilo da se teme ne šalju na početku školske godine (do kraja septembra), nego da se planiraju tokom prvog i drugog polugodišta. Da se za svako polugodište usvajaju na Nastavničkom vijeću, jer u septembru ne znamo sa kakvim izazovima će se učenici susretati. Preporuka je da se pozivaju gostujući predavači, osobe koje su zaposlene u MUP-u, Zavodu za bolesti ovisnosti i sl., kako bi iz te perspektive približili probleme sa kojima se učenici susreću.“*

P3: *„Povećati broj časova odjeljenske zajednice sedmično na dva časa. Normirati časove u srednjoj školi. Manje instrukcija od Ministarstva u vezi sa obavezujućim temama za realizaciju, jer baza koju čine učenici, razrednici i stručni saradnici najbolje prepoznaju potrebe djece.“*

P4: *„Standardizacija materijala i prezentacija za učenika od strane kantonalnih institucija.“*

P5: *„Interaktivna priprema razrednika sa učenicima.“*

P6: *„Pripremi i realizaciji ČOZ-a više nego ikada sada je potrebno pristupati ozbiljno i profesionalno, a sve s ciljem razvijanja iskrenih drugarskih odnosa, socijalnom razvoju učenika, jačanja samopouzdanja kod učenika, stvaranja pozitivne slike o sebi.“*

P7: „Plan tema koje su aktuelne za razvojni period, fleksibilnost u pripremanju i realizaciji, maksimalna interakcija sa učenicima, poticati učenike da pripreme njima zanimljive sadržaje i teme u OZ. Jer to je čas u kojem mogu da iskažu sve osjećaje i određene probleme. Primarno dobra organizacija i planiranje za rad u OZ, ličnost razrednika i njegova motivacija. Za 35 časova koliko se planira smatram da ima prostora i vremena za rad sa učenicima u OZ.“

P8: „Potrebno je raditi na usavršavanju razrednika za vođenje OZ na način realizacije tema OZ. Također, razumjeti potrebu razrednika da su mu ti sati potrebni za osvrt na sedmičnu situaciju u razredu. Ne pretrpavati te sate projektnim aktivnostima ili držanjem sati vanjskih saradnika tj. sve je potrebno umejreno, jer razrednicima dobro dođu sati i njihova i dječja je potreba osvrnut se na minuli tjedan. Ohrabrivati nastavnika za izvanučioničnu nastavu, promovirati nastavu u objektu koji nije nužno školski. Raditi na pripremi materijala/radionica koje bi bile dostupne razrednicima, a koji bi pratile NPP OZ na razini godine. Postaviti jasne kriterije koji vanjski saradnici mogu držati sate određenih tema, jer ponekad se dogodi da predavači nisu dovoljno pripremljeni kada dolaze održati sat koji je uvjetovan nekim projektom.“

Pedagozi također vide Odjeljensku zajednicu kao prostor u kojem se treba raditi sa učenicima, oslušivati njihove potrebe, ali i profesionalno pristupiti pripremi i organizaciji.

IV INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

U ovom dijelu rada ćemo interpretirati dobijene rezultate koji su prethodno prikazani u analizi istraživanja.

1. Na koji način je teorijski predstavljena i prepoznata važnost adekvatne realizacije Odjeljske zajednice?

Kada govorimo o Odjeljskoj zajednici i o tome da li je prepoznata važnost njene adekvatne realizacije, smatram da se o tome premalo govori, a još manje piše. Pretragom dostupne literature i njenom analizom, moglo se uvidjeti da se naročito slabo govori o realizaciji Odjeljske zajednice na sekundarnom nivou obrazovanja. Monografija novijeg datuma koja je dobra podloga za sve one koji rade s djecom na bilo kojem nivou obrazovanja, jeste „*Odjeljska zajednica*“, autorica Kafedžić i Žunić iz 2022. godine. U njoj možemo pronaći podatke koji su se to autori prethodno bavili temom Odjeljske zajednice, kao neizostavnim dijelom nastavnog procesa. Analizom literature uočeno je da se malo prostora ostavlja Odjeljskoj zajednici. Pa tako npr. u nekim djelima govori se samo o ulozi razrednika (Bratanić, 1993), zatim u Matijević i Radovanić (2011) također se spominje nastavnik kao razrednik, što negdje govori da se promišlja o značaju Odjeljske zajednice, ali se konkretno ne uzima kao problem koji treba dodatno istražiti i poboljšati njegovu realizaciju, obzirom na prostor koji se nudi samim što je uvrštena kao obavezan predmet u svim školama. Noviji dokument u kojem stoji da Odjeljska zajednica obavezan nastavni predmet, jesu Pedagoški standardi i normativi iz 2024 godine. Možemo reći da generalno nije dovoljno prepoznata važnost adekvatne realizacije Odjeljske zajednice, jer ni u znanstveno-stručnoj literaturi ne možemo pronaći dovoljno podataka o Odjeljskoj zajednici u srednjim školama.

1. Na koji način učenici doživljavaju realizaciju Odjeljske zajednice od strane razrednika?

Razrednik je zapravo nastavnik, koji ima zadatak da se brine o jednom odjeljenju tokom srednjoškolskog obrazovanja. Ta briga uključuje upravljanje, rješavanje administrativnih pitanja, ali po najviše bi trebala da se odnosi odgojni momenat koji se vrlo često izostavlja zbog svih ostalih obaveza koje su nametnute jednom razredniku. Rezultate koje smo predstavili u samoj analizi istraživanja, govore mnogo o tome kako učenici doživljavaju realizaciju časova Odjeljske zajednice od strane razrednika. Učenici su istakli da na časovima Odjeljske zajednice uglavnom vlada ugodna i opuštena atmosfera, što bi i trebao biti cilj. U ugodnoj atmosferi učenici su spremniji

za rad i sigurno imaju veću motivaciju za aktivno učešće u nastavnom procesu. Također, učenici su rekli da na časovima Odjeljske zajednice razrednik obrađuje teme koje su zanimljive i aktuelne, ali u otvorenom pitanju koje smo postavili kako bismo mogli potvrditi vjerodostojnost odgovora dobijenih Likretovom skalom, a tiče se nastavnih tema koje su najčešće realiziraju na časovima Odjeljske zajednice, odgovori su opovrgnuli ono što smo dobili skalom. Odgovori su pokazali da se teme uglavnom ponavljaju i da su najčešće obrađivane sljedeće: ocjene, izostanci i rješavanje problema u odjeljenju; nasilje i vrste nasilja; droga, alkohol i cigarete; komunikacija i međuljudski odnosi; mentalno zdravlje; ekskurzija i sl., a bilo je odgovora gdje su učenici naveli da ne realiziraju nikakve teme, što je zapravo zabrinjavajući podatak i ne bi se trebao zanemariti. Odgovori učenika koji slijede, oslikavaju navedeno: „*Skoro uvijek se samo pravdaju časovi i slušamo uprazne priče od kojih apsolutno niko nema koristi.*“ ili „*Uvijek iste, nasilje, psihoaktivne supstance, opasnost na internetu...*“, također i „*Na časovima naše Odjeljske zajednice uopće ne obrađujemo teme osim na online nastavi, i to nam razrednica pošalje dokumente u PDF-u vezano za tu temu.*“. Ono što je još važno jeste da su učenici istakli da Odjeljska zajednica ne služi samo za pravdanje časova i pregled ocjena. Taj podatak nam govori da oni razumiju šta Odjeljska zajednica jeste i šta ona može da pruži. To možemo potvrditi odgovorima gdje učenici navode prijedloge tema, ali i svoje preporuke za unaprjeđenje časova Odjeljske zajednice. Učenici su svjesni da se časovi mogu realizirati na potpuno drugačiji način i bilo bi poželjno kada bi imali veću slobodu i veću mogućnost učešća u planiranju časova Odjeljske zajednice. Ono što je ohrabrujuće jeste da se slažu da na časovima Odjeljske zajednice imaju priliku reći sve što misle bez ikakvog ustručavanja, da nauče nešto novo, također i da ti časovi pozitivno utiču na njih, kao i da osjećaju da razrednik cijeni njihovo mišljenje i da se posvećuje svim učenicima i njihovim problemima. Ti podaci jesu ohrabrujući i najviše se tiču socio-emocionalne klime u odjeljenju, međutim iako dobijeni rezultati pokazuju da se učenici u najvišoj mjeri slažu s navedenim tvrdnjama, ne smijemo zanemariti ni one odgovore koji pokazuju da to zapravo i nije tako kao što je navedeno. Stoga, treba pronaći uzroke koji dovode do toga da postoji nezanemariv broj učenika koji nisu zadovoljni realizacijom časova Odjeljske zajednice od strane razrednika. U literaturi smo imali priliku uvidjeti da Odjeljska zajednica otvara mogućnost za slušanje tuđih mišljenja, predanost djelima, odgovaranje, vježbanje ali i organizovanje (Kafedžić, Žunić, 2022). Odgovori su pokazali da u velikoj mjeri Odjeljska zajednica služi za navedene stvari i da dosta učenika razumijeva ono što zapravo i jeste svrha nastavnog časa. Ako se vratimo na istraživačko pitanje,

onda možemo reći da učenici vide Odjeljensku zajednicu kao nastavni čas na kojem mogu aktivno učestvovati, izreći svoje probleme, ali i rješenja, da se osjećaju veoma ugodno i opušteno, te da Odjeljensku zajednicu ne vide samo kao prostor za rješavanje administrativnih pitanja poput pravdanja časova.

2. Koji su izazovi realizacije Odjeljenske zajednice?

Treće istraživačko pitanje tiče se izazova realizacije Odjeljenske zajednice. Obzirom da je Odjeljenska zajednica nastavni čas na kojem se razrednici trebaju baviti administrativnim zadacima, rješavanjem aktuelnih problema u odjeljenju, ali ponajviše odgojno djelovati, očekivano je da postoje određeni izazovi prilikom realizacije nastavnog časa. Da bismo mogli adekvatno odgovoriti na ovo istraživačko pitanje, mi smo pitali razrednike o izazovima s kojima se susreću, obzirom da su oni, pored učenika, primarni sudionici nastavnog časa Odjeljenske zajednice. Neki od izazova s kojima se razrednici susreću jesu, prije svega, nedostatak vremena za sve ono što je previđeno da se realizira na času Odjeljenske zajednice. Naveli su da je premalo jedan čas od 45 minuta sedmično za rješavanje problema u razredu, administraciju i odgojni momenat. Također, motivacija učenika za aktivno sudjelovanje, navode kao jedan od izazova. Uzimajući u obzir da su učenici naveli da se na časovima Odjeljenske zajednice vrlo često ponavljaju teme koju se za učenike uglavnom zastarjele i neaktuelne, ili još gore da se na časovima Odjeljenske zajednice ne realiziraju nikakve teme, možemo razumijeti zašto je nekim razrednicima teško motivirati učenike. Saradnja sa drugim institucijama kao poseban izazov. Časovi Odjeljenske zajednice se itekako mogu iskoristiti kao prostor za obilazak historijskih, kulturnih i drugih ustanova i na taj način ponuditi učenicima drugačiji način učenja i usvajanja pozitivnih osobina ličnosti. Također, organiziranje različitih posjeta od strane fakulteta, studenata kako bi se učenici upoznali sa mogućnostima koje nudi svaki pojedini fakultet. Na taj način bi se uveliko olakšao izbor fakulteta, učeniku koji ima određenu dilemu. Nažalost su, vrlo često prepušteni sami sebi i svojoj snalažljivosti da bi došli do određenih informacija. Biti zanimljiv i zadovoljiti učeničku znatiželju, je jedan od izazova s kojima se razrednici susreću. Iako ovo veoma zavisi od ličnosti nastavnika, sama priprema za nastavni čas i promišljanje o istom, može uveliko riješiti ovaj problema. Možemo reći, da svaki predmet može biti zanimljiv ukoliko prethodno postoji dobra metodička priprema, prije svega. Svaki razrednik bi se trebao profesionalno usavršavati i raditi na svom profesionalnom razvoju, upravo iz ovog razloga, tj. kako bi znao i naučio na koji način zainteresovati učenike za

nastavni čas. Nije dovoljno poznavati materiju koja se predaje, već znati na koji način to predstaviti učenicima. Također, priprema za časove Odjeljske zajednice, za razrednike je veliki izazov. Priprema za nastavni čas je možda i najbitniji segment kvalitetne realizacije istog. Ako znamo da priprema predstavlja složenu aktivnost koja treba da uključuje planiranje, dogovaranje, prikupljanje materijala, te pronalaženje potrebnih informacija (Matijević, Radovanović, 2011), onda možemo reći da je priprema za bilo koji nastavni čas pola odrađenog posla. Razrednik je dužan pripremati se za časove Odjeljske zajednice je kao za bilo koji drugi nastavni čas, međutim to praksi vrlo često izostaje (više o tome kroz četvrto istraživačko pitanje), jer razrednici smatraju da su previše opterećeni administracijom i problemima u odjeljenju, te da vrlo često nisu ni u mogućnosti realizovati nastavnu temu koja je predviđena u datom momentu. Jedan od izazova, prema odgovorima razrednika, jeste i nedostatak literature, odnosno priručnika za Odjeljsku zajednicu. To svakako može biti izazov, ali danas uz svu dostupnu tehnologiju, može se vrlo kvalitetno pripremiti svaka tema jer dostupnost informacija nikada nije bila lakša. U ovom slučaju potrebna je kreativnost nastavnika i njegova informatička kompetencija, a te dvije stvari su odlike dobrog nastavnika.

O didaktičko-metodičkim izazovima realizacije Odjeljske zajednice govorili su i pedagozi. Kroz analizu izazova o kojima su govorili razrednici, ali i pedagozi, mogli smo uvidjeti određene sličnosti, ali i razlike. Pedagozi su naveli da je adekvatan odabir nastavnih metoda, jedan od izazova, a to uveliko ovisi o poznavanju metodika svakog pojedinog područja, ali i metode odgojnog rada. Zatim, ono što su i razrednici naveli jeste uvođenje vanjskih saradnika s ciljem bogaćenja časova Odjeljske zajednice. Veoma važan izazov koji je naveo jedan od pedagoga jeste osnaživanje razrednika da časove Odjeljske zajednice realizuje u formi radionica, a ne u obliku određenog teoretskog izlaganja. Promjenom oblika rada, možemo uveliko poboljšati koncept časova Odjeljske zajednice, odnosno pridobiti učenike da aktivno učestvuju u nastavnom procesu. I pedagozi su prepoznali problem nedostatka vremena, odnosno da je jedan čas sedmično malo za sve ono što je potrebno realizirati na časovima Odjeljske zajednice. Pedagozi navode da je potrebno planirati časove Odjeljske zajednice na početku ili na kraju smjene, zbog lakše organizacije vanučionične nastave. Izazov je i sam rad s adolescentima, odnosno da je potrebno poznavati specifičnosti i potrebe adolescenskog uzrasta, i u skladu s tim kreativno pristupiti pripremi i organizaciji nastavnog časa. Prethodno navednom, odgovorili smo i

na treće istraživačko pitanje i dobili kvalitetne odgovore koji mogu biti podstrek da se ti izazovi suzbiju i da u budućnosti imamo bolje, kvalitetnije i organiziranije časove Odjeljske zajednice.

Izazovi svakako postoje, ne samo u realizaciji časova Odjeljske zajednice, nego i općenito u odgojno-obrazovnom radu. Treba raditi na tome da se prethodno navedeni izazovi smanje, a to mogu razrednici profesionalnim usavršavanjem, ali isto tako i u saradnji sa stručnom službom škole i stručnjacima iz oblasti odgoja i obrazovanja.

3. Na koji način se razrednici pripremaju za realizaciju Odjeljske zajednice?

Priprema za čas je obavezna aktivnost svakog nastavnika. Pripremom nastavnik odaje utisak da promišljao o aktivnostima, ali i o toku nastavnog časa. Kako bismo odgovorili četvrto istraživačko pitanje koje se tiče pripreme razrednika za realizaciju časova Odjeljske zajednice, pitali smo prvenstveno razrednike, ali i učenike da li osjećaju da razrednik dolazi pripremljen na časove Odjeljske zajednice. Učenici su odgovorili da se slažu s navedenom tvrdnjom. Odgovori razrednika pokazali su da priprema za časove Odjeljske zajednice uglavnom izostane, jer na tvrdnju „*Za časove Odjeljske zajednice kreiram nastavne pripreme*“ najveći broj njih rekao je ponekad, a deset razrednika od ukupnog broja da nikada ne kreira pripreme. Ovaj podatak nam govori da učenici možda i pogrešno percipiraju šta jeste kvalitetna priprema razrednika za jedan nastavni čas. A razrednici očigledno mnogo veći značaj pridaju administrativnim zadacima, a mnogo manje promišljaju o kvalitetnoj realizaciji samog nastavnog časa i ostvarivanju odgojnog zadatka. A isto tako uzrok može biti nedostatak vremena za obavljanje svih predviđenih zadataka, a to su razrednici svakako naveli kao jedan od izazova s kojim se susreću. Da bismo mogli adekvatno odgovoriti na postavljeno istraživačko pitanje, razrednike smo i pomoću otvorenog pitanja, upitali na koji način se pripremaju za časove Odjeljske zajednice. Odgovori razrednika su se uglavnom odnosili na temu, odnosno da njihova priprema za realizaciju nastavnog časa zavisi od nastavne teme koja je predviđena za obradu. Neki razrednici su odgovorili da ukoliko je potrebno da se cijeli čas bave administrativnim poslovima, onda se priprema svodi na što efikasnije pravdanje časova ili čitanje ocjena. Također, prate aktuelna dešavanja, ali i osluškuju interesovanja učenika. Neki od njih navode da pregled dnevnika i trenutna situacija u odjeljenju diktiraju pripremu časa, a drugi da se uopšte ne pripremaju za časove Odjeljske zajednice, već da započnu razgovore o različitim temama i to je sve. Postoje i razrednici koji prate godišnji plan i program, ali i prihvataju ideje stručne službe u smislu da se organizuju radionice sa djecom. Možemo vidjeti

da su odgovori razrednika podijeljeni, neki od njih se aposlutno nikada ne pripremaju za časove Odjeljske zajednice, dok se drugi trude da pronađu adekvatan materijal, ali i da osluškuju potrebe učenika.

O pripremi razrednika, imali smo priliku pitati i pedagoge. Pedagozi su istakli da uvijek postoji oni razrednici koji se trude da tu ulogu ispune što bolje, kreativnije, a s druge strane postoje i oni razrednici koji se drže formalnosti. Ističu kako je priprema za časove Odjeljske zajednice kod dosta razrednika skromna, a da se mlađi razrednici više trude i uvažavaju određene sugestije i savjete. Svakako, jedan od pedagoga smatra da bi priprema bila uspješnija kada bi časovi Odjeljske zajednice bili normirani i da se razrednici češće konsultiraju sa pedagogima po pitanju realizacije.

Iz odgovora razrednika i učenika, vidljivo je da oni vrlo često časove Odjeljske zajednice vide kao prostor za odmor, učenje drugih predmeta, rješavanje administrativnih zadataka ili razgovor o nekim temama koje učenici vide kao dosadne i opetovane. Dobra priprema je pola urađenog posla, kako za sve ostale nastavne predmete, tako i za časove Odjeljske zajednice. Naravno da se trebaju obaviti svi predviđeni zadaci, a to se postiže dobrom artikulacijom nastavnog časa. Artikulacija nastavnog časa podrazumijeva da se nastavni čas unutar predviđenih 45 minuta, podijeli na svoje osnovne dijelove (uvod, srednji dio i završni dio). Svaki razrednik treba znati artikulirati nastavni čas, ali to podrazumijeva prethodnu pripremu za nastavni čas. Svakako, kao i kod ostalih nastavnih predmeta, tako je i za časove Odjeljske zajednice potrebno kreirati pisanu pripremu koja sadrži sve preporučene elemente pisane pripreme. Pored toga, potrebno shvatiti važnost Odjeljske zajednice i njenog odgojno-obrazovnog utjecaja na učenike, pa tek onda razgovarati o kvalitetnoj pripremi. Sve dok se Odjeljska zajednica doživljava kao prostor za odmor, ne možemo očekivati ozbiljnost prilikom pripreme za njenu realizaciju. Pedagozi su objektivno naveli svoje viđenje pripreme od strane razrednika, a ono se ne razlikuje mnogo od podataka koje smo dobili i od razrednika. Neki se pripremaju, neki ne, ali im je svakako potrebna pomoć i podrška stručnjaka iz oblasti odgoja i obrazovanja, a najbliži su im pedagozi kojima se uvijek mogu obratiti za savjet i ideje za realizaciju nastavnih časova. Ovim smo odgovorili i na četvrto istraživačko pitanje koje govori o pripremi razrednika za časove Odjeljske zajednice.

4. Koje metode, oblike i nastavna sredstva i pomagala koriste razrednici za realizaciju Odjeljske zajednice?

Metode, oblici i nastavna sredstva i pomagala jesu putevi, načini i alati koji se koriste u nastavi kako bi ona bila što zanimljivija i interaktivnija. Kreativan nastavnik nastoji da osmisli nastavni čas u kojem će uključiti što više različitih metoda, oblika, a koje će upotpuniti sa različitim nastavnim sredstvima i pomagalima. Obzirom da je čas Odjeljske zajednice veoma specifičan, zbog tema koje se realiziraju i činjenicom da je najčešće rezerviran za realizaciju odgojnih zadataka, razrednici bi trebali uvesti i radionice kao oblik rada, ali i organizirati gostujuća predavanja osoba iz različitih oblasti. Da bismo odgovorili na postavljeno istraživačko pitanje, pitali smo i učenike da nam iskažu svoje mišljenje o ovoj temi, ali i razrednike. Jedna od tvrdnji koja se tiče ovog istraživačkog pitanja, a postavljena je učenicima jeste ona u kojoj smo pitali učenike o nastavnim metodama. Učenici su uglavnom istakli da se slažu sa navedenom tvrdnjom, tj. da se razrednici koriste različitim nastavnim metodama kao što su: razgovor, objašnjavanje, demonstriranje, crtanje i sl.. Međutim, ako postoji 25% učenika koji se ne slažu sa navedenom tvrdnjom, ne možemo reći da se svi razrednici koriste različitim metodama i da u svom odgojno-obrazovnom radu kombiniraju iste. Ovdje je također moguće da su učenici zapazili da nastavnik kao metodu koristi razgovor, pa su se složili sa navedenom tvrdnjom, dok su ostale nastavne metode zanemarene. Kada je riječ o razrednicima, najviše razrednika odgovorilo je da ponekad kombinira različite metoda, ali bilo je i onih koji nikada ili rijetko koriste više metoda. Učenici su odgovorili da se nastavnici uglavnom koriste različitim metodama, gdje razlog za uvećan broj potvrdnih odgovora, mogu biti ponuđeni odgovori u zagradi radi lakšeg razumijevanja pitanja. Ukoliko su učenici prepoznali metodu razgovora, moguće je da su se složili sa navedenom tvrdnjom, iako razrednik uopšte ne kombinira različite metoda prilikom realizacije časova Odjeljske zajednice. Kada je riječ o oblicima rada, najveći broj učenika (preko 64%) odgovorio je da na časovima Odjeljske zajednice ne rade u parovima ili grupama. Nažalost, taj podatak nam govori da je ipak najzastupljeniji frontalni oblik rada. Frontalni oblik rada je onaj oblik rada u kojem su učenici u pasivnom položaju jer nastavnik istovremeno poučava sve učenike, a oni rijetko imaju priliku govoriti i aktivno učestvovati u nastavnom procesu. Svakako, ovaj oblik rada se može koristiti u nekom dijelu nastavnog časa ili radionice, ali nikako ne bi bilo poželjno da se koristi stalno. Ovaj oblik rada nije najsretnije rješenje za realizaciju časova Odjeljske zajednice, jer treba učenicima ponuditi nešto novo i drugačije, što smo mogli vidjeti i u njihovim odgovorima u

samoj analizi tj. da im je dosadno na časovima gdje razrednik samo pravda časove i učestalo obrađuje iste ili slične teme, na isti način. Kada je riječ o oblicima rada, razrednicima smo postavili više tvrdnji kako bismo mogli izvesti zaključak. Na tvrdnju u kojoj se govori da na časovima Odjeljenske zajednice preferiraju koristiti frontalni oblik rada, najveći broj njih je odgovorio često i ponekad, a samo tri razrednika da nikada ne koriste frontalni oblik. Samim tim, možemo potvrditi prethodno navedeno što smo zaključili i iz učenčkih odgovora, tj. da je frontalni oblik rada najviše zastupljen prilikom realizacije Odjeljenske zajednice iako učenike uglavnom stavlja u pasivan položaj i ne motiviraju ih da učestvuju u nastavnom procesu. Kada je riječ o radu u grupama ili parovima, većina njih je odgovorila ponekad, a najmanji broj njih uvijek. Što opet potvrđuje ono što smo prethodno naveli za frontalni oblik rada, ukoliko izuzmemo individualni oblik rada koji svakako nije rješenje za časove Odjeljenske zajednice i radionice kao poželjan oblik rada. Kao što smo već rekli da je radioničarski oblik rada poželjan za realizaciju časova Odjeljenske zajednice, pitali smo razrednike da li ih koriste kao oblik rada. Opet je preovladao odgovor ponekad. Ponekad je, po našem mišljenju, dosta neodređen prilog jer ga možemo prevesti kao katkad ili s vremena na vrijeme, što opet može biti da razrednici radionice koriste par puta u toku nastavne godine prilikom realizacije Odjeljenske zajednice. Svakako, preporuka je da se radioničarski oblik rada što više koristi jer doprinosi boljoj socio-emocionalnoj klimi u odjeljenju, aktivnom učešću u nastavi, boljoj motivaciji i pažnji i sl. Adekvatnim odabirom, naročito metoda i oblika, časovi Odjeljenske zajednice mogu imati drugačiji izgled, ali i drugačije viđenje od strane učenika. Kada govorimo o nastavnim sredstvima i pomagalicama, dobili smo interesantne odgovore od strane učenika. Odgovori su bili podijeljeni, tj. više od polovine odgovorilo je da se razrednici prilikom realizacije časa Odjeljenske zajednice koriste različitim nastavnim sredstvima (prezentacije, filmovi, fotografije, enciklopedije, anketni upitnici i dr.), dok je malo manje od polovine odgovorilo da se ne slaže s navedenom tvrdnjom. Ovaj podatak nam govori da se dosta razrednika koristi nekim nastavnim sredstvom, možda samo jednim (npr. učestalo koristi prezentacije), a također s druge strane imamo veliki broj razrednika koji uopšte ne koristi nastavna sredstva. Tu možemo zaključiti da ti razrednici koriste najčešće frontalni oblik rada i metodu razgovora ili objašnjavanja, bez uvođenja bilo kakvih inovacija u realizaciju nastavnog časa. Odgovori učenika su nam pokazali nepotpunu sliku kada govorimo o metodama, oblicima i nastavnim sredstvima, stoga ćemo se vratiti i na podatke dobijene od strane razrednika. Također smo pitali i razrednike o nastavnim sredstvima i pomagalicama. Na časovima Odjeljenske zajednice, najveći broj njih ponekad, zatim često, pa tek

onda uvijek koriste nastavna sredstva i pomagala. Par njih je odgovorilo da se rijetko ili nikad koriste nastavnim sredstvima i pomagalima. Obzirom i da su učenici bili podijeljeni na tvrdnji koja se tiče ove teme, možemo zaključiti da se razrednici ne koriste nastavnim sredstvima i pomagalima u onolikoj mjeri uolikoj bi trebali i mogli. Ovom interpretacijom, odgovorili smo i na peto istraživačko pitanje koje se tiče nastavnih metoda, oblika i sredstva i pomagala. U analizi smo vidjeli da učenici imaju ideje kako bi časovi Odjeljske zajednice mogli izgledati, i naveli su i konkretne smjernice kao što je upotreba filma u nastavi i sl., što može biti dobar indikator promjena koje se mogu uvesti kako bi učenicima ne bi bilo monotono i kako časove Odjeljske zajednice ne bi doživljavali kao pro forma, već kao vrijeme koje se može kvalitetno iskoristi za odgoj i obrazovanje u ovom slučaju adolescenata.

5. Koja je uloga pedagoga u realizaciji Odjeljske zajednice?

Višestruke su uloge pedagoga u školi. Od njega se očekuje da bude inicijator promjena i kvalitetnijeg odgojno-obrazovnog rada. Kada je riječ o Odjeljskoj zajednici, pedagozi svoje uloge u pripremi i realizaciji odgojnog rada vide kroz pripremu tema za Odjeljsku zajednicu i učešće u izradi Godišnjeg programa rada. Također, njihova uloga je i da pruže podršku i prilikom realizacije, kao i da sami realizuju dio tema koje su predviđene programom rada. Dobijeni rezultati pokazali su nam da pedagozi imaju značajnu ulogu u realizaciji Odjeljske zajednice, međutim to nije nikakva nova informacija, obzirom da pedagog kao član stručne službe ima zadatak da radi na unaprjeđenju kvalitete odgojno-obrazovnog rada. Pedagozi sebe vide i kao realizatore, koordinate, organizatore, savjetnike kada su u pitanju uloge koje imaju u realizaciji časova Odjeljske zajednice. Ono što je također bitan podatak da se učenici ne slažu sa tvrdnjom koja govori o tome da li pedagozi kvalitetnije realiziraju časove Odjeljske zajednice od razrednika. Njih 42,4% odgovorilo je da se ne slaže, a 27,7% da se u potpunosti ne slaže. Ovaj podatak nam može biti indikator da pedagozi ne realiziraju časove Odjeljske zajednice u onolikoj mjeri u kojoj je poželjno. Razrednici bi trebali koristiti potencijal pedagoga, koji u svom opisu posla ima i saradnju sa vanjskim saradnicima, te bi se na taj način mogli organizirati kvalitetniji i zanimljiviji časovi Odjeljske zajednice. Svakako, i sami pedagozi trebali bi više biti uključeni u sam proces pripreme i realizacije časova Odjeljske zajednice.

Zaključak

Odjeljska zajednica predstavlja nastavni čas na kojem se nastoji staviti poseban akcenat na realizaciju odgojnih zadataka. Ona je prostor gdje svaki učenik treba da se osjeća opušteno i spremno da aktivno učestvuje, kako u pripremi, tako i u samoj realizaciji Odjeljske zajednice. Glavnu ulogu u realizaciji ima razrednik jednog odjeljenja. Obzirom da se u ovom radu bavimo srednjoškolicima, mladim osobama koje se u periodu adolescencije, a sam taj period nije niti malo jednostavan poznavajući karakteristike istog. Adolescenti se u tom periodu, na neki način, samoodgajaju jer najčešće odbacuju autoritet, ali su i najosjetljiviji jer se tada događaju tjelesne i psihičke promjene. U adolescentnom periodu, učenici su skloni različitim promjenama ponašanja, stoga je Odjeljska zajednica izvrstan prostor za komunikaciju sa učenicima i odgojno djelovanje. Međutim, svjedoci smo da odgojni moment i na časovima Odjeljske zajednice vrlo često izostane, te smo htjeli da utvrdimo trenutno stanje, odnosno da vidimo koji su to didaktičko-metodički aspekti realizacije u realnom vremenu, što je i bio cilj našeg istraživanja. Da bismo cilj ostvarili i odgovorili na postavljena istraživačka pitanja, u naš uzorak, uključili smo učenike, razrednike i pedagoge srednjih škola na području Kantona Sarajevo. Upotrebom raznih metoda, tehnika i instrumenata došli smo do rezultata koji mogu doprinijeti poboljšanju nastavne teorije i prakse.

Rezultati dobijeni od strane učenika pokazuju da časovi Odjeljske zajednice imaju određene izazove, te da nisu ispunjeni svi didaktičko-metodički aspekti realizacije jednog nastavnog časa. Počevši od istraživačkog pitanja koje se tiče učeničkog doživljavanja realizacije Odjeljske zajednice od strane razrednika. Rezultati su pokazali da je atmosfera na časovima Odjeljske zajednice uglavnom ugodna i opuštena, te da nastavnici obrađuju teme koju aktuelne i zanimljive. Međutim, rezultati koje smo dobili otvorenim pitanjem, pokazali su da učenici i nisu zadovoljni temama koje se realiziraju, te da se one ponavljaju ili se ne realiziraju nikako. Učenici časove Odjeljske ne vide samo prostor za pravdanje časova, a to su potvrdili svojim odgovorima o temama koje bi voljeli da se realiziraju. Teme poput: nasilja i vrsta nasilja; narkotičkih sredstva; komunikacije i međuljudskih odnosa: opasnosti na internetu..., učenici smatraju dosadnim jer se najčešće obrađuju, a s druge strane bilo je učenika koji su odgovorili da na časovima Odjeljske zajednice ne realiziraju nikakve teme, već da se razrednici najčešće bave samo administrativnim zadacima. Što je poražavajuća činjenica, obzirom da se radi o srednjoškolicima koji iziskuju pažnju,

adekvatnu komunikaciju i teme koje ih mogu zainteresirati, te na taj način pomoći im da se izgrade kao pozitivne ličnosti. Nadalje, kada govorimo o izazovima realizacije Odjeljske zajednice, rezultati dobijeni od strane razrednika i pedagoga, ukazuju na to da ih je mnogo. Izazov s kojim se svi razrednici manje-više susreću, jeste nedostatak vremena. Smatraju da je jedan čas sedmično malo za sve ono što je predviđeno da se realizira na časovima Odjeljske zajednice, a uzimajući u obzir da se vrlo često dogode i određene neplanirane stvari o kojima trebaju iskomunicirati sa učenicima u odjeljenju. Pored nedostatka vremena i motivacija učenika predstavlja izazov razrednicima. Svakako, motivirati učenike znači i poznavati ih. Svaki razrednik treba da upozna svoje odjeljenje i da zna koji načini motiviranja najbolje prolaze u tom odjeljenju. Izazov je saradnja sa drugim institucijama, a to je izvrstan način da se učenici motiviraju i aktivno učestvuju u realizaciji nastavnog časa. Na taj način bi se i motivirali učenici, a škola bi ostvarila saradnju sa raznim kulturnim, historijskim i drugim ustanovama. Pedagozi su istakli da je izazov za razrednike i odabir adekvatnih nastavnih metoda, oblika, sredstva i pomagala. Svakako, uvođenje radioničarskog oblika rada, doveo bi poboljšanja realizacije časova Odjeljske zajednice. Zaključili smo da izazovi postoje, ali da se radom mogu prevazići. Kada je riječ o pripremi razrednika za časove Odjeljske zajednice, zaključili smo da ona vrlo često izostane jer su rezultati dobijeni skalom pokazali da se mnogi razrednici nikad ne pripremaju za časove Odjeljske zajednice, a neki to rade ponekad. Naravno, uvijek postoji izuzetak, ali razrednici ističu da priprema vrlo često ovisi o nastavnoj temi, ukoliko se ona realizira. Postoje i oni razrednici koji samo razgovaraju sa učenicima, bez ikakve pripreme i razrade teme. Možemo zaključiti da priprema za časove Odjeljske zajednice nije shvaćena ozbiljno, te da vrlo često izostane ili je skromna i nema sve one didaktičko-metodičke aspekte koje bi trebalo da ima svaki nastavni čas, krenuvši od artikulacije nastavnog časa, pa dalje. Kada je riječ o nastavnim oblicima, zaključujemo da je najzastupljeniji frontalni oblik rada, jer su učenici naveli da rijetko rade u grupama ili u paru, a od nastavnih metoda najčešća je metoda razgovora. Radionice se koriste ponekad, a nastavna sredstva i pomagala se ne koriste u onolikoj mjeri koliko bi to bilo potrebno na jednom nastavnom času. Kada govorimo o ulozi pedagoga u realizaciji Odjeljske zajednice, možemo zaključiti da je od velikog značaja, jer pedagozi su ti koji učestvuju u izradi Godišnjeg programa rada, ali vrlo često i realiziraju određene teme sa učenicima.

Zahvaljući odgovorima učenika, razrednika i pedagoga, uvidjeli smo da je potrebno više govoriti o Odjeljskoj zajednici, njenim izazovima i načinima njenog unaprjeđenja. Stoga, u nastavku

nudimo preporuke i prijedloge kojima možemo doprijeti da časovi Odjeljske zajednice budu što kvalitetniji i da se njima što ozbiljnije pristupa, obzirom da je u ovom radu riječ o srednjoškolcima koji su u periodu adolescencije, najosjetljivijem periodu. Kreirane su preporuke za Ministarstvo odgoja i obrazovanja i menadžment škole, te preporuke za razrednike.

Preporuke za Ministarstvo odgoja i obrazovanja i menadžment škole

- Ministarstvo za odgoj i obrazovanje da razmotri prijedlog da se uvede još jedan čas Odjeljske zajednice sedmično.
- Napraviti katalog/priručnik sa prijedlogom aktuelnih tema i priprema za časove Odjeljske zajednice.
- Smanjiti administrativne zadatke i omogućiti vrijeme za njihovo rješavanje.
- Neke od tema koje su učenici naveli da bi voljeli da se realiziraju o okviru časova Odjeljske zajednice su sljedeće: Održivi razvoj; Tolerancija; Ljudska prava; Zaštita životne sredine; Timski rad; Metode učenja; Seksualni odgoj; Putovanja; Volontiranje i dr.
- Omogućiti da aktuelne teme realiziraju osobe različitih profila: zdravstveni radnici, policajci, osobe zaposlene u kulturnim i historijskim ustanovama, studenti, profesori s fakulteta i dr.
- Uključivanje pedagoga i psihologa u realizaciju časova Odjeljske zajednice bar jednom mjesečno.
- Stručno usavršavanje razrednika koje bi ga pripremilo za ulogu razrednika i realizaciju časova Odjeljske zajednice.
- Za učenike završnih razreda omogućiti posjete fakultetima.

Preporuke za razrednike

- Koristiti interaktivnije oblike nastavnog rada kako bi se potakla odgojna komponenta.
- Organizirati časove Odjeljske zajednice van učionice jednom mjesečno (posjete muzejima, parkovima, kinu, pozorištu, biblioteci i dr.)

- Koristiti se različitim sredstvima i pomagalicama, kao i alatima za izradu kvizova, videozapisa i dr.
- Koristiti debatu kao priliku da učenici kritički promišljaju o određenim temama i argumentaciji.
- Bolja organizacija, priprema, pristup, komunikacija i posvećenost od strane razrednika.
- Podsticati učenike da aktivno učestvuju postavljajući interesantna pitanja, diskusijom i razgovorom o vlastitim iskustvima.
- Prilagoditi nastavu potrebama i interesovanjima svakog učenika.
- Više s učenicima raditi na izgradnji socijalnih odnosa, jačanja njihovog samopouzdanja i stvaranju pozitivne slike o sebi.

Za kraj, možemo zaključiti da je Odjeljska zajednica obavezan nastavni predmet koji nudi mogućnost odgojno-obrazovnog djelovanja na učenika. Na ovim časovima učenici imaju priliku da stvaraju pozitivnu sliku o sebi, govore o svojim osjećanjima, iznose svoje mišljenje i aktivno učestvuju. Odgojno djelovanje vrlo često izostane jer se nastavnici trude ispoštovati i realizirati obrazovne i funkcionalne zadatke, iako mnogo više pažnje treba posvetiti odgojnim zadacima. Promišljajući o rezultatima koje smo dobili u ovom radu, vidimo da se časovi Odjeljske zajednice ne realiziraju kvalitetno i ne koriste potpuno za odgojno djelovanje. Stoga, treba mnogo više raditi na samoj pripremi u kojoj će se promišljati i odgojnom djelovanju srednjoškolaca. Odabirom interkativnijih oblika nastavnog rada, kombiniranjem metoda, korištenjem nastavnih sredstava i pomagala, možemo riješiti neke od izazova kao na primjer motivacija učenika za sudjelovanje u nastavnom procesu. Također, rezultati dobijeni u ovom radu, mogu poslužiti kao dobar orijentir u kojem se smjeru treba ići kada je riječ o kvalitetnijoj realizaciji Odjeljske zajednice. Odjeljska zajednica ima potencijal da na učenike još više odgojno djeluje, samo treba osuškiivati potrebe kako učenika, tako i drugih sudionika nastavnog procesa.

Literatura

1. Ajanović, Dž. (1995). *Odgojna funkcija srednje škole: teorija i praksa*. Tešanj: PLANJAX.
2. Ajanović, Dž. i Stevanović, M. (1998). *Školska pedagogija*. Sarajevo: Prosvjetni list.
3. Anić, P. i Osmanović, N. (2014). Vremenske perspektive i subjektivna dobrobit srednjoškolaca. *Napredak*, 154 (1-2), 9-28.
4. Badurina, M., Kafedžić, L., Bjelan-Guska, S., Osmanagić, L. i Omersoftić, E. (2021). *Rezilijentne škole – škole koje djeca vole*. Sarajevo: Udruženje Centar za istraživanje politike suprotstavljanja kriminalitetu.
5. Bežen, A. i sur. (1993). *Osnovi didaktike*. Zagreb: Školske novine.
6. Bežen, A. (2008). *Metodika: znanost o poučavanju nastavnog predmeta*. Zagreb: Učiteljski fakultet.
7. Bognar, L. i Matijević, M. (2002). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
8. Bouillet, D. i Uzelac, S. (2007). *Osnove socijalne pedagogije*. Zagreb: Školska knjiga.
9. Bratanić, M. (1993). *Mikropedagogija: interakcijsko-komunikacijski aspekt odgoja*. Zagreb: Školska knjiga.
10. Buljan Flander, G. (2012). *Trebamo li brinuti? Priručnik o adolescentima za roditelje i stručnjake*. Zagreb: Poliklinika za zaštitu djece Grada Zagreba.
11. Choen, L., Manion, L., Morisson, K. (2007). *Metode istraživanja u obrazovanju*. Zagreb: Naklada Slap.
12. Đuranović, M. (2013). Obitelj i vršnjaci u životu adolescenata. *Napredak*, 154. (1-2), 31-46. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/138555>
13. Dževahirić, F., Kukić, M. i Hadžiabdić, V. (2020). Grupni rad u nastavi matematike. *Poučak*, 21 (81), 34-41. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/249574>
14. Garmaz, J. (2005). Sadržajni aspekti didaktike školskog vjeronauka. *Crkva u svijetu*, 40 (3), 279-302. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/25061> Iz
15. Jelavić, F. (2003). Nastavna metoda u odgojno-obrazovnom procesu. *Kateheza*, 25 (4), 277-287. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/113856>
16. Juršnik, A. (2022). Radosti razredništva. *Varaždinski učitelj*, 5 (10), 451-457. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/281049>

17. Kafedžić, L., Bjelan-Guska, S., Omersoftić, E., Osmanagić, L. i Muratbegović, E. (2019). *Program (sekundarne) prevencije neprihvatljivih oblika ponašanja i zaštite učenika u osnovnim školama Kantona Sarajevo*. Sarajevo: Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo.
18. Katavić, P. i Batarelo Kokić, I. (2017). Uloga razrednika u procesu planiranja, organiziranja i ostvarivanja odgojno-obrazovnih ciljeva: studija slučaja. *Školski vjesnik*, 66 (4.), 481-509. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/193331>
19. Knežević, Florić, O. i Ninković, S. (2012). *Horizonti istraživanja u obrazovanju*. Novi Sad, Filozofski fakultet.
20. Krelja Kurelović, E., Vasiljević, B. i Bodiš, S. (2013). Odgojna komponenta u nastavi informatike. *Metodički obzori*, 8(2013)1 (17), 5-13.
21. Kuselj, N. (2022). Uloga razrednika u vođenju odjelne zajednice. *Varaždinski učitelj*, 5 (8), 164-169. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/266188>
22. Kyriacou, C. (1995). *Temeljna nastavna umijeća*. Zagreb: Educa.
23. Mešćić-Blažević, Lj. (2007). Pedagoška prevencija poremećaja u ponašanju adolescenata. *Pedagogijska istraživanja*, 4 (2), 301-306.
24. Milas, G. (2006). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
25. Mlinarević, V. (2022). Odgoj djeteta i komunikacija roditelja u suvremenim uvjetima. *Nova prisutnost*, XX (1), 133-144.
26. Mumunović, H. (2013). *Osnovi didaktike*. Sarajevo: DES, Centar za napredne studije.
27. Mužić, V. (2004). *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Educa.
28. Mužić, V. (1963). *Metodologija pedagoških istraživanja*. Sarajevo: Svjetlost.
29. Osmić, I. i Tomić, R. (2008). *Didaktika*. Srebrenik: Selimpex.
30. Pedagoški standardi i normativi za srednje obrazovanje Kantona Sarajevo (2024): Službene novine Kantona Sarajevo.
31. Poljak, V. (1990). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.

32. Poljak, V. (1986). Strukturiranje metodike. U: Bežen, A. (ured.) (1986). *Metodika u sustavu znanosti i obrazovanja: zbornik radova* (str. 20-30). Zagreb: Institut za pedagojska istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Školske novine.
33. Potkonjak, N. i Šimleša, P. (1989). *Pedagoška enciklopedija*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
34. Pranjić, M. (2011). Nastavna metodika – teorijske osnove. *Kroatologija*, 2 (2), 123-139.
35. Protić, D. (2020). Spolnost i adolescencija. *Nastavnička revija*, 1 (1), 21-39.
36. Radetić Lovrić, S. (ured.) (2020). *Festina lente: zbirka radionica za grupni rad sa djecom i mladima u vaspitno-obrazovnom sistemu*. Banja Luka: Društvo psihologa Republike Srpske.
37. Radovanović, D. i Matijević, M. (2011). *Nastava usmjerena na učenika*. Zagreb: Školske novine.
38. Simić, K. (2015). *Osnovi metodike nastave*. Brčko: Evropski univerzitet.
39. Stanić, M. (2015). *Priručnik za strukturirani i polustrukturirani intervjui*. Ekonomski fakultet: Rijeka.
40. Stojak, R. (1990). *Metoda analize sadržaja*. Sarajevo: Institut za proučavanje nacionalnih odnosa.
41. Šori, D. (2022). Uloga, rad, odgovornost i osobine razrednika. *Varaždinski učitelj*, 5 (9), 411-415. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/275093>
42. Vilotijević, M. V. (1999). *Didaktika*. Beograd: Naučna knjiga.
43. Vrkić Dimić, J. (2007). Socijalni oblik nastavnog rada – rad u skupinama. *Acta Iadertina*, 4 (1), 0-0. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/190049>
44. Vukasović, A. (1998). *Pedagogija*. Zagreb: Hrvatski katolički Zbor „MI”.
45. Zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju Kantona Sarajevo (27/2024). Službene novine Kantona Sarajevo.
46. Žunić, F., Kafedžić L., Žunić, L. (2022). *Odjeljska zajednica*. Sarajevo: Filozofski fakultet.

Popis tabela

Tabela br. 1. <i>Opis poslova nastavnika u okviru radne sedmice</i>	11
Tabela br. 2 <i>Klasifikacija nastavnih metoda</i>	20
Tabela br. 3. <i>Prikaz vizuelnih nastavnih sredstava</i>	23
Tabela br. 4. <i>Broj i postotak učenika s obzirom na škole koje pohađaju</i>	35
Tabela br. 5. <i>Godine radnog staža razrednika</i>	38
Tabela br. 6. <i>Oblast podučavanja razrednika</i>	39
Tabela br. 7. <i>Vrsta škole u kojoj razrednici rade</i>	40
Tabela br. 8. <i>Odgovori učenika o realizaciji časa Odjeljske zajednice</i>	43

Popis grafikona

Grafikon br. 1. <i>Broj i postotak učenika s obzirom na spol</i>	36
Grafikon br. 2. <i>Broj i postotak učenika s obzirom na razred koji pohađaju</i>	37
Grafikon br. 3. <i>Spol razrednika</i>	38
Grafikon br. 4. <i>Godine radnog staža pedagoga</i>	40
Grafikon br. 5. <i>Odgovori na tvrdnju br. 1: Na časovima Odjeljske zajednice bavim se administrativnim zadacima (pravdam časove, pišem izvještaje i sl.)</i>	57
Grafikon br. 6. <i>Odgovori na tvrdnju br.2 „Na časovima Odjeljske zajednice preferiram koristiti frontalni oblik rada.“</i>	58
Grafikon br. 7. <i>Odgovori na tvrdnju br. 3 „Kao razrednik trudim se učenike uključiti u proces pripremanja i programiranja za časove Odjeljske zajednice“</i>	58
Grafikon br. 8. <i>Odgovori na tvrdnju br. 4 „Na časovima Odjeljske zajednice koristim raznovrsna nastavna sredstva i pomagala (računar, projektor, film, TV, radio...)“</i>	59

Grafikon br. 9. <i>Odgovori na tvrdnju br. 5 „Na časovima Odjeljske zajednice kombiniram različite nastavne metode“</i>	59
Grafikon br. 10. <i>Odgovori na tvrdnju br. 6 „Kao razrednik posvećujem pažnju svim učenicima i slušam njihove probleme, ideje, mišljenja i iskustva“</i>	60
Grafikon br. 11. <i>Odgovori na tvrdnju br. 7 „Na časovima Odjeljske zajednice učenici rade u grupama ili parovima“</i>	60
Grafikon br. 12. <i>Odgovori na tvrdnju br.8: „Na časovima Odjeljske realizujem aktuelne teme koje su interesatne srednjoškolicima“</i>	61
Grafikon br. 13. <i>Odgovori na tvrdnju br. 9: „Na časovima Odjeljske zajednice ostvarujem odgojne zadatke nastave“</i>	61
Grafikon br. 14. <i>Odgovori na tvrdnju br. 10: „Za časove Odjeljske zajednice kreiram nastavne pripreme“</i>	62
Grafikon br. 15. <i>Odgovori na tvrdnju br. 11: „Na časovima Odjeljske zajednice koristim radionice kao oblik rada.....</i>	62
Grafikon br. 16. <i>Odgovori na tvrdnju br.12: „Časove Odjeljske zajednice realizira pedagog, socijalni radnik ili psiholog“</i>	63
Grafikon br. 17. <i>Odgovori na tvrdnju br. 13: „Prilikom pripreme i realizacije Odjeljske zajednice saradujem sa institucijama kao što su: fakulteti, NVO, kulturne ustanove i sl.“</i>	63
Grafikon br. 18. <i>Odgovori na tvrdnju br. 14: „Časove Odjeljske zajednice realiziramo izvan škole“</i>	64

Prilozi

Prilog 1. Anketni upitnik za učenike srednjih škola

Draga učenice, dragi učenice,

pred tobom se nalazi **anketni upitnik o realizaciji Odjeljske zajednice**. Učešće u anketnom upitniku je na dobrovoljnoj osnovi. Odgovori će biti korišteni isključivo u istraživačke svrhe, odnosno za izradu završnog magistarskog rada.

Molim te da pitanja odgovoriš iskreno i da ne preskočiš niti jedno od njih. Anketni upitnik je anonimn, te nije potrebno upisivati ime i prezime.

- Prosječno vrijeme popunjavanja anketnog upitnika: 5 - 10 minuta
- Za sva pitanja i eventualne nejasnoće možete pisati na e-mail: besodzenita@gmail.com

Hvala na izdvojenom vremenu i saradnji! :)

Opći podaci:

1. Spol M Ž
2. Razred
  1. I
  2. II
  3. III
  4. IV
3. Škola koju pohađaš: _____.

TVRDNJE

Sada te molim da pažljivo pročitaš svaku tvrdnju/rečenicu i da označiš samo jedan kružić ispod broja kojim izražavaš svoje mišljenje/slaganje na sljedeći način:

- Broj 1 ako se **u potpunosti ne slažeš** sa tvrdnjom,
- Broj 2 ako se **ne slažeš** sa tvrdnjom,
- Broj 3 ako se **slažeš** sa tvrdnjom,
- Broj 4 ako se **u potpunosti slažeš** sa tvrdnjom.

4. Tvrdnje o Odjeljskoj zajednici:

Tvrdnje	1. U potpunosti se ne slažem	2. Ne slažem se	3. Slažem se	4. U potpunosti se slažem
1. Na časovima Odjeljske zajednice vlada ugodna i opuštena atmosfera.				
2. Na časovima Odjeljske zajednice razrednik obrađuje teme koje su aktuelne i zanimljive.				
3. Razrednik na časovima Odjeljske zajednice rješava probleme u odjeljenju.				
4. Odjeljska zajednica služi samo za pravdanje časova i pregled ocjena.				
5. Osjećam da razrednik dolazi pripremljen na čas Odjeljske zajednice.				
6. Na časovima Odjeljske zajednice radimo u grupama i u parovima.				
7. Prilikom realizacije časa Odjeljske zajednice razrednik se koristi različitim nastavnim sredstvima (prezentacije, filmovi, fotografije, enciklopedije, anketni upitnici i dr.).				
8. Na časovima Odjeljske zajednice imam priliku reći sve što mislim bez ikakvog ustručavanja.				
9. Na časovima Odjeljske zajednice naučim nešto novo.				
10. Osjećam da časovi Odjeljske zajednice pozitivno utiču na mene.				
11. Na časovima Odjeljske zajednice razrednik se posvećuje svim učenicima i njihovim problemima.				
12. Na časovima Odjeljske zajednice osjećam da razrednik cijeni moje mišljenje.				

13. Na časovima Odjeljske zajednice razrednik koristi različite nastavne metode (razgovor, debate, objašnjavanje, demonstriranje, crtanje i sl.)				
14. Aktivno sam uključen u planiranje i rad Odjeljske zajednice.				
15. Zadovoljan sam načinom realizacije časova Odjeljske zajednice.				
16. Na časovima Odjeljske zajednice realizujemo radionice.				
17. Odjeljsku zajednicu kvalitetnije realiziraju pedagozi/psiholozi nego razrednika/ica.				

18. Koje se nastavne teme se najčešće realiziraju na časovima Odjeljske zajednice? _____

---

19. O kojim temama bi volio/voljela više razgovarati na časovima Odjeljske zajednice? _____

---

20. Koje su tvoje preporuke za kvalitetniju realizaciju časova Odjeljske zajednice?

---

21. Ukoliko želiš još nešto reći o ovoj temi, budi slobodan/a to napisati ovdje.

Prilog 2. Anketni upitnik za razrednike

Poštovani/e,

molimo Vas da za potrebe izrade završnog magistarskog rada na temu *Didaktičko-metodički aspekti realizacije Odjeljske zajednice na sekundarnom nivou obrazovanja*, ispunite ovaj anketni upitnik. Sudjelovanje je dobrovoljno i anonimno, a odgovori koje ponudite koristit će se samo za potrebe izrade završnog rada i kreiranja preporuka za unapređenje nastavne prakse.

Unaprijed hvala na izdvojenom vremenu i sudjelovanju u istraživanju.

Opći podaci

1. Spol: M Ž

2. Godine radnog staža u nastavi: _____.

3. Oblast/struka (na primjer, geografija, engleski jezik, matematika...):

4. Vrsta škole u kojoj radite:
  - gimnazija/opći smjer
  - medicinska škola
  - tehnička škola
  - umjetnička škola
  - vjerska škola
  - Ostalo: _____.

5. Tvrdnje

U nastavku su ponuđene tvrdnje koje govore o aspektima realizacije Odjeljske zajednice. Potrebno je da označite u kojoj mjeri se na Vas odnosi ono što je navedeno u tvrdnji, na sljedeći način:

- 1 - nikad
- 2 - rijetko
- 3 - ponekad
- 4 - često
- 5 – uvijek

TVRDNJE	1 - nikad	2 - rijetko	3 – ponekad	4 - često	5 - uvijek
1. Na časovima Odjeljske zajednice bavim se administrativnim zadacima (pravdam časove, pišem izvještaje i sl.).					
2. Na časovima Odjeljske zajednice preferiram koristiti frontalni oblik rada.					
3. Kao razrednik trudim se učenike uključiti u proces pripremanja i programiranja za časove Odjeljske zajednice.					
4. Na časovima Odjeljske zajednice koristim raznovrsna nastavna sredstva i pomagala (računar, projektor, film, TV, radio...)					
5. Na časovima Odjeljske zajednice kombiniram različite nastavne metode (metoda rada na tekstu, metoda demonstracije, ilustrativna metoda...)					
6. Kao razrednik posvećujem pažnju svim učenicima i slušam njihove probleme, ideje, mišljenja i iskustva.					
7. Na časovima Odjeljske zajednice učenici rade u grupama ili parovima.					
8. Na časovima Odjeljske zajednice realizujem aktuelne teme koje su interesantne srednjoškolcima.					
9. Na časovima Odjeljske zajednice ostvarujem odgojne zadatke nastave.					
10. Za časove Odjeljske zajednice kreiram nastavne pripreme.					
11. Na časovima Odjeljske zajednice koristim radionice kao oblik rada.					
12. Časove Odjeljske zajednice realizira pedagog, socijalni radnik ili psiholog.					
13. Prilikom pripreme i realizacije Odjeljske zajednice saradujem sa institucijama kao što su: fakulteti, NVO, kulturne ustanove i sl.					
14. Časove Odjeljske zajednice realiziramo izvan škole.					

15. Na koji način se pripremate za časove Odjeljske zajednice?

---

16. Koji su najveći izazovi u realizaciji časova Odjeljske zajednice?

---

17. Koje su preporuke za unaprjeđenje realizacije časova Odjeljske zajednice?

Prostor za pitanja i komentare:

Prilog 3. Protokol polustrukturiranog intervjua

Intervjuer: _____

Datum: _____

Osnovni podaci o ispitaniku

Spol: _____

Godine radnog staža u struci: _____

Vrsta škole u kojoj ispitanik radi: _____

1. Kako biste opisali Vašu ulogu u pripremi i realizaciji odgojnog rada kroz Odjeljske zajednice u školi u kojoj radite?

---

2. Koje su to teme koje Vi realizirate za srednjoškolsžce na časovima Odjeljske zajednice? Jesu li one propisane ili odluku o temama donosite na temelju potreba i interesovanja učenika/ica?

---

3. Koji su najveći didaktičko-metodički izazovi realizacije Odjeljske zajednice u srednjim školama?

---

4. Koje je Vaše stručno mišljenje o pripremi i realizaciji časova Odjeljske zajednice koje realiziraju razrednici?

---

5. Koje su Vaše preporuke za unaprjeđenje realizacije časova Odjeljskih zajednica?
